PASSIONES
ANIMÆ,

PER

RENATUM DES CARTES:

Gallicè ab ipso conscriptæ, nunc autem in exterorum gratiam Latina civitate donatæ.

Ab H. D. M. I. V. L.

AMSTELODAMI,
Apud Ludovicum & Danielem Elzevirios,
Anno CIↃ IↃC LVI.

INTERPRETIS
PRÆFATIVNCVLA
AD LECTOREM.

VIno vendibili, quod aiunt, *Amice Lector*, hederâ ſuſpensâ non eſt opus: Quare non debes expectare ut multa dicam vel in hujus tractatus Pathologici commendationem, vel in laudem Authoris. Iſtum lege, & hunc luge, quem mors præmatura orbi litterato paucos ante menſes in Suecia eripuit. Sereniſſima Suecorum Regina, ſummi Parentis non minor Filia, quæ tribus Coronis ſui ſtemmatis quartam jamdiu adjecit longe auguſtiorem, ſtupendæ eruditionis, profundæ ſapientiæ, & liberalitatis magnificæ in eruditos cujuſvis conditionis, Nobiliſſimum Carteſium humaniſſime ad ſe invitaverat, viſis ipſius ſcriptis Philoſophicis cedro dignis, & illecta, ut aiunt, hujus ipſius Tractatus de Affectibus lectione & admiratione. Sed vix in Sueciam pedem intulerat, cum repentino morbo correptus, ex hac ſtatione emigravit. Quanti eum vivum feciſſet ſapientiſſima Regina, armata Pallas Gotthicæ gentis, etiam ſuis lachrymis, audito mortis ejus nuntio, teſtata dicitur. Tantæ Reginæ de hoc viro judicium ſufficit eluendo quicquid olim æmulorum quorundam zelus ac fervor illi voluerat adſpergere. Eorum nemo eſt cui tam pretioſe unquam parentabitur. Nec potuit non placere ſummis Principibus, qui talibus adverſariis diſplicuerat. Ea ſors eſt Virtutis & Eruditionis, ut illas non minus invidia comitetur quam fumus ignem. Quicunque ſemotis affectibus ejus opera legerit, fatebitur, illum magnam lucem Philoſophi-

cis Disciplinis intulisse; etsi ejus placita non admiserint, quibus post fruges repertas glande adhuc vesci volupe est. Hic ipse tractatus Pathologicus satis ostendit, non minus illum in Microcosmi cognitione, quam in Macrocosmi contemplatione profecisse. In nullius manus veniet, etsi diversa sentiat, ut semper licuit inter bonos, quin ejus acumen, solertiam, perspicuitatem, ac subtilitatem miretur, & quod tam commode ad solam rationis facem in istius naturalis automati motus omnes inquirere potuerit. Considerat enim hominem Philosophico more, nec penetrat in nativam illius corruptionem, horum motuum anomalorum & eccentricorum in nobis fœcundissimam matrem, quæ Theologicæ est disquisitionis. Ne mireris vero, *Benevole Lector*, quod styli, quo nostra lingua usus est, nitorem Latino sermone assequi non potuerim. Debuisset ipse interpres fuisse suorum conceptuum. Satis mihi fuit, eos quam potui fidelissime exprimere; quod dum facio, elegantiæ obliviscor. Et ausim sane dicere, illos non potuisse ab alio quam ab homine Gallo satis feliciter exprimi. Id me movit ut cum nomen *Affectuum* Latinius forte posset usurpari, maluerim tamen *Passionum* vocem retinere, quo Authoris ipsius principiis magis inhærerem. Nec initio aliis quam mihi soli hanc Metaphrasim adornabam; sed postea viri magni, quorum authoritatem refugere religio mihi fuisset, authores fuerunt ut eam Typothetæ permitterem. Ei adjeci Epistolas Editioni Gallicæ præfixas à Viro illo Doctissimo qui eam procuraverat. Fruere igitur nostra hac qualicunque opella, *Amice Lector*, & ex illa disce Affectibus tuis moderari. Vale.

AMI-

AMICVS AVTHORIS

ad Lectorem.

POstquam hic liber ad me missus fuisset à Domino Cartesio, cum libertate eum typis mandandi, & ipsi addendi quam luberet Præfationem, mihi proposui, nullam aliam adjicere, quam easdem litteras quas antehac ad ipsum dedi; ut id ab ipso obtinerem, quia continent plurima, de quibus publicum præmoneri, illius interesse existimo.

EPISTOLA PRIMA

AD

D. CARTESIVM.

OMINE;

Mihi gratulabar, quod te viderem Lutetiæ superiori hac æstate, quia putabam, te eo venisse commorandi gratia, & quod, cum ibi facilius quam alibi posses ea consequi experimenta quibus testatus fueras te egere ad ultimam manum imponendam tractatibus quos promisisti publico, fidem datam liberaturus esses, nosque illos brevi visuros. Verum hanc mihi lætitiam ademisti cum reversus es in Hollandiam; Nec possum quin tibi dicam, me adhuc tibi iratum esse, eo quod nolueris ante discessum tuum mihi copiam facere tractatus de Passionibus, quem à te compositum audivi. Adde, quod, animum reflectendo ad verba quæ legi in Præfatione quæ juncta fuerat ante biennium versioni Gallicæ Principiorum tuorum, quibus postquam succincte loquutus fueras de partibus Philosophiæ quæ adhuc reperiri debent, antequam præcipui ejus

fructus colligi possint; *& dixeras*, te non adeo viribus tuis diffidere ut non ausis suscipere explicationem cunctarum, si commoditatem haberes experimenta faciendi, quæ requiruntur ad comprobandas tuas ratiocinationes. *Addis*, ad id opus esse maximis sumptibus, quibus privatus, ut tu, par esse non posset, nisi à publico juvaretur. Sed cum non videas te debere illam opem expectare, putare, tibi acquiescendum deinceps in studiis privatis, pro instructione tua speciali; & posteritatem te excusaturam si in posterum nullos pro ea amplius labores suscipias. *Vereor ne jam revera velis invidere publico residuum tuarum inventionum, nosque nihil unquam à te habituros, si patiamur te animo tuo obsequi. Quapropter decrevi te paululum hac epistola vexare, & me ulcisci ob denegatum tuum tractatum de Passionibus, tibi exprobrando libere negligentiam, & alios defectus quos judico impedire quominus explices talentum tuum quantum posses & teneris. Et revera non possum credere aliunde quam à negligentia tua, & quod parum cures prodesse reliquis hominibus, id proficisci, quod non pergas in tua Physica. Etsi enim optime concipiam, impossibile esse ut eam perficias, nisi habeas plurima experimenta, & hæc debere sumptibus publicis fieri, eo quod ad ipsum tuorum laborum utilitas redibit, nec bona privata ei rei sufficiant; Attamen vix crediderim, id te remorari, quia facillime ab iis qui statuunt de bonis publicis, posses obtinere quicquid in eum finem optare posses, si dignareris ipsis rem exponere uti est, & prout posses facile, modo velles. Sed vitæ genus quod semper egisti, adeo fuit huic consilio contrarium, ut credendum relinquas, te etiam nolle alienam opem admittere, etsi tibi offerretur: interea putas, posteritatem te excusaturam quod pro ipsa nolis amplius laborare, eo quod supponis, illam opem tibi esse necessariam, obtinere quam non possis. Quod mihi argumentum præbet cogitandi, non solum te nimis negligentem esse, verum forte etiam non sat animi tibi suppetere ad sperandum complementum eorum quæ expectant à*

te qui tua ſcripta legerunt; & nihilominus ſatis tibi vanitatis ſupereſſe ad perſuadendum poſteris, te in culpa non fuiſſe, ſed tuam virtutem non agnitam ut oportebat, & denegata tibi eſſe ſubſidia in tuis conſiliis. In quo video tuæ ambitioni fieri ſatis; quoniam qui viſuri ſunt tua ſcripta, judicabunt, ex eo quod in lucem dediſti ante duodecim annos, te jam reperiſſe ab eo tempore id omne quod huc uſque à te prodiit; & quod tibi ſupereſt inveniendum quoad Phyſicam, minus difficile eſſe eo quod jam explicaſti: ita ut potuiſſes exinde nobis tradere quicquid expectari poteſt à ratiocinatione humana, quoad medicinam & alios uſus hujus vitæ, ſi commoditatem habuiſſes experimenta ad id requiſita faciendi; quinimo proculdubio eorum jam magnam te reperiſſe partem, ſed juſtam indignationem ex ingrato hominum animo te impediviſſe, quominus inventa tua cum illis communicares. Atque ſic putas, te deinceps quieſcendo tantum poſſe acquirere celebritatis, ac ſi multum laborares; imo forte aliquid amplius, cum ut plurimum bonum quod poſſidetur, minoris fiat eo quod optatur, aut amiſſum deſideratur: ſed tibi volo eripere hanc rationem famæ abſque merito conſequendæ. Et quamvis non dubitem, te ſcire quid facto opus fuiſſet, ſi voluiſſes juvari à publico, volo tamen hîc illud deſcribere, imo curabo hanc epiſtolam imprimi, ne ignorantiam prætexere poſſis, aut te ſuper hoc ſæculum excuſare, ſi in poſterum nobis ſatisfacere neglexeris. Scias igitur velim, non ſufficere ut aliquid à publico conſequaris, id verbulo & obiter in præfatione cujuſdam libri ſubindicaſſe, non dicendo expreſſe, te id exoptare & expectare, nec explicando rationes quæ probare poſſunt non ſolum te id mereri, ſed etiam maxime Reipublicæ intereſſe ut id tibi concedatur, & inde maximam utilitatem expectari debere. Ita vulgo obtinet, omnes qui ſibi imaginantur, ſe aliquid valere, tantum ideo ſtrepitum excitare, & tanta cum importunitate petere quod pertendunt, ac tantum promittere ultra id quod poſſunt, ut cum quis non loquitur de ſe niſi modeſte, & nihil à quoquam petit, nec quidpiam fidenter promittit, quodcunque docu-

mentum

mentum aliunde edat suarum virium, nulla ejus habeatur ratio, nec de illo cogitetur.

Forte dices, indolem tuam te ad aliquid petendum non ferre, nec ad loquendum de te ipso magnifice, quia alterum videtur abjectiorem animum notare, alterum superbiorem: sed pertendo, hanc indolem esse corrigendam, ceu natam potius ex errore & imbecillitate quam ex honesto pudore & modestia. Nam quod attinet petitiones, illarum solarum pudere debet quæ ex propria manant indigentia, & apud eos fiunt à quibus nefas est aliquid exigere. Sed tantum abest ut earum pudere oporteat, quæ tendunt ad utilitatem & emolumentum eorum ad quos fiunt, ut è contrario gloria inde quæri possit; præsertim ubi jam ipsis ea data sint quæ pretio superant quod petitur. Magnifice vero loqui de se ipso, tum demum superbia est admodum ridicula & carpenda, cum quis de se ipso falsa jactat. Imo vanitas est contemnenda, etiam cum vera dicuntur, ubi per ostentationem id fit, nullo ad quemquam inde redeunte emolumento: sed cum illa talia sunt, ut aliorum intersit ea scire, certum est taceri non posse nisi per humilitatem vitiosam, quæ species est ignaviæ & imbecillitatis. Multum autem interest publici, illud præmoneri de iis quæ in scientiis reperisti, ut inde judicans quid in illis adhuc possis reperire, incitetur ad id omne conferendum quod poterit, ut te juvet, tanquam ad opus cujus scopus est commune bonum omnium hominum. Et ea quæ jam dedisti, nimirum veritates magni momenti quas explicuisti in tuis scriptis, incomparabiliter pretio superant quicquid posses ad eam rem petere.

Dicere quoque potes, tua opera satis loqui, nec opus esse ut addas promissa & jactantias. quæ cum sint ordinaria circumforaneis & aruscatoribus qui decipere volunt, videntur minime convenire viro honesto qui solam Veritatem sectatur. Verum non dico illi carpendi, quod res quas dicunt sint magnæ & bonæ, sed tantum quod falsæ sint, nec eas probare possint. Cum illa quas pertendo te debere de te dicere, tam vera sint & tam evidenter probatæ per scripta

pta tua, ut omnes decori regulæ tibi permittant de illis fidenter loqui, & ex charitate ad id tenearis, quoniam aliorum interest eas scire. Etsi enim tua scripta satis loquantur, respectu eorum qui ea examinant diligenter, & intelligere possunt, attamen id non sufficit ad scopum quem tibi velim propositum esse; quoniam singuli ea legere nequeunt, nec facile vacare ii qui rempublicam administrant. Evenit forte ut qui ea legerint apud ipsos de illis quandoque meminerint: verum quicquid illis dicatur, cum sciant te parvum strepitum de te excitare, & nimia sit illa modestia quam semper servasti, cum de te ipso loqueris, inde fit ut animum ad illa non multum reflectant. Imo quia sæpe apud illos adhibentur sermones exquisitissimi, ad laudandos eos qui nonnisi valde mediocres sunt, nullam causam habent sumendi laudes immensas, quæ tibi deferuntur ab illis qui te norunt, pro veritatibus admodum certis; è contrario cum quis de se loquitur, & miranda & extraordinaria sibi tribuit, auditur attentius; præsertim si vir sit præclaro loco natus, & quem scitur non ejus esse indolis aut genii ut agyrtam agat. Et quoniam se ridiculum præberet si tali occasione hyperbolicis loquutionibus uteretur, ejus verba sumuntur uti sonant, & qui ea credere nolunt, saltem feruntur sua vel curiositate vel æmulatione ad examinandum an vera sint. Idcirco cum certissimum sit, & publici intersit scire, nullum unquam præter te extitisse in mundo (cujus saltem scripta habeamus) qui retexerit vera Principia, & cognoverit primas causas omnium quæ in natura producuntur; Et postquam jam reddideris rationem ex his Principiis omnium quæ apparent, & observantur frequentius in mundo, solummodo egere te observationibus specialioribus ad reperiendum eodem modo rationes omnium quæ hominibus in hac vita utilia esse possunt, & ita nobis suppeditandam perfectissimam notitiam naturæ omnium mineralium, virtutum omnium plantarum, proprietatum animalium, & in genere omnium quæ inservire possunt Medicinæ & aliis artibus; Et denique, cum hæ observationes non possint omnes fieri brevissimo tempore absque maxi-

** *mis*

mis sumptibus, debere omnes populos terræ eo collimare, & alacriter conferre, tanquam in rem summi in orbe momenti, & quæ ad omnes ex asse spectat; id, inquam, cum certissimum sit, & possit satis probari ex scriptis quæ jam typis evulgasti, deberes id tam clare dicere, & promulgare tanta cum cura, & tam expresse edicere in omnibus titulis tuorum librorum, ut deinceps nemo posset dari qui id nesciret: sic ad minimum primo intuitu impelleres multos ad examinandum quid de illo sit, &, quo in id diligentius incumberent, & attentius legerent tua scripta, eo evidentius cognoscerent, te de rebus falsis gloriatum non fuisse.

Præsertim tria sunt quæ optarim recte omnibus inculcares. Primum, infinita reperienda restare in Physica, quæ admodum utilia vitæ esse possunt. Secundum, non sine causa inventionem illarum rerum à te expectandam esse. Tertium, te eo plura reperire posse quo majorem commoditatem multorum experimentorum habiturus es. Refert, homines præmoneri de primo; quia maxima pars eorum non putat, aliquid posse in scientiis reperiri utilius eo quod ab antiquis repertum fuit; imo quia plures non concipiunt quid sit Physica, vel cui rei inservire possit. Facile autem est probare, nimiam reverentiam quâ ducimur erga antiquitatem, ejusmodi errorem esse qui multum obsit scientiarum incremento. Nam videmus, populos rudes Americæ, & plurimos quoque alios qui habitant in regionibus minus remotis, multo pauciores commoditates ad vitam habere quam nos: sunt tamen originis æque antiquæ, & æque possunt profiteri, se acquiescere in sapientia suorum Patrum, nec credere, quenquam posse aliquid melius docere eo quod jam notum & factum fuit ab ævo inter se. Estque hæc opinio adeo damnosa, ut donec exuatur, certum sit, nullam novam cognitionem posse acquiri. Quin experientiâ constat, populos qui ea maxime imbuti sunt, eo ipso rudiores & ignorantiores permansisse. Et quia adhuc satis frequens est inter nos, sufficit probando, nondum nos omnia scire quæ scire possumus. Quod etiam clare admodum probari potest ex plurimis inventionibus utilissi-

utilissimis, ut sunt usus pyxidis nauticæ, ars imprimendi, tubi optici, & similia, quæ nonnisi ultimis sæculis reperta fuere, quamvis videantur jam satis facilia iis qui ea norunt. Verum nihil est in quo magis eluceat necessitas acquirendi novas notiones, quam in eo quod Medicinam spectat. Etsi enim non dubitetur, Deum instruxisse hanc terram omnibus rebus quæ necessariæ sunt hominibus ad se in illa conservandos sanos & vegetos usque ad extremam senectam, nihilque sit optabilius in mundo cognitione harum rerum: adeo ut olim fuerit præcipuum studium Regum & sapientum: Experientia tamen demonstrat, nos ab illa tota adhuc ita remotos esse, ut sæpe lecto affigamur parvis morbis quos sapientiores Medici cognoscere non possunt, quosque nihil aliud quam exasperant suis remediis, cum eos depellere conantur. In quo defectus artis ipsorum & necessitas ejus perficiendæ tam evidenter apparet, ut iis qui non concipiunt quid sit Physica sufficiat dicere, eam esse scientiam quæ docere debet rationem cognoscendi adeo exacte naturam hominis, & omnium quæ ipsi cedere possunt in alimentum aut remedium, ut per eam facile sit illi omnia morborum genera declinare. Nam ut taceam ejus alios usus, hic solus satis magni momenti est, ad obligandos stupidiores, ut faveant consiliis viri qui jam probavit per ea quæ reperit, non frustra ab eo expectanda esse quæ adhuc invenienda restant in hac scientia.

Verum præcipue sciri refert, te illa de te ipso probasse, & ad id necesse est ut vim aliquam tibi facias, & expellas nimiam illam modestiam quæ te impedivit huc usque de te & de aliis dicere id quod teneris. Nolo idcirco te committere cum Doctis hujus sæculi. Ad plerosque eorum quibus illud nomen tribuitur, cujusmodi sunt omnes illi qui colunt quas vulgo vocamus litteras humaniores, & omnes Iurisconsulti, non spectat id quod te dicere velim; ut nec ad Theologos aut Medicos, nisi quatenus sunt Philosophi. Nam Theologia nullo modo pendet à Physica, nec etiam Medicina eo modo quo hodie exercetur à Doctioribus & Prudentioribus in illa arte. Illis sufficit sequi regulas aut axiomata quæ longa experien-

tia docuit; nec adeo parvi faciunt vitam hominum ut fundent judicia sua, à quibus ſæpe illa pendet, ſuper ratiocinationes incertas Philoſophiæ ſcholaſticæ. Soli ergo reſtant Philoſophi; inter quos omnes qui ſapiunt jam tui ſunt, & lætabuntur cum videbunt te ita producere Veritatem, ut eam opprimere nequeat malignitas Pædagogorum: adeoque ſoli demum Pædagogi poterunt offendi ex eo quod dicturus es. Sed cum contemnantur & ludibrio habeantur ab honeſtioribus, non multum debes curare ut ipſis placeas. Adde quod jam fama tua eos tibi reddidit adeo infeſtos, ut magis eſſe non poſſint. Et pro eo quod modeſtia tua efficit ut jam quidam ex iis non vereantur te impetere, non dubito quin ſi te tantum commendares ac potes & teneris, adeo depreſſos eos ſub te videres, ut nullus foret quem id aggredi non puderet. Nihil igitur video quod te morari debeat, quominus in lucem edas quicquid judicaveris poſſe tuis conſiliis inſervire; & nihil eo utilius mihi videtur quam id quod jam ſcripſiſti in epiſtola ad R.P. Dinetum, quam curaſti imprimi ante ſeptennium dum Provincialis Ieſuitarum in Gallia eſſet. Non ibi, *ajebas, loquendo de Speciminibus quæ in lucem ediderας quinque aut ſex annis ante,* unam aut alteram, ſed plus ſexcentas quæſtiones explicui, quæ ſic à nullo ante me fuerant explicatæ; ac quamvis multi hactenus mea ſcripta tranſverſis oculis inſpexerint, modiſque omnibus refutare conati ſint, nemo tamen, quod ſciam, quicquam non verum potuit in iis reperire. Fiat enumeratio quæſtionum omnium quæ in tot ſæculis, quibus aliæ Philoſophiæ viguerunt, ipſarum ope ſolutæ ſunt, & forte nec tam multæ nec tam illuſtres invenientur. Quinimo profiteor, ne unius quidem quæſtionis ſolutionem, ope principiorum Peripateticæ Philoſophiæ peculiarium, datam unquam fuiſſe, quam non poſſim demonſtrare eſſe illegitimam & falſam. Fiat periculum; proponantur, non quidem omnes, (neque enim operæ pretium puto, multum temporis ea in re impendere,) ſed paucæ aliquæ ſelectiores,

ctiores, stabo promissis &c. *Sic invitâ omni tuâ modestiâ vis veritatis te coëgit ibi scribere, te jam explicuisse in primis tuis Speciminibus, quæ tamen vix aliud quam Dioptricam & Meteora continent, plus quam sexcentas quæstiones Philosophicas, quas nemo ante te tam solide explicare potuerat. Et quamvis plurimi inspexissent tua scripta oculis malevolis, & quæsivissent omnia media ea refutandi, ignorabas tamen, ullum adhuc quicquam potuisse in illis deprehendere quod non esset verum. Quibus addis, quod si quis voluerit sigillatim enumerare quæstiones, quæ potuerunt resolvi per omnes alios philosophandi modos qui viguerunt ex quo Mundus est, forte nec tam multas nec tam notatu dignas apparituras. Quinimo affirmas, nunquam repertam fuisse ope principiorum peculiarium Philosophiæ quæ Aristoteli tribuitur, & quæ sola hodie in scholis obtinet, legitimam alicujus quæstionis solutionem. Et expresse provocas omnes qui eam docent, ut designent aliquam quam ita accurate resolverint, ut nullum errorem in eorum solutione ostendere possis. Hæc autem cum scripta fuissent ad Provincialem Iesuitarum, & in lucem edita ante septem annos & amplius, proculdubio quidam ex capacioribus in vasto hoc corpore conati essent illa refutare, nisi omnino vera essent, aut si saltem potuissent cum aliqua rationis verisimilitudine impugnari. Nam etsi non magnum excites strepitum, quisque novit, famam tuam jam adeo celebrem esse, & adeo ipsorum referre vendicari quod docent, ut dicere nequeant se id neglexisse. Sed omnes Eruditi sat norunt, nihil in Physica Scholastica esse quod non sit dubium, nec nesciunt, in illis materiis dubium non valde à falso distare; quia scientia certa esse debet & demonstrativa; adeo ut mirari non debeant quod affirmaveris, Physicam ipsorum nullius quæstionis veram solutionem continere; Nihil enim aliud id significat, nisi quod non contineat demonstrationem alicujus veritatis quam ignorant alii. Et si quis eorum examinaverit tua scripta ut ea refutet, è contrario reperit, ea nihil aliud continere quam demonstrationes materiarum quæ antea ignorabantur*

bantur ab omnibus. Idcirco prudentes cum sint & sapientes, non miror ipsos tacere; verum magis miror te nondum triumphasse de eorum silentio, cum nihil magis exoptare queas, quo melius constet quid ab aliorum Physicis tua distet. Et sane refert, earum differentiam notari, ut sinistrum de Philosophia judicium, quod plerumque faciunt qui rebus præsunt felicissime, non impediat quominus tuæ pretium cognoscant. Nec enim ut plurimum judicant de eo quod eventurum est, nisi ex iis quæ jam evenisse viderunt: quia nunquam viderunt. & quia nunquam viderunt, alium fructum ex Philosophia scholastica ad publicum rediisse, quam quod reddiderit plurimos homines Pædagogos, imaginari non possunt, meliorem ex tua expectandum, nisi ipsis ostendatur, quod, cum hæc omnino verissima, & altera falsissima sit, earum fructus necessario differre debeant. Et revera maximum argumentum est quo probetur nullam veritatem inesse Physicæ scholasticæ, si observetur quod instituta sit ad docendas omnes inventiones vitæ utiles, nulla tamen earum (etsi multæ repertæ fuerint successu temporis) prodierit ope illius Physicæ, sed solummodo fortunâ & usu; aut si eo ulla scientia quicquam contulit, sola Mathesis fuit, ceu unica ex omnibus scientiis humanis, in quâ hactenus potuerunt reperiri quædam veritates quæ in dubium revocari nequeunt. Scio equidem, Philosophos eam velle partem facere suæ Physicæ; sed quia fere omnes eam ignorant, & falsum est eam illius partem constituere, cum è contrario vera Physica sit pars Matheseos, id pro iis nihil facere potest. Sed certitudo quæ jam agnita fuit in Mathesi, multum pro te facit. In ea enim scientia tam certum est te excellere, & in eo adeo superasti invidiam, ut qui ægre ferunt laudes quæ in te congeruntur ob alias scientias, soleant dicere te cæteros omnes in hac superare; quo tibi concedentes laudem quæ in dubium vocari non potest, eo minus calumniæ suspecti sint, cum conantur tibi alias quasdam auferre. Et in eo quod de Geometria in lucem edidisti observatum est, te ita determinare omnia ad quæ mens humana penetrare potest, & quæ sint solutiones quæ singulis diffi-

cul-

cultatibus adaptari queunt, ut videaris totam messem collegisse, cujus alii qui ante te scripserunt spicas tantum legerant immaturas, & qui post te venturi sunt, nihil aliud quam spicilegium poterunt exercere, eas colligendo quas datâ operâ ipsis reliqueris. Adde quod ostendisti ex solutione prompta & facili omnium quaestionum, quas proposuerant qui te tentare voluerunt, Methodum quâ uteris in hunc finem adeo infallibilem esse, ut ejus subsidio nunquam non reperias, quoad ea quae expendis, quicquid ab humana mente reperiri potest. Adeoque ad certo persuadendum, te posse Physicam ad umbilicum perficere, sufficit probes eam nihil aliud esse quàm partem Matheseos. Id vero jam luculenter probasti in tuis Principiis, cum explicando omnes qualitates sensibiles, solum consideratis magnitudinibus, figuris & motibus, ostendisti, hunc mundum visibilem, qui totum objectum Physicae est, nonnisi partem minimam eorum corporum infinitorum continere, de quibus concipi potest, omnes illorum proprietates aut qualitates in iis solis rebus consistere; cum objectum Matheseos ea omnia complectatur. Idem quoque probari potest experientia omnium saeculorum. Quamvis enim ab aevo multi fuerint sapientes qui operam navarunt in disquisitione Physicâ, non potest dici ullum unquam in ea aliquid reperisse (id est pervenisse ad aliquam veram notitiam quoad naturam rerum corporearum) per aliquod principium quod ad Mathesim non pertineat. Cum è contrario principiorum illius ope jam reperta sint infinita utilissima, nimirum fere quicquid notum est in Astronomia, in Chirurgia, & in omnibus artibus Mechanicis; quibus si aliquid amplius inest quod non pertineat ad hanc scientiam, ex nulla alia deductum est, sed solummodo ex certis observationibus quarum verae causae ignorantur. Quod expendere attente nemo potest, quin fateatur, per Mathesim solam posse ad cognitionem verae Physicae perveniri. Et quoniam non dubitatur te in illa excellere, nihil est quod à te circa hanc expectandum non sit. Attamen adhuc scrupulus restat ex eo, quod omnes qui aliquam per Mathematicas disciplinas famam sibi acquisiverunt,

non

non ideo capaces videntur aliquid in Physica reperiendi; cum etiam quidam ex illis minus percipiant ea quæ de illa scripsisti, quam qui nullam antehac didicere scientiam. Verum ad id responderi potest, etsi, qui animum aptiorem habent concipiendis veritatibus Mathematicis, facilius procul dubio tuam Physicam intelligant, quoniam omnes ratiocinationes illius ex Mathesi deprompta sunt, non tamen semper evenire eosdem celebrari ceu doctiores in Mathesi; quia ad acquirendam eam famam opus est libros eorum perlustrare qui jam de illa scientia scripsere; quod maxima pars non facit, & sæpe, qui eos evolvunt, cum conantur obtinere labore & studio quod vi ingenii sui consequi nequeunt, fatigant nimis suam imaginationem, imo eam lædunt, & simul acquirunt multa præjudicia: quâ ratione illis difficilius est concipere veritates quas scribis, quam haberi pro magnis Mathematicis, quod tam pauci huic scientiæ se addicant, ut sæpe sint soli in magna aliqua regione. & quamvis quandoque etiam alii præter ipsos sint, magnum nihilominus strepitum excitant, quoniam parum illud quod sciunt magni illis constitit. Cæterum non est difficile concipere veritates quas alius reperit: ad id sufficit mentem habere liberam omnibus falsis præjudiciis, eoque velle suam attentionem satis applicare. Nec etiam valde difficile est quasdam reperire ab aliis separatas, ut fecerunt olim Thales, Pythagoras, Archimedes, & nostro sæculo Gilbertus, Keplerus, Galilæus, Hervejus,& quidam alii. Denique absque magno labore concipi potest corpus Philosophiæ minus monstruosum, & nixum conjecturis verosimilioribus, illo quod ex scriptis Aristotelis educitur: quod etiam factum fuit à quibusdam hoc sæculo. Verum tale corpus Philosophicum formare, quod nonnisi veritates contineat probatas per demonstrationes æque claras & certas ac sunt veritates Mathematicæ, res est adeo difficilis & rara, ut à quinquaginta sæculis quibus mundus jam stetit, tu solus extiteris qui ostendisti scriptis tuis te id conficere posse. At sicut cum Architectus posuit omnia fundamenta, & eduxit præcipuos muros alicujus prægrandis ædificii, non dubitatur quin ad finem

finem optatum opus ſuum deducere poſſit, eo quod difficillimum jam fecerit: ita qui cum attentione legerint librum tuum de Principiis, conſiderantes quomodo ibi poſueris fundamenta totius Philoſophiæ naturalis, & quantæ ſint conſequentiæ veritatum quas ex illis deduxiſti, dubitare non poſſunt quin Methodus illa quâ uteris ſufficiat, ut abſolvas reperire quicquid in Phyſica reperiri poteſt; quia ea quæ jam explicuiſti, nimirum naturam Magnetis, Ignis, Aëris, Aquæ, Terræ, & omnium quæ in cælo apparent, non videntur faciliora iis quæ adhuc deſiderari poſſunt.

Attamen addi debet, Architecto quantumvis in ſua arte perito impoſſibile eſſe abſolvere ædificium cœptum, ſi deſtituatur materiâ quæ adhiberi debet; Pariliter licet perfecta ſit tua Methodus, efficere non poteſt ut ultra procedas in explicatione cauſarum naturalium, niſi habueris experimenta requiſita ad determinandos earum effectus. Quod ultimum eſt ex tribus capitibus quæ præcipue explicanda credo; quoniam maxima pars hominum non concipit quam ſint hæc experimenta neceſſaria, aut quanti ſumptus ad illa requirantur. Qui intra ſuum Muſeum conſiſtentes, ſoloſque ſuos libros conſulentes, de natura diſſerere aggrediuntur, poſſunt equidem dicere quo modo creaſſent mundum, ſi Deus ipſis id in mandatis dediſſet, id eſt, poſſunt deſcribere Chimæras quæ æque conveniant cum imbecillitate mentis ſuæ, ac admirabilis pulchritudo univerſi cum potentia infinita ſui Authoris, ſed abſque ingenio revera divino non poſſunt ex ſe ipſis talem formare ideam rerum, quæ ſimilis ſit illi quam Deus habuit ad eas creandas. Et licet tua Methodus promittat quidquid ab ingenio humano expectari poteſt, quoad inquiſitionem veritatis in ſcientiis, non tamen artem divinandi pollicetur, ſed ſolummodo deducendi ex quibuſdam rebus datis omnes veritates quæ ex illis deduci poſſunt: & hæres in Phyſica datæ nihil aliud poſſunt eſſe quàm experimenta. Imo eo quod hæc experimenta ſunt duum generum, quædam facilia,

lia, & quæ non aliunde pendent, quam ex reflexione ad ea quæ sponte sese sensibus offerunt, alia rariora & difficiliora, ad quæ absque aliquo studio & impensis non pervenitur: notari potest, te jam inseruisse tuis scriptis quicquid potest deduci ex illis experimentis facilibus: imo & ex rarioribus, quæ ex libris haurire potuisti. Nam præterquam quod in illis explicasti naturam omnium qualitatum quæ movent sensus, & omnium corporum quæ communiora sunt in hac terra, ut ignis, aëris, aquæ, & quorundam aliorum; reddidisti quoque rationem omnium quæ observata huc usque fuerunt in cœlis, omnium proprietatum magnetis, & plurimarum observationum Chymiæ. Ita ut nullo modo plura à te expectanda sint quoad Physicam, donec plura habueris experimenta quorum causas disquirere possis. Nec miror quod illa non tentes propriis sumptibus. Scio enim, inquisitionem rerum minimarum plurimi constare. Missis enim Alchymistis, & aliis secretorum ruspatoribus, qui solent omnia sua hoc modo dilapidare; audivi, solum magnetem plus quam quinquaginta mille coronatis constitisse Gilberto, quamvis fuerit vir solidissimi ingenii, ut ostendit in eo quod primus fuerit qui reperit præcipuas proprietates hujus lapidis. Vidi quoque Instaurationem magnam *&* Novum Atlantem *Cancellarii Baconis: qui mihi videtur omnium qui ante te scripserunt fuisse primus, qui habuit optimas cogitationes, quoad Methodum adhibendam ad colophonem perfectionis Physicæ imponendum. Verum reditus annui duorum aut trium Regum toto orbe potentissimorum non sufficerent exequendis omnibus quæ ad id desiderat. Et quamvis non putem, te tot experimentis egere, quot sibi imaginatur, quod possis multa supplere tum propriâ solertiâ, tum cognitione veritatum quas jam reperisti; attamen ubi considero, numerum corporum peculiarium quæ examinanda tibi restant esse fere infinitum; nullum ex iis esse quod non habeat sat multas proprietates, unde queant fieri plurimæ explorationes, quibus impendi queat totum tempus & opus plu-*

plurium hominum; juxta regulas tuæ Methodi opus esse expendi simul omnia quæ inter sese quandam affinitatem colunt, ad eorum differentias facilius explorandas, & faciendas enumerationes certas in quibus acquiescas; Posse te hoc pacto utiliter uti simul tot diversis experimentis, quot labore & industria multorum ingeniosorum hominum suppeditari possent; Et denique illos homines ingeniosos habere te non posse nisi magna pecuniæ vi, eo quod si quidam gratuitas operas hîc addicere vellent, eo minus insisterent tuis præceptis, & nil nisi tempus inutiliter terendi tibi occasionem præberent; Vbi, inquam, illa omnia considero, facile concipio, te absolvere digne non posse quod cœpisti in tuis Principiis, id est explicare speciatim omnia mineralia, plantas, animalia, & hominem, eodem modo quo jam explicuisti omnia elementa terræ, & quicquid in cœlis observatur, nisi Republica sumptus ad id requisitos suppeditante; & quo liberalius illi tibi suppeditabuntur, tanto melius poteris exequi tua destinata.

Quoniam autem hæc eadem possunt etiam facile ab unoquoque concipi, & tam vera sunt ut in dubium revocari non possint, non dubito quin, si ea ita repræsentares, ut pervenirent ad notitiam eorum quibus Deus cum imperio in populos terræ dedit quoque munus omni conatu promovendi bonum publicum, nullus ex illis foret qui non vellet multum conferre in consilia tam manifeste utilia toti mundo. Et quamvis Gallia nostra, quæ tua est Patria, sit Status adeo potens, ut videatur sola posse tibi suppeditare quæ eo requiruntur, attamen quia ad alias Gentes non minus hæc spectant, confido, plurimas ex illis sat generosas fore ut Patriæ nostræ in hoc officio non cedant, & nullam repertum iri tam barbaram quæ illius rei particeps esse nolit. Verum si id omne quod hîc scripsi non potest efficere ut animi tui sententiam mutes, te saltem enixe rogo ut digneris tractatum tuum de Passionibus ad me mittere, & permittere ut illi præfigam Præfationem cum qua imprimatur. Eam conabor ita con-

ſtruere, ut nihil contineat quod poſſis improbare, & adeo conveniat opinioni omnium qui ingenio pollent, & virtute præditi ſunt, ut nullus ſit futurus qui ubi eam legerit, non veniat in partem zeli quo ferveo pro incremento ſcientiarum, & ut ſim &c.

Datum Lutetiæ Pariſiorum,
6 Novembris, 1648.

RESPONSIO

Ad Præcedentem Epiſtolam.

DOMINE;

Inter injurias & exprobrationes quas reperio in prolixa epiſtola quam dignatus es ad me ſcribere, tam multa obſervo in ea pro me facientia, ut ſi eam typis mandares, ut ſcribis te velle facere, vererer ne quidam ſibi imaginarentur, inter nos majorem eſſe conſenſum quam revera eſt, & me rogaſſe ut illi inſereres multa quæ decorum non ſinebat à me ipſo in publicum edi. Quare hîc ad omnia ſigillatim non reſpondebo. Tibi ſolummodo duas ſuggeram rationes, quæ ut judico te impedient quominus eam publices. Prima eſt, me non putare, conſilium illud quod videris habuiſſe eam ſcribendo, poſſe ſuccedere. Secunda, me nullatenus ejus eſſe indolis quam tibi fingis, nullaque me tactum iri indignatione & faſtidio quod mihi auferat deſiderium faciendi quicquid in me erit ut inſerviam publico: cui me multum debere profiteor, eo quod ſcripta quæ jam in lucem emiſi fuerint à multis favorabiliter

liter excepta. Nec antehac tibi aliam ob causam denegavi quod de Passionibus scripseram, nisi ut non tenerer ea ostendere quibusdam aliis qui nullum ex illis emolumentum percepturi fuissent. Quoniam enim ea non alio fine composueram quam ut legerentur à magno Principe, cujus ingenium adeo supra vulgus est, ut absque ullo labore concipiat quod videtur difficillimum nostris Doctoribus, id solum in illis susceperam explicandum quod novum esse arbitrabar. Et quo dictis fidem adhibeas, tibi polliceor, me revisurum denuo hoc idem scriptum Pathologicum, eique additurum quod judicavero necessarium ut intelligibilius reddatur, idque postea ad te missurum, ut cum eo facias quod libuerit: sum enim &c.

Datum Egmondæ,
4 Decembris, 1648.

EPISTOLA SECVNDA

AD

D. DES CARTES.

DOMINE;

Tam diu expectare me fecisti tuum Tractatum de Passionibus, ut incipiam de eo desperare, mihique imaginari, te eum alio fine non promisisse nisi ut impedires quominus typis mandarem illam epistolam quam ad te antehac dederam. Etenim justam habeo causam suspicandi, te moleste laturum, si dematur tibi excusatio quam prætexis ne Physicam tuam perficias. Eam tamen auferre illâ epistolâ intendebam, quoniam rationes quas protuli tales sunt, ut non putem, à quoquam legi posse, cui aliquatenus Virtus & Honor sunt in pretio, quin mecum incitetur ad optandum, ut obtineas à publico quod requiritur ad experimenta quæ tibi necessaria ais; & sperabam, ut facile incideret in manus quorundam, qui possent hoc votum ratum efficere, tum quod cum iis versentur qui de bonis publicis statuunt, tum etiam quod ipsimet quoque de illis statuant. Sic mihi pollicebar, te vel invitum habiturum quod ageres. Novi enim, te ita generosum esse, ut redditurus sis etiam cum fœnore quicquid eo modo tibi datum foret, & id te ab illa negligentia prorsus abducturum, cujus non possum nunc te reum non agere, etsi sim &c.

23 Iulii, 1649.

RE-

RESPONSIO

Ad secundam Epistolam.

DOMINE,

Plane extra culpam sum illius artificii quo me usum fuisse pertendis, ad impediendum ne prolixa illa epistola quam ad me superiori anno dedisti promulgaretur. Non opus mihi fuit eo uti. Etsi enim nullatenus crediderim, eam posse sortiri effectum quem tibi fingis, non adeo otio me mancipavi, ut metus laboris quem subire tenerer in examine plurimorum experimentorum, si à publico commoditatem ea faciendi accepissem, possit prævalere desiderio quo flagro memet ipsum instituendi, & in lucem aliquid emittendi quod sit utile reliquis hominibus. Nec tam bene me excusare possum ab illa negligentia quam mihi imponis. Fateor enim, me plus temporis impendisse in revidendo tractatulo quem ad Te mitto, quam antehac in eo componendo; licet nonnisi perpauca ei addiderim, & nihil in stylo mutaverim; qui tam brevis & simplex est, ut facile inde appareat, mihi propositum non fuisse explicare Passiones Oratorio more, imo ne quidem instar Philosophi moralis, sed solummodo ut decuit Physicum. Ita præsagit mihi animus, hunc tractatum non magis prospera usurum fortuna quam alia mea scripta: & quamvis forte ejus titulus plures invitet ad sui lectionem, illis tamen solis qui dignabuntur eum cum cura examinare poterit satisfacere. Qualiscunque est, eum in manus tuas do, &c.

Datum Egmondæ, 14 *Augusti* 1649.

P A-

PASSIONES,

SIVE

AFFECTVS ANIMÆ;

PRIMA PARS.

DE PASSIONIBVS IN GENERE.

Et ea occasione de tota hominis Natura.

ARTICVLVS I.

Id quod Passio est respectu subjecti unius, semper esse Actionem respectu alterius.

NVLLA in re magis apparet quam mancæ & deficientes sint quas à Veteribus habemus, Scientiæ, quam in illis quæ de Passionibus scripsere. Nam etsi talis hæc sit materia ut ejus cognitio admodum curiosè semper fuerit investigata, & primo obtuitu nimium operosa non videatur, eo quod unoquoque eas in se ipso sentiente, non opus sit ullam aliunde peti observationem ad naturam earum explorandam: Attamen ea quæ de his docuêre Veteres tam parvi momenti sunt, & maxima ex parte tam parum probabilia, ut sperare non debeam, me ad veritatem rei perventurum, nisi plane ab iis quas instituerunt viis recessero. Idcirco eo hîc modo me oportebit scribere, acsi tractarem de materia quam nemo ante me attigisset. Et ut dicendi initium faciam, animadverto, id omne quod fit aut recenter accidit, generaliter à Philosophis appellari *Passionem* respectu subjecti cui accidit, & *Actionem* respectu illius qui in causa est ut contingat. Ita ut quamvis Agens & Patiens sint sæpenumerò valdè diversa, Actio & Passio tamen maneant una eademque res, quæ hæc duo habeat nomina ratione duorum diversorum subjectorum ad quæ referri potest.

ARTICVLVS II.

Ad cognoscendas Passiones Animæ, ejus functiones à corporis functionibus distinguendas esse.

TVm etiam considero nos non animadvertere ullum subjectum dari, quod in animam nostram agat magis immediatè quàm corpus cui juncta est, & per consequens cogitandum illud ipsum quod in ea passio vocatur, in hoc vulgo Actionem esse; ita ut nulla tutior detur via deveniendi in cognitionem nostrarum Passionum, quam si prius expendatur differentia quæ est inter animam & corpus, ut cognoscatur utri unaquæque functionum quæ in nobis sunt sit attribuenda.

ARTICVLVS III.

Qualis regula eum in finem sit sequenda.

QVa in re non magna reperietur difficultas, si animadvertatur id omne quod experimur esse in nobis, & quod videmus etiam posse inesse corporibus plane inanimatis, soli nostro corpori tribuendum esse; Et è contrario id omne quod nobis inest & quod nullo modo concipimus posse alicui corpori convenire, nostræ animæ tribui debere.

ARTICVLVS IV.

Calorem & motum membrorum, procedere à corpore, & cogitationes ab anima.

ITa, quia non concipimus corpus ullo modo cogitare, merito credimus omnes species cogitationum quæ nobis insunt pertinere ad animam. Et quia non dubitamus dari corpora inanimata quæ sese movere possint in tot imo plures modos quam nostra, & quæ habeant tantum aut plus caloris (quod experientia ostendit in flamma, quæ sola habet multò plus caloris & motus quàm ullum ex nostris membris) credere debemus omnem calorem & omnes motus qui nobis insunt, quatenus non pendent à cogitatione, solius esse corporis.

ARTI-

ARTICVLVS V.

Erroneum esse credere animam dare motum & calorem corpori.

QVa ratione declinabimus errorem notatu dignissimum, & in quem plurimi lapsi sunt, ita ut putem eum esse primam causam quæ impedivit quo minus huc usque bene explicari potuerint Passiones sive Affectus, & alia quæ ad animam pertinent. Is vero in eo consistit quod cum omnia cadavera motus ac proinde caloris conspiciantur expertia, creditum sit absentiam animæ causam esse cessationis illius motus & caloris. Et sic immerito persuasere sibi homines nostrum calorem naturalem, & omnes motus nostrorum corporum, pendere ab anima; Cum è contrario cogitandum potius fuisset, animam cum morimur non discedere nisi quia ille calor cessat, & organa quæ inserviunt motibus corporis corrumpuntur.

ARTICVLVS VI.

Quænam differentia sit inter corpus vivens & cadaver.

VT igitur vitemus hunc errorem, consideremus mortem nunquam accidere vitio animæ, sed solummodo quod quædam ex principalibus partibus corporis corrumpitur; & judicemus corpus hominis viventis differre tantum à corpore hominis mortui, quantum differt horologium aut aliud automaton (id est alia machina quæ sponte movetur) cum rectè dispositum est, & in se habet principium corporale motuum quorum gratia elaboratum est, cum omnibus quæ ad ejus actionem requisita sunt, ab eodem horologio, vel alia machina, cum rumpitur & principium motus ipsius agere cessat.

ARTICVLVS VII.

Brevis explicatio partium corporis, & de quibusdam illius functionibus.

VT intelligibilius hoc reddam, explicabo hîc paucis totum ordinem quo machina nostri corporis composita est. Nemo est qui jam nesciat nobis inesse cor, cerebrum, stomachum, musculos, nervos, arterias, venas, & similia. Compertum est quoque, alimenta quæ comeduntur descendere in stomachum & in intestina, unde eorum succus

fluens in jecur, & in omnes venas, sese miscet sanguini quem continent, & eo pacto quantitatem illius augent. Illi qui vel fando de Medicina quippiam audiverunt, sciunt insuper quomodo cor sit compositum, & quam facile omnis sanguis venarum possit ex vena cava fluere in dextram illius partem, & inde transire in pulmonem per vas quod vocatur vena arteriosa, & tum reverti ex pulmone in sinistram ejus partem, per vas quod nominatur arteria venosa, & tandem inde transire in magnam arteriam, cujus rami per totum corpus diffunduntur. Quin etiam nemo eorum, quos Auctoritas Veterum nondum plane excœcavit, & qui oculos aperire voluerunt ad examinandam Hervæi opinionem de circulatione sanguinis, dubitat, omnes venas & arterias corporis esse instar rivorum, per quos sanguis indesinenter manat, & quidem citissimè, cursum suum exorsus à cavitate dextra cordis per venam arteriosam, cujus rami per totum pulmonem sunt diffusi, & juncti ramis arteriæ venosæ, per quam transit ex pulmone in sinistrum latus cordis, tum inde fluit in magnam arteriam, cujus rami per reliquam partem corporis sparsi, juncti sunt ramis venæ cavæ, qui iterum deferunt eundem sanguinem in cavitatem dextram cordis: Ita ut hæ duæ cavitates instar catarrhactarum, per quarum unamquamque fluit omnis sanguis singulis circulationibus quas per corpus absolvit. Dein scitur, omnes membrorum motus à musculis pendere: & hos musculos ita sibi mutuo opponi, ut cum quis eorum contrahitur, trahat secum partem eam corporis cui innectitur; qua ratione musculus illi oppositus simul extenditur. Tum si accidat alio tempore, hunc ultimum contrahi, efficit ut primus extendatur & ad se trahat partem cui innexi sunt. Tandem notum est, omnes hos motus musculorum, ut & omnes sensus pendere à nervis, qui sunt instar tenuium filamentorum aut instar parvorum tuborum qui ex cerebro oriuntur; & continent, ut & ipsum cerebrum, certum quendam aërem aut ventum subtilissimum, qui spirituum animalium nomine exprimitur.

Articulus VIII.

Quodnam sit principium harum omnium functionum.

Verum nescitur vulgo quomodo hi spiritus animales & hi nervi inserviant motibus & sensibus, & quale sit actionis eorum Principium corporale. Idcirco etsi aliquid de hac re attigerim in aliis scriptis, dicam tamen hîc succinctè, calorem continuum quamdiu vivimus inesse

esse cordibus nostris, qui species est ignis quem sanguis venarum nutrit, & hunc ignem esse principium corporale omnium motuum nostrorum membrorum.

ARTICULUS IX.

Quomodo fiat motus cordis.

PRimus ejus effectus est, dilatare sanguinem quo cavitates cordis repletæ sunt. Inde fit ut cum hic sanguis debeat majorem occupare locum, transeat cum impetu ex cavitate dextra in venam arteriosam, & è læva in magnam arteriam. Tum hac dilatatione cessante, statim novus sanguis ingreditur ex vena cava in cavitatem dextram cordis, & ex arteria venosa in sinistram. nam sunt pelliculæ quædam in orificiis horum quatuor vasorum sic dispositæ, ut efficiant ne sanguis possit cor subire nisi per duo posteriora, vel egredi ex illo nisi per duo priora. Novus sanguis cor ingressus statim ibi rarescit, eodem modo quo præcedens. Et in hoc solo consistit pulsus cordis & arteriarum, ita ut hic pulsus reiteretur toties, quoties novus sanguis cor ingreditur. Hoc quoque solum est quod sanguini motum dat, & efficit ut fluat indesinenter & citissime in omnes arterias & venas. Qua ratione calorem, quem sibi in corde comparat, ad reliquas corporis partes defert, & earum nutritioni inservit.

ARTICULUS X.

Quomodo producantur spiritus animales in cerebro.

SEd id magis hîc considerandum est, nempe vividiores & subtiliores omnes partes sanguinis, quas calor in corde rarefecit, ingredi indesinenter & maxima cum copia cavitates cerebri. Ideo autem eo potius commeant quam aliò, quòd omnis sanguis qui è corde egreditur per magnam arteriam, dirigat suum cursum rectâ lineâ in illum locum; & cum non possit totus ingredi, quia viæ valde angustæ sunt, partium ejus magis agitatæ & subtiliores transeant solæ, dum reliquæ sese diffundunt per omnes corporis partes. Hæ autem partes sanguinis subtilissimæ componunt spiritus animales; nec eum in finem aliâ ullâ egent mutatione in cerebro, nisi quod ibi separentur ab aliis sanguinis partibus minus subtilibus. Nam quos hîc nomino spiritus, nil nisi corpora sunt, & aliam nullam proprietatem habent nisi quod sint corpora tenuissima,

& quæ moventur celerrime, instar partium flammæ ex face exeuntis; ita ut nusquam consistant, & quamdiu ingrediuntur quædam ex illis in cerebri cavitates, similiter etiam egrediuntur alia per poros qui in illius sunt substantia; qui pori ea deducunt in nervos, & inde in musculos; hacque ratione corpus movent tot & tam diversis modis quot moveri potest.

ARTICVLVS XI.

Quomodo fiant motus Musculorum.

SOla enim causa omnium motuum membrorum est, quod quidam musculi contrahantur, & qui ex adverso respondent iis extendantur, ut jam dictum fuit. Et sola causa quare hic musculus potius contrahatur, quàm qui illi opponitur, est quod ad eum confluant paulo plures cerebri spiritus quàm ad alium. Non quod spiritus qui immediatè veniunt ex cerebro sufficiant soli ad movendos hos musculos, sed quia determinant alios spiritus qui jam in his duobus musculis sunt, ad celerrimè egrediendum ex uno eorum, & transeundum in alium. Qua ratione is ex quo egrediuntur fit longior & remissior, & ille quem ingrediuntur celerrimè ab ipsis inflatus contrahitur, & secum membrum cui innectitur trahit. Quod facilè concipi potest, modo sciatur paucissimos spiritus animales esse qui perpetuò ex cerebro veniant versus unumquemque musculum; sed esse semper plurimos alios inclusos in ipsissimo musculo, qui in eo celerrimè moventur: quandoque solummodo in circulum se movendo in loco in quo sunt, nimirum cum nullas vias apertas per quas exeant, reperiunt, & aliquando fluendo in musculum oppositum; quia parvi hiatus sunt in unoquoque horum musculorum, per quos isti spiritus fluere possunt ex uno in alium, & qui sic dispositi sunt, & cùm spiritus qui veniunt ex cerebro versus unum ex illis habent paulò majorem vim illis qui versus alterum eunt, aperiant omnia orificia per quæ spiritus alterius musculi possunt in hunc transire, & simul claudant omnia illa per quæ spiritus hujus possunt transire in alium; qua ratione omnes spiritus antea contenti in his duobus musculis, confluunt celerrime in unum eorum, & sic inflant & contrahunt eum, dum alter extenditur & remittitur.

AR-

ARTICULUS XII.

Quomodo objecta externa agant in sensuum organa.

Hic restat adhuc investigare causas, quæ efficiunt ut spiritus non semper fluant eodem modo ex cerebro in musculos, & sæpius plures veniant ad hos quam illos. Nam præter actionem animæ, quæ revera (ut dicam inferius) in nobis est una ex his causis, sunt adhuc duæ aliæ, quæ pendent solùm à corpore, quas notare operæ pretium est. Prima consistit in varietate motuum, qui excitantur in organis sensuum per ipsorum objecta, quam satis late jam explicui in Dioptrica. Sed ne ii qui legent hoc scriptum indigeant aliis, hic repetam tria esse in nervis consideranda, nimirum eorum medullam sive substantiam interiorem, quæ sese extendit instar tenuium filamentorum à cerebro unde originem suam habet, usque ad extremitates aliorum membrorum quibus hæc filamenta innectuntur: Deinde pelliculas quæ eos circumdant, & quæ cum sint continuæ cum illis quæ cerebrum involvunt, parvos tubos componunt quibus hæc tenuia filamenta includuntur: Denique spiritus animales, qui cum ferantur per hos ipsos tubos à cerebro usque ad musculos, efficiunt ut hæc filamenta plane libera maneant, & tali modo extensa ut vel minima res quæ movet partem eam corporis, cujus extremitati aliquod eorum innectitur, movere faciat simul partem cerebri ex qua venit; ut cum extremâ funiculi parte tractâ, simul alia ei opposita movetur.

ARTICULUS XIII.

Hanc objectorum externorum actionem diversimode spiritus in musculos deducere posse.

Explicui etiam in Dioptrica quomodo omnia visus objecta nobis per id solum communicentur quod localiter moveant, interventu corporum diaphanorum quæ inter nos & illa sunt, tenuia filamenta nervorum opticorum quæ in fundo oculorum nostrorum sunt, & consequenter partes cerebri unde hi nervi veniunt, quod ea, inquam, tot & tam diversis modis moveant quot ostendunt nobis varietates in rebus: Nec immediatè motus qui fiunt in oculo, sed qui in cerebro peraguntur, animæ hæc objecta repræsentare. Cujus ad exemplum facilè concipi potest, sonos, odores, sapores, calorem, dolorem, famem, sitim, & in ge-

in genere omnia objecta, tam aliorum nostrorum sensuum externorum, quàm nostrorum appetituum internorum, excitare quoque aliquem motum in nostris nervis, qui transit per ipsos usque in cerebrum. Et præterquam quod hi diversi motus cerebri in anima nostra excitant diversos sensus, possunt etiam absque illa efficere ut spiritus suum cursum dirigant versus quosdam musculos potius quàm ad alios, & sic moveant membra nostra. Quod hic solum uno exemplo probabo: Si quis cito extenderit manum in oculos nostros tanquam nos verberaturus, quamvis sciamus, eum nobis amicum, & non nisi joco id facere, abstenturumque ab omni malo nobis inferendo, vix tamen possumus nos cohibere ab illis claudendis. Quod ostendit, eos non claudi animæ nostræ operâ, cum id fiat contra voluntatem nostram, quæ sola aut saltem præcipua illius est actio: Sed quod machina nostri corporis sic composita sit, ut motus illius manus ad oculos nostros, excitet alium motum in nostro cerebro, qui deducit spiritus animales in eos musculos qui palpebras deprimunt.

ARTICVLVS XIV.

Varietatem quæ est inter spiritus, etiam posse variare eorum cursus.

ALtera causa quæ inservit deducendis diversimodè spiritibus animalibus in musculos, est inæqualis agitatio eorum spirituum, & varietas partium quibus constant. Nam cum quædam ex illis partibus crassiores & concitatiores sunt aliis, transeunt ulterius lineâ rectâ in cavitates & poros cerebri, & sic deducuntur in alios musculos, in quos non deducerentur si minorem vim haberent.

ARTICVLVS XV.

Quæ sint causæ varietatis illius.

ET hæc inæqualitas procedere potest ex diversis materiis ex quibus compositi sunt; ut in iis qui multum vini biberunt videmus, vapores illius vini ingredientes citissime sanguinem, ascendere ex corde ad cerebrum, ubi in spiritus convertuntur; qui fortiores cum sint & copiosiores iis qui ordinario ibidem sunt, corpus plurimis miris modis possunt movere. Hæc inæqualitas spirituum potest etiam procedere ex diversis dispositionibus cordis, jecoris, stomachi, lienis, & aliarum omnium partium quæ ad eorum productionem aliquid conferunt. Nam
præ-

præcipuè hic obſervandi ſunt parvi quidam nervi inſerti cordis baſi, qui inſerviunt explicandis & contrahendis orificiis concavitatum ejus; qua ratione ſanguis illic ſeſe plus aut minus dilatans, ſpiritus diverſimodè diſpoſitos producit. Notandum quoque, quod etſi ſanguis qui ingreditur cor eò veniat ex reliquis omnibus corporis partibus, ſæpe tamen accidit ut copioſius impellatur à quibuſdam partibus quam ab aliis, quia nervi & muſculi qui reſpondent his partibus, eum magis premunt vel agitant: & quod ſecundùm partium varietatem à quibus magis manat, ſeſe in corde diverſimodè dilatet, & conſequenter producat ſpiritus qui differentes qualitates habent. Sic, exempli gratiâ, is qui à parte inferiore jecoris venit, ubi fel eſt, ſeſe dilatat alio modo in corde, quàm qui ex liene venit, & hic alio modo quàm qui venit ex venis brachiorum aut crurum, & denique hic aliter quàm alimentorum ſuccus, cum recenter egreſſus ex ſtomacho & inteſtinis, tranſit celerrimè per jecur uſque ad cor.

ARTICULUS XVI.

Quomodo omnia membra poſſint moveri per objecta ſenſuum, & per ſpiritus, abſque operâ animæ.

DEnique notandum eſt machinam noſtri corporis ita conſtructam eſſe, ut omnes mutationes quæ accidunt motibus ſpirituum, efficere poſſint ut aperiant quoſdam poros cerebri magis quàm alios; & reciproce, ut cum aliquis ex his poris paulo magis vel minus ſolito eſt apertus per actionem nervorum qui ſenſibus inſerviunt, hoc mutet aliquid in motu ſpirituum, & efficiat ut deducantur in muſculos qui inſerviunt movendo corpori, eodem modo quo ordinario movetur occaſione talis actionis. Ita ut omnes motus qui nobis eveniunt, voluntate noſtra nihil ad eos conferente (ut ſæpè evenit nos reſpirare, ambulare, & denique omes actiones facere quæ nobis cum beſtiis communes ſunt) non aliunde pendeant quàm à conformatione noſtrorum membrorum, & curſu quem ſpiritus excitati per calorem cordis naturaliter ſequuntur in cerebro, in nervis, & in muſculis: Eodem modo quo motus automati producitur ſola virtute manuclæ & figura ſuarum rotularum.

ARTICVLVS XVII.

Quænam sint functiones animæ.

POstquam ita consideravimus omnes functiones quæ pertinent ad solum corpus, facile est cognoscere nihil in nobis restare quod debeamus tribuere nostræ animæ, exceptis nostris cogitationibus, quæ præcipue duûm generum sunt; quædam enim sunt Actiones animæ, aliæ ejus Passiones sive Affectus. Quas ejus Actiones voco, sunt omnes nostræ voluntates, quia experimur eas directe venire ab anima nostra, & videntur ab illa sola pendere. Sicut è contrario possunt in genere vocari ejus Passiones, omnes species perceptionum sive cognitionum quæ in nobis reperiuntur; quia sæpe accidit ut anima nostra eas tales non faciat, quales sunt, & semper eas recipiat ex rebus per illas repræsentatis.

ARTICVLVS XVIII.

De Voluntate.

RVrsus nostræ voluntates sunt duplices. Nam quædam sunt actiones animæ, quæ in ipsa anima terminantur; sicuti cum volumus Deum amare, aut in genere applicare nostram cogitationem alicui objecto quod non est materiale: Aliæ sunt actiones quæ terminantur ad nostrum corpus; ut cùm ex eo solo quod habemus ambulandi voluntatem, fit ut nostra crura moveantur & progrediamur.

ARTICVLVS XIX.

De perceptione.

PErceptiones nostræ sunt etiam duarum specierum; & quædam animam pro causa habent, aliæ corpus. Eæ quæ animam pro causa habent, sunt perceptiones nostrarum voluntatum, & omnium Imaginationum aut aliarum cogitationum quæ ab ea pendent. Nam certum est nos non posse quicquam velle, quin percipiamus simul nos id velle. Et quamvis respectu nostræ animæ sit Actio aliquid velle, potest etiam dici in illa esse Passionem percipere quod velit. Attamen quia hæc perceptio & hæc voluntas revera idem sunt; denominatio semper fit ab eo quod nobilius est; & sic non solet appellari Passio, sed solummodò Actio.

AR-

ARTICVLVS XX.

De Imaginationibus & aliis cogitationibus quæ per animam formantur.

CVm anima nostra sese applicat ad imaginandum aliquid quod non est, V. G. in concipienda Basilica quadam, Magica, aut Chimæra, vel etiam cum sese applicat in consideratione alicujus rei quæ solummodo intelligibilis est, non verò imaginabilis, Exempli gratiâ, in considerandâ sua ipsius natura, perceptiones quas habet illarum rerum pendent præcipuè à voluntate; quæ efficit ut eas percipiat; ideoque solent potius considerari ut actiones, quàm ut passiones.

ARTICVLVS XXI.

De Imaginationibus quæ pro causa habent solum corpus.

INter perceptiones quæ corporis operâ producuntur, maxima pars earum pendet à nervis; sed quædam etiam sunt quæ ab illis non pendent, & quæ nominantur Imaginationes, ut illæ de quibus modò locutus sum; à quibus tamen differunt in eo, quòd voluntas nostra in illis formandis non occupetur; unde non possunt reponi in numero actionum animæ: Nec aliunde procedunt quàm ex eo quòd spiritus diversimodè agitati, & reperientes vestigia diversarum impressionum quæ præcesserunt in cerebro, cursum eò dirigunt fortuitò per quosdam poros potius quàm per alios. Tales sunt illusiones nostrorum somniorum, & phantasiæ quæ nobis vigilantibus accidunt, cum cogitatio nostra negligenter vagatur, nulli rei sese addicens. Etsi autem quædam harum Imaginationum sint Passiones sive Affectus animæ, sumpto illo vocabulo in magis propria & specialiori significatione, & possint ita omnes nominari, si in significatu generaliori idem nomen sumatur; attamen quia non habent causam tam notabilem & tam determinatam, ac perceptiones quas anima recipit operâ nervorum; & quia videntur earum tantum esse umbra & pictura, antequam possimus eas commodè distinguere; consideranda est quæ inter illas alias intercedit differentia.

ARTICVLVS XXII.

De differentia quæ est inter alias Perceptiones.

OMnes perceptiones quas nondum explicui, veniunt ad animam operâ nervorum, & inter eas hæc est differentia, quod quasdam referamus ad objecta externa quæ sensus nostros feriunt, alias ad nostrum corpus aut quasdam ejus partes, & denique alias ad nostram animam.

ARTICVLVS XXIII.

De Perceptionibus quas referimus ad objecta quæ sunt extra nos.

PErceptiones quæ referuntur ad res extra nos positas, scilicet ad objecta sensuum nostrorum, producuntur (saltem cum nostra opinio falsa non est) ab his objectis quæ excitando quosdam motus in organis sensuum externorum, excitant quoque nonnullos motus operâ nervorum in cerebro, qui efficiunt ut anima illa sentiat. sicuti cùm videmus lumen tedæ, & audimus sonum campanæ, hic sonus & hoc lumen sunt duæ diversæ actiones, quæ per id solum quod excitant duos diversos motus in quibusdam ex nostris nervis & eorum ope in cerebro, dant animæ duas distinctas sensationes, quas sic referimus ad subjecta quæ supponimus esse earum causas, ut putemus, nos videre ipsam tedam, & audire campanam; non verò solum sentire motus qui ab ipsis proveniunt.

ARTICVLVS XXIV.

De Perceptionibus quas ad corpus nostrum referimus.

PErceptiones quas referimus ad corpus nostrum, aut quasdam illius partes, sunt eæ quas habemus à fame, à siti, & ab aliis nostris appetitibus naturalibus; quibus jungi possunt dolor, calor, & alii affectus quos sentimus quasi in membris nostris, & non ut in objectis quæ sunt extra nos. Sic eodem tempore & operâ eorundem nervorum sentire possumus frigiditatem nostræ manus, & calorem flammæ ad quam accedit; aut è contrario, calorem manus & frigus aëris cui exponitur; nullâ animadversâ differentiâ inter actiones quæ efficiunt ut sentiamus calorem aut frigus quod in nostra manu est, & eas quæ faciunt ut sentiamus id quod extra nos est; nisi quod unâ harum actionum succedente alteri judicamus,

judicamus, primam jam esse in nobis, & supervenientem nondum adesse, sed in objecto à quo producitur.

ARTICVLVS XXV.

De Perceptionibus quas ad animam nostram referimus.

PErceptiones quæ solummodò ad animam referuntur, sunt illæ quarum effectus sentiuntur quasi in anima ipsa, & quarum nulla vulgo cognoscitur causa proxima ad quam referri possint. Tales sunt sensus Lætitiæ, Iræ, & aliorum similium, qui aliquando excitantur in nobis per objecta quæ movent nervos nostros, & quandoque etiam per alias causas. Etsi autem omnes nostræ perceptiones, tam eæ quæ referuntur ad objecta quæ extra nos sunt, quàm quæ referuntur ad diversos affectus nostri corporis, sint revera Passiones respectu nostræ animæ, cum hoc verbum in latiori significatione usurpatur; attamen id solet restringi ad eas demum connotandas quæ referuntur ad animam ipsam. Et has demum ultimas hic explicandas suscepi, sub nomine Affectuum vel Passionum animæ.

ARTICVLVS XXVI.

Imaginationes qui solùm pendent à motu fortuito spirituum, posse non minus veras Passiones esse, quàm perceptiones quæ pendent à nervis.

SVperest hîc notandum, omnes easdem res quas anima percipit operâ nervorum, ipsi quoque posse repræsentari per cursum fortuitum spirituum, absque ullâ aliâ differentiâ, nisi quod impressiones quæ veniunt in cerebrum per nervos, soleant magis vivæ & expressiores esse illis quas spiritus excitant; quod fecit ut dicerem in articulo 21 has esse instar umbræ & picturæ aliarum. Notandum etiam, quandoque evenire hanc picturam ita similem esse rei quam repræsentat, ut possit decipi quis ab ea quoad perceptiones quæ referuntur ad objecta quæ sunt extra nos, aut quoad eas, quæ referuntur ad quasdam partes nostri corporis; verum nulli deceptioni locum esse quoad passiones, quia tam propinquæ & intimæ animæ nostræ sunt, ut ei sit impossibile illas sentire, quin revera sint tales quales eas sentit. sic sæpe cum dormimus, imo quandoque vigilantes, nobis tam vehementer imaginamur quædam, ut putemus ea coram videre aut sentire in nostro corpore, quamvis ei nullo modo insint,

sint. Verum etsi dormiamus ac somniemus, tristes nosmet ipsos vel commotos aliâ aliquâ Passione sentie non possumus, quin verissimum sit animam in se habere hanc Passionem.

ARTICVLVS XXVII.

Definitio Passionum animæ.

POstquam sic consideratum fuit in quo Passiones animæ differant ab omnibus aliis ejus cogitationibus, mihi videtur eas in genere posse definiri, Perceptiones, aut sensus, aut commotiones animæ, quæ ad eam speciatim referuntur, quæque producuntur, conservantur & corroborantur per aliquem motum spirituum.

ARTICVLVS XXVIII.

Explicatio primæ partis hujus definitionis.

POssunt nominari *Perceptiones*, cum hoc vocabulum usurpatur generaliùs ad significandas omnes cogitationes quæ non sunt actiones animæ aut volitiones: verum non cum adhibetur demum ad significandas notiones evidentes. nam experientia docet eos qui magis à Passionibus suis agitantur, non melius illas nosse quàm alii suas, easque esse ex numero perceptionum quas arctum fœdus quod inter animam & corpus est reddit confusas & obscuras. Possunt quoque vocari *sensus* sive *sensationes*, quia in anima recipiuntur eodem modo quo objecta sensuum externorum, nec aliter ab ea cognoscuntur. Sed adhuc melius dici queunt *commotiones* animæ, non solùm quia hoc nomen potest tribui omnibus mutationibus quæ in ipsa fiunt, id est omnibus diversis cogitationibus quæ ipsi obveniunt, sed speciatim quia ex omnibus speciebus cogitationum quas habere potest, nullæ aliæ eam adeò agitant & quatiunt ac istæ Passiones.

ARTICVLVS XXIX.

Explicatio alterius partis.

ADdo eas speciatim referri ad *animam*, ad illas distinguendum ab aliis sensationibus, quarum aliæ rejiciuntur in objecta externa, ut odores, sonos, colores; aliæ in nostrum corpus, ut fames, sitis, dolor. Addo quoque eas effici, nutriri, & corroborari per quendam motum spirituum,

tuum, ad eas distinguendas à nostris volitionibus, quæ nominari possunt commotiones animæ quæ ad illam referuntur, sed quæ ab ipsamet efficiuntur; sicut etiam ad explicandam earum ultimam & magis propinquam causam, quæ eas rursus distinguit ab aliis sensationibus.

ARTICVLVS XXX.

Animam esse unitam omnibus corporis partibus conjunctim.

SEd ut hæc perfectius intelligantur, oportet scire, animam esse revera junctam toti corpori, nec posse proprie dici eam esse in quadam parte ejus, exclusivè ad alias: quia id unum est, & quodammodo indivisibile ratione dispositionis suorum organorum, quæ omnia ita ad se mutuo referuntur, ut quodam ex illis ablato reddatur totum corpus mancum ac defectivum: & quoniam ipsa ejus naturæ est quæ nullam relationem habet ad extensionem, vel dimensiones, aut alias proprietates materiæ ex qua corpus constat, sed solummodo ad totam compagem organorum ipsius: ut vel inde liquet, quod animæ dimidia vel tertia pars nullo modo concipi possit, aut quam extensionem occupet, & quod minor non fit etiamsi resecetur aliqua pars corporis, sed ab eo integra separetur cum compages organorum ejus dissolvitur.

ARTICVLVS XXXI.

Dari glandulam in cerebro, in qua anima suas functiones specialius quam in aliis partibus exerceat.

SCiendum quoque, quod licet anima sit juncta toti corpori, in illo tamen est quædam pars in qua exercet suas functiones specialius quàm in cæteris omnibus. Et vulgò creditur, hanc partem esse cerebrum, aut forte cor; cerebrum, quia ad ipsum referuntur organa sensuum; & cor, quoniam tanquam in ipso Passiones sentiuntur. Sed rem accuratè examinando, mihi videor evidenter cognovisse, partem eam corporis in qua anima exercet immediatè suas functiones nullatenus esse cor, neque etiam totum cerebrum: sed solummodò maximè intimam partium ejus, quæ est certa quædam glandula admodum parva, sita in medio substantiæ ipsius, & ita suspensa supra canalem per quem spiritus cavitatum cerebri anteriorum communicationem habent cum spiritibus posterioris, ut minimi motus qui in illa sunt multum possint ad mutandum cursum horum spirituum, & reciproce minimæ mutationes

nes

nes quæ accidunt cursui spirituum multum inserviant mutandis motibus hujus glandulæ.

Articulus XXXII.

Quomodo cognoscatur, hanc glandulam esse præcipuam animæ sedem.

Ratio quæ me movet ut credam, animam non posse habere in toto corpore alium aliquem locum præter hanc glandulam, ubi immediatè exerceat suas functiones, hæc est; quod considerem, alias omnes partes nostri cerebri duplices esse, prout etiam habemus duos oculos, duas manus, duas aures, & denique omnia organa nostrorum sensuum externorum sunt duplicia. Et quia non nisi unam & simplicem cogitationem unius rei eodem tempore habemus, necessariò oportet dari aliquem locum, in quo duæ Imagines quæ à duobus oculis veniunt, aut duæ illæ aliæ impressiones, quæ ab unico objecto veniunt per duplicia organa aliorum sensuum, possint convenire in unum antequam ad animam perveniant, ne ipsi repræsentent duo objecta loco unius. Et facile concipere est, has imagines aut alias impressiones uniri in hac glandula, operâ spirituum qui replent cavitates cerebri; sed nullus locus alius in corpore est in quo ita possint uniri, nisi quatenus in hac glandula unitæ fuerint.

Articulus XXXIII.

Sedem affectuum non esse in corde.

Quoad sententiam eorum qui putant, animam recipere suas Passiones in corde, nulla ratione admitti potest; nam in eo demum fundatur quod Passiones in illo excitent quandam alterationem. Et facile est animadvertere, hanc alterationem non sentiri tanquam in corde; nisi operâ nervuli, qui ex cerebro ad illud descendit; prout dolor sentitur quasi in pede operâ nervorum pedis, & astra nobis apparent tanquam in cœlo, opera luminis sui & nervorum opticorum; ita ut magis necessarium non sit, animam nostram exercere immediate suas functiones in corde, eo quod in illo suas passiones sentit, quam, eam esse in cœlo ut ibi videat astra.

Arti-

ARTICULUS XXXIV.

Quomodo anima & corpus agant in se invicem.

Concipiamus igitur hic, animam habere suam sedem principalem in glandula quæ est in medio cerebri, unde radios emittit per reliquum corpus, operâ spirituum, nervorum & ipsiusmet sanguinis, qui particeps impressionum spirituum eos deferre potest per arterias ad omnia membra: Et memores ejus quod supra dictum fuit de machina nostri corporis, nimirum quod tenuia filamenta nostrorum nervorum ita distribuuntur per singulas ejus partes, ut occasione diversorum motuum qui ibi excitantur ab objectis sensibilibus, aperiant varie poros cerebri; quod efficit ut spiritus animales qui continentur in cavitatibus illius, ingrediantur variè musculos; qua ratione possunt movere membra omnibus illis variis modis quibus moveri possunt; quin etiam quod aliæ omnes causæ quæ possunt diversimodè movere spiritus, sufficiant ad eos deducendos in varios musculos. Addamus hîc, glandulam illam quæ est præcipua sedes animæ, ita suspensam esse inter cavitates quæ continent hos spiritus, ut possit moveri ab illis tot variis modis quot sunt diversitates sensibiles in objectis: Sed etiam posse variè moveri ab anima, quæ talis est naturæ, ut in se tot varias impressiones recipiat, id est tot habeat varias perceptiones, quot accidunt varii motus in hac glande: prout etiam reciprocè machina corporis ita composita est; ut hæc glans, ex eo solùm quod variè movetur ab anima, aut qualicunque alia causa, impellat spiritus qui illam ambiunt versus poros cerebri, qui eos deducunt per nervos in musculos; qua ratione efficit ut illi membra moveant.

ARTICULUS XXXV.

Exemplum modi quo impressiones objectorum sese uniunt in glande quæ est in medio cerebri.

Sic, exempli gratiâ, si videamus, aliquod animal ad nos venire, lumen reflexum ab ejus corpore pingit duas illius imagines, singulas in singulis nostris oculis; & hæ duæ imagines efformant duas alias operâ nervorum opticorum in superficie interiori cerebri, quæ spectat ejus concavitates; tum inde opera spirituum quibus hæ cavitates plenæ sunt, hæ imagines ita radios suos emittunt versus glandulam quam hi spiritus ambiunt; ut motus qui quodlibet punctum componit unius harum imaginum, tendat versus idem punctum glandis, versus quod tendit motus

ARTICVLVS XXXVIII.

Exemplum motuum corporis qui comitantur Passiones, & ab anima non pendent.

CÆterum eodem modo quo cursus quem capiunt hi spiritus versus nervos cordis, sufficit ad dandum motum glandulæ, per quem Terror animæ inducitur; sic etiam per id solum, quod quidam spiritus eodem tempore tendunt versus nervos, qui inserviunt movendis cruribus ad fugiendum, efficiunt alium motum in eadem glande, cujus ope anima sentit & deprehendit hanc fugam; quæ hoc modo excitari potest in corpore, per solam dispositionem organorum ejus, absque ulla ope animæ.

ARTICVLVS XXXIX.

Quomodo eadem causa possit excitare diversas Passiones in variis hominibus.

EAdem impressio quam præsentia objecti terribilis efficit in glande, & quæ inducit Terrorem in quibusdam hominibus, potest excitare in aliis Animum & Audaciam: cujus rei ratio hæc est, quod omnia cerebra non sint disposita eodem modo, & quod idem motus glandis qui in quibusdam excitat terrorem, efficiat in aliis ut spiritus subeant poros cerebri, qui eos deducant partim in nervos qui inserviunt manibus movendis ad sese tuendum, & partim in illos qui agitant & impellunt sanguinem versus cor, eo modo qui requiritur ad producendos spiritus aptos continuandæ huic sui defensioni, & retinendæ illius voluntati.

ARTICVLVS XL.

Quis sit præcipuus affectus Passionum.

ETenim observandum, præcipuum effectum in hominibus omnium Passionem esse, quòd incitent & disponant eorum animas ad volendum ea quibus sua corpora præparant: Ita ut sensus terroris eam ad voluntatem fugiendi incitet, audaciæ verò ad voluntatem certandi, & & sic de aliis.

ARTICVLVS XLI.

Quæ sit potentia animæ respectu corporis.

SEd voluntas adeo libera est suâ naturâ, ut nunquam possit cogi; Et ex duabus speciebus cogitationum quas in anima distinxi, quarum

aliæ sunt ejus actiones, nimirum ejus voluntates, aliæ ejus passiones, sumendo illud vocabulum in latiori illa significatione quæ complectitur omnia perceptionum genera; primæ sunt absolute in illius potestate, nec possunt nisi indirecte mutari à corpore; ut è contrario ultimæ absolute pendent ab actionibus quæ eas producunt, nec possunt aliter quam indirecte mutari ab anima, nisi cum ipsamet earum causa est: Et omnis actio animæ in hoc consistit, quod eo ipso solo quod vult aliquid, efficit ut glandula cui arctissime juncta est, se moveat modo convenienti ad producendum effectum qui huic voluntati respondeat.

ARTICULUS XLII.

Quomodo reperiamus in memoria ea quorum reminisci volumus.

SIc cum anima vult recordari alicujus rei, hæc voluntas efficit ut glans sese inclinans successivè horsum & illorsum, impellat spiritus ad varias partes, cerebri, usque dum invenerint eam in qua sunt vestigia quæ reliquit objectum cujus volumus recordari. Nam illa vestigia nihil aliud sunt quam quod pori cerebri, per quos spiritus antea ceperunt suum cursum, propter præsentiam hujus objecti acquisiverint eo pacto facilitatem majorem quam alii, sese rursus aperiendi eodem modo spiritibus qui ad se veniunt: Adeo ut hi spiritus, reperientes illos poros, eos facilius subeant quam alios: qua ratione excitant motum specialem in glande, qui repræsentat animæ idem objectum, & ipsi indicat, idem illud esse cujus recordari volebat.

ARTICULUS XLIII.

Quomodo anima possit imaginari, attendere, & movere corpus.

SIc cum imaginari volumus aliquid quod nunquam vidimus, hæc voluntas vim habet movendi glandem modo convenienti ad impellendos spiritus versus eos poros cerebri quorum apertione hoc potest repræsentari. Sic cum quis suam attentionem sistere vult in consideratione unius objecti per aliquod tempus, hæc voluntas per illud tempus retinet glandem inclinatam in eandem partem. Sic denique cum incedere volumus, aut alio modo movere nostrum corpus, hæc voluntas efficit ut glans impellat spiritus ad musculos qui huic rei inserviunt.

ARTICVLVS XLIV.

Vnamquamque voluntatem naturaliter junctam esse cuidam motui glandis, sed vel industria vel habitu eam aliis posse jungi.

ATtamen non semper voluntas excitandi in nobis aliquem motum, aut alium quendam effectum, efficere potest ut eum excitemus; sed mutatio in eo contingit prout natura vel habitus varie unicuique cogitationi unumquemque motum glandis conjunxerint. sic, exempli gratia, si quis velit disponere oculos suos ad intuendum objectum remotissimum, hæc voluntas efficit ut pupilla se dilatet; & si velit eos disponere ad intuendum objectum valde propinquum, hæc voluntas facit ut se contrahat: sed si solum cogitetur de pupilla dilatanda, nihil proderit ejus rei habere voluntatem; nec enim ideo dilatabitur, quia natura non junxit motum glandis, qui inservit impellendis spiritibus versus nervum opticum modo convenienti dilatandæ vel contrahendæ pupillæ, cum voluntate eam dilatandi vel contrahendi; sed demum cum voluntate intuendi objecta remota vel proxima. Et cum inter loquendum solum cogitamus de sensu illius rei quam dicere volumus, id facit ut moveamus linguam & labra longè celerius & melius quàm si cogitaremus ea movere omnibus modis requisitis ad proferenda eadem verba. Quia habitus quem acquisivimus cum disceremus loqui, effecit ut junxerimus actionem animæ, quæ operâ glandis potest movere linguam & labia, cum significatione verborum quæ ex his motibus sequuntur, potius quam cum motibus ipsis.

ARTICVLVS XLV.

Quæ sit animæ potestas respectu Passionum suarum.

PAssiones nostræ nequeunt etiam directè excitari vel auferri per actionem nostræ voluntatis, sed demum indirecte per repræsentationem rerum quæ solent jungi passionibus quas habere volumus, & quæ contrariæ sunt iis quas volumus rejicere. sic ad excitandam in se audaciam, & metum auferendum, non sufficit ejus rei habere voluntatem; sed incumbendum est considerationi rationum, objectorum, aut exemplorum, quæ persuadent, periculum non esse magnum; plus semper securitatis esse in defensione quàm in fuga; gloriam & gaudium oriri ex victoria, ex fuga vero nihil præter ægritudinem & pudorem, ac similia.

ARTICVLVS XLVI.

Quid impediat quominus anima possit omnino de suis Passionibus statuere.

ET sane datur ratio specialis quæ impedit quominus anima possit citò mutare vel sistere suas Passiones, propter quam supra posui in earum definitione, quòd non solum producerentur, sed etiam conservarentur & confirmarentur ab aliquo motu speciali spirituum: hæc vero ratio est, quod ferè semper eas comitetur aliqua commotio quæ fit in corde, & per consequens etiam in toto sanguine & spiritibus; ita ut donec cesset hæc commotio, præsentes nostræ cogitationi maneant, eodem modo quo objecta sensibilia illi præsentia sunt, dum agunt in organa nostrorum sensuum. Et quemadmodum anima, cum valde attenta est cuidam alteri rei, potest se cohibere ab audiendo parvo strepitu, aut parvo dolore sentiendo, sed non potest pari ratione efficere quin audiat tonitru, vel sentiat ignem qui comburit manum; sic facilè potest superare minores passiones, sed non vehementiores vel fortiores, nisi postquam commotio sanguinis & spirituum sedata fuerit. Id quod voluntas ad summum facere potest, dum viget hæc commotio, est non consentire illius effectibus, & cohibere plurimos ex motibus ad quos disponit corpus: Exempli gratia; si ira efficiat ut manus erigatur ad percutiendum, voluntas ordinariò eam continere potest; si metus incitet crura ad fugam capessendam, illa sistere voluntas potest; & sic de aliis.

ARTICVLVS XLVII.

In quo consistant conflictus quos vulgo imaginantur inter partem inferiorem & superiorem animæ.

NEc in alio quàm in repugnantia, quæ est inter motus quos corpus per suos spiritus, & anima per suam voluntatem, simul excitare annituntur in glande, consistunt omnes conflictus quos vulgo imaginantur inter partem inferiorem animæ, quæ sensitiva nominatur, & superiorem quæ rationalis est, aut inter appetitus naturales & voluntatem. Nobis enim non nisi una inest anima: quæ in se nullam varietatem partium habet: eadem quæ sensitiva est, est etiam rationalis, & omnes ejus appetitus volitiones sunt. Error per quem ei imponuntur quasi in scena diversæ personæ; quæ ferè semper sibi mutuo contrariæ sint, inde

solùm

solùm processit, quod non bene distinctæ fuerint ejus functiones à functionibus corporis, cui soli tribuendum est id omne quod in nobis potest observari repugnare nostræ rationi: Adeò ut nulla hic alia lucta sit, nisi quod, cum glandula quæ est in medio cerebri, possit impelli ex una parte ab anima, & ex alia à spiritibus animalibus, qui nil nisi corpora sunt, ut supra dixi, sæpè eveniat ut hæ duæ impulsiones sint contrariæ, & ut fortior impediat effectum alterius. Possunt autem distingui duæ species motuum excitatorum à spiritibus in glande; alii repræsentant animæ objecta quæ movent sensus, aut impressiones quæ reperiuntur in cerebro, & nulla vi utuntur in ejus voluntatem; alii vero utuntur, nimirum illi qui efficiunt passiones vel motus corporis qui eas comitantur. Et quoad primos, etsi impediant actiones animæ, aut impediantur ab illis, attamen quia non directè contrarii sunt, nulla in illis observatur lucta; sed demum inter ultimos & voluntates quæ illis repugnant: exempli gratia, inter conatum per quem spiritus impellunt glandem ad inducendum animæ cupiditatem cujusdam rei, & illum per quem anima eam repellit voluntate quâ vult eandem rem fugere: Et id præcipuè hanc luctam demonstrat, quòd cùm voluntas non habeat potestatem directè excitandi passiones, ut jam dictum fuit, cogatur uti arte, & sese applicare successivè considerationi variarum rerum: unde si accidat, aliquam ex illis habere vim mutandi ad momentum cursum spirituum, contingere potest, ut quæ sequitur eâ vi careat, & cursum suum illico resumant, quia dispositio quæ præcessit in nervis, in corde, & in sanguine, non est mutata; quo fit ut anima eodem fermè tempore se impelli sentiat ad eandem rem appetendam & fugiendam. Et inde sumpta fuit occasio imaginandi in illa duas potentias quæ inter se pugnent. Attamen potest adhuc quidam conflictus concipi, in eo, quod sæpè eadem causa, quæ excitat in anima aliquam Passionem, excitet etiam quosdam motus in corpore, ad quos anima nihil confert, & quos sistit aut sistere conatur quam primum eos observat. Vt experientiâ constat, cùm id quod excitat metum, efficit quoque ut spiritus ingrediantur musculos qui inserviunt movendis cruribus ad fugiendum; & ut voluntas audaciæ exercendæ eos sistat.

ARTI-

ARTICULUS XLVIII.

In quo cognoscatur robur vel imbecillitas animarum; & quodnam infirmiorum sit vitium.

EX eventu autem horum conflictuum quisque potest cognoscere robur aut debilitatem suæ animæ: nam illi in quibus naturaliter voluntas facilius potest vincere Passiones, & sistere motus corporis qui eas comitantur, proculdubio habent animas fortiores. sed nonnulli sunt qui nunquam possunt explorare suas vires, quia nunquam pugnare faciunt suam voluntatem propriis armis, sed solum iis quæ ipsi præbent aliqui affectus ad resistendum quibusdam aliis. Mihi propria ejus arma dicuntur, Iudicia firma & determinata de cognitione boni & mali, secundùm quæ decrevit actiones vitæ suæ dirigere. Et animæ omnium maximè imbecilles sunt, quarum voluntas non ita se determinat ad sequenda certa quædam Iudicia, sed se patitur semper abduci à præsentibus affectibus; qui cum persæpè sibi mutuo contrarii sint, eam per vices in partes suas trahunt, &, ipsâ utentes ad ipsammet debellandam, in deploratissimo statu animam constituunt. sic cùm Metus repræsentat mortem ut summum malum, & quod vitari non potest nisi fugâ, si ambitio ab alia parte repræsentet infamiam hujus fugæ, ut malum pejus morte; hi duo affectus agitant variè voluntatem, quæ obtemperans modo huic, modo illi, sibi ipsi perpetuo repugnat, & sic animam servam & miserrimam reddit.

ARTICULUS XLIX.

Animæ vim non sufficere absque cogitatione veritatis.

VErum est, paucos dari homines tam imbecilles & hæsitabundos, ut nihil velint nisi quod sua præsens passio ipsis dictat: plurimi habent judicia determinata, secundùm quæ componunt partem suarum actionum. Et quamvis sæpè hæc judicia sint falsa, imo innitantur quibusdam passionibus, à quibus voluntas antea passa est se vinci aut seduci, attamen quoniam ea sequi pergit, etiam cum abest Passio quæ illa produxit, considerari possunt ut propria illius arma, & cogitari, animas robustiores vel imbecilliores esse, prout possunt plus vel minus hæc judicia sequi, & resistere passionibus præsentibus quæ illis contrariæ sunt. Verumtamen magna differentia est inter decreta quæ procedunt ex fal-

ſa quadam opinione, & ea quæ nonniſi cognitione veritatis nituntur: quia ultima hæc ſequentes nunquam procul dubio iſtius conſilii pœnitentia vel dolor ſubibit, cum è contrario ſemper pœnitentia ſequatur priora, poſtquam eorum error retectus eſt.

ARTICVLVS L.

Nullam tam imbecillem eſſe animam, quæ non poſſit cum bene dirigitur acquirere poteſtatem abſolutam in ſuas paſſiones.

PRodeſt vero hîc ſcire, quod ut jam ſupra dictum fuit, etſi unuſquiſque motus glandulæ videatur connexus eſſe per naturam ſingulis ex noſtris cogitationibus ab initio noſtræ vitæ, aliis tamen per habitum jungi poſſint: Vt experientia oſtendit in verbis quæ excitant motus in glande, quæ ſecundùm inſtitutionem naturæ nihil animæ repræſentant præter ſuum ſonum cum voce proferuntur, aut figuram ſuarum literarum cum ſcribuntur, & quæ tamen per habitum qui fuit acquiſitus cogitando de eo quod ſignificant, poſtquam auditus fuerit eorum ſonus, aut eorum literæ inſpectæ, ſolent efficere ut concipiatur hæc ſignificatio potius quam figura literarum aut ſonus ſyllabarum. Prodeſt etiam ſcire, quod etſi motus tam glandis quam ſpirituum & cerebri, qui repræſentant animæ certa quædam objecta, ſint naturaliter juncti cum iis qui excitant in illa quaſdam Paſſiones, poſſint tamen per habitum inde ſeparari, & jungi aliis valdè differentibus; Imò quod hic habitus poſſit acquiri per unicam actionem, nec longum uſum poſtulet. Sic cum reperitur ex inopinato res quædam valde ſordida in cibo qui magno cum appetitu comedebatur, inopinatus ille caſus ita poteſt mutare diſpoſitionem cerebri ut poſtea nequeat videri talis cibus niſi cum horrore, cùm antea comederetur cum delectatione. Quin idem in beſtiis poteſt obſervari: nam etſi ratione careant & forte omni cogitatione, omnes tamen motus ſpirituum & glandis qui excitant in nobis Paſſiones, in illis quoque ſunt, & inſerviunt conſervandis & confirmandis, non ut in nobis, Affectibus, ſed motibus nervorum & muſculorum qui eos comitari ſolent. Sic cum canis videt perdicem, naturaliter fertur ut in eam incurrat; & cum audit ſclopetum diſplodi, ille ſtrepitus naturaliter eum ad fugam incitat; attamen ordinario ita inſtituuntur canes venatici, ut viſâ perdice ſubſiſtant, & ad diſploſionis ſtrepitum, quem poſtea audiunt, ad eam currant. Hæc autem ſcire refert, ut quiſque contendat regere ſuos Affectus: Nam cum haud ita magnâ induſtriâ mutari poſſint

motus cerebri in animalibus ratione destitutis, evidens est, id melius in hominibus posse fieri, & eos ipsos qui imbecilliores animas habent posse acquirere imperium absolutissimum in omnes suas Passiones, si sat industriæ adhiberetur ad eos instituendos & dirigendos.

PASSIONES ANIMÆ;

SECVNDA PARS.

De numero & ordine Passionum, & explicatio sex Primitivarum.

ARTICVLVS LI.

Quænam sint primæ Passionum causæ.

Constat ex superioribus, ultimam & proximam causam Passionum animæ, non aliam esse quàm agitationem quâ spiritus movent glandulam quæ est in medio cerebri. Verum id non sufficit eis à se mutuo distinguendis: Inquirendum in earum origines, & examinandæ sunt primæ illarum causæ. Quamvis autem quandoque possint effici ab actione animæ se determinantis ad hæc vel illa objecta concipienda; quin etiam solo corporis temperamento, aut impressionibus quæ casu occurrunt in cerebro; ut accidit cum nos ita vel tristes vel lætas sentimus, ut causam hujus tristitiæ aut lætitiæ nequeamus assignare: Apparet tamen ex prædictis, easdem omnes posse excitari ab objectis quæ movent sensus, & hæc objecta esse earum causas frequentiores & magis principales. Vnde sequitur quod, ad eas omnes reperiendas, sufficiat considerare omnes effectus horum objectorum.

ARTICVLVS LII.

Quinam sit earum usus: & quomodo enumerari possint.

Adhæc observo, objecta quæ movent sensus, non excitare in nobis varios Affectus ratione omnium varietatum quas habent, sed solùm

lùm ratione variorum modorum quibus nobis vel prodesse vel nocere, aut in genere ad nos spectare possunt: Et usum omnium Passionum in eo solo consistere, quòd disponant animam ad res eas expetendas, quas natura nobis dictat esse utiles, & persistendum in ea voluntate; prout etiam eadem agitatio spirituum, quæ solet eas producere, disponit corpus ad motus qui inserviunt earundem rerum executioni. Ideo qui illas enumeraturus est, debet duntaxat ordine examinare quot variis modis, qui ad nos spectent, possint nostri sensus moveri à suis objectis. Hîc igitur enumerabo præcipuas Passiones, secundum ordinem quo ita possunt reperiri.

Ordo & enumeratio Passionum.

ARTICVLVS LIII.

Admiratio.

QVamprimum nobis occurrit aliquod insolitum objectum, & quod novum esse judicamus, aut valdè differens ab eo quod antea noveramus, vel supponebamus esse debere, id efficit ut illud admiremur & eo percellamur. Et quia hoc contingere potest antequam ullo modo cognoscamus num illud objectum sit nobis conveniens nec ne, *Admiratio* mihi videtur esse prima omnium Passionum. Nec habet contrarium; quia si objectum quod sese offert, nihil in se habeat insoliti, eo nullo modo commovemur, & illud absque Passione consideramus.

ARTICVLVS LIV.

Existimatio & Contemptus, Generositas aut Superbia, & Humilitas aut Abjectio.

ADmirationi juncta est *Existimatio* vel *Contemptus*, prout vel magnitudinem vel parvitatem objecti admiramur: Eodemque modo possumus nosmet ipsos vel existimare vel contemnere: unde oriuntur Passiones, & consequenter Habitus *Magnanimitatis* aut *Superbiæ*, & *Humilitatis* vel *Abjectionis*.

ARTICVLVS LV.

Veneratio & Despectus.

VErum cum magni facimus vel parvi facimus alia objecta, quæ consideramus ut liberas causas capaces benè vel malè agendi, ab Existimatione procedit *Veneratio*, & à simplici parvi æstimatione *Despectus*.

ARTICVLVS LVI.

Amor & Odium.

OMnes autem præcedentes Passiones possunt ita in nobis excitari, ut nullo modo deprehendamus utrum objectum, quod eas excitat, bonum sit vel malum. Verùm cum aliquid ut bonum respectu nostri, id est ut nobis conveniens, nobis repræsentatur, id sui *Amorem* excitat; Et cum nobis offertur ut malum aut noxium, id nos stimulat ad *Odium*.

ARTICVLVS LVII.

Cupiditas.

AB eadem consideratione boni & mali nascuntur cæteræ Passiones; sed eas in ordinem redacturus distinguo tempora, & considerans eas multo magis nos ferre in futuri, quam præsentis vel præteriti considerationem, ordior à *Cupiditate*. Non solùm enim cùm appetitur acquisitio boni quod adhuc abest, aut evitatio mali quod judicatur evenire posse, cum etiam solùm exoptatur conservatio cujusdam boni aut absentia cujusdam mali, quò demum extendi hæc Passio potest, liquet, eam semper futurum respicere.

ARTICVLVS LVIII.

Spes, Metus, Zelotypia, Securitas, & Desperatio.

SVfficit cogitare, acquisitionem boni vel fugam mali possibilem esse, ut illius cupiditas excitetur; sed cùm præterea consideratur num facile vel difficile sit rem cupitam obtinere, id quod nobis magnam rei consequendæ facilitatem repræsentat, excitat *Spem*; & id quod ejusdem potiundæ difficultatem repræsentat excitat *Timorem*, cujus *Zelotypia* species est. Et cum spes summa est, mutat naturam, & vocatur *Securitas*, sive *Fiducia*; prout è contrario extremus metus fit *Desperatio*.

ARTICVLVS LIX.

Animi fluctuatio, Animositas, Audacia, Æmulatio, Pusillanimitas, & Consternatio.

ATque sic possumus sperare & metuere, licet eventus rei expectatæ à nobis nullo modo pendeat; Verum ubi offertur ut pendens à nobis, difficultas subesse potest in electione mediorum aut in executione. A prima procedit *Animi fluctuatio*, quâ disponimur ad deliberandum & consultandum: Vltimæ sese opponit *Animositas* sive *Audacia*, cujus *Aemulatio* species est. Et *Pusillanimitas* contraria Animositati est, sicut *Terror* aut *Consternatio* Audaciæ.

ARTICVLVS LX.

Synteresis.

VBi vero quis se determinaverit ad quampiam actionem, nondum Animi fluctuatione sive hæsitatione deposita, id producit *Synteresin* sive conscientiæ *morsum*, qui non respicit futurum ut affectus præcedentes, sed præsens aut præteritum.

ARTICVLVS LXI.

Gaudium & Tristitia.

ET consideratio præsentis boni excitat in nobis *Gaudium*; præsentis mali, *Tristitiam*; cum bonum vel malum nobis proponitur ceu ad nos spectans.

ARTICVLVS LXII.

Irrisio, Invidia, Commiseratio.

SEd cum nobis proponitur ut pertinens ad alios homines, eos dignos vel indignos illius existimare possumus: Vbi digni illius à nobis reputantur, id nullam in nobis aliam passionem præter Lætitiam excitat, quatenus nobis volupe est videre res evenire ut convenit: solummodo cum hac differentia, quod Lætitia quæ venit ex bono seria sit; eam verò quæ venit ex malo comitetur irrisio. Sed si eos indignos alterutrius existimaverimus, bonum excitat *Invidiam*, & malum *Commiserationem*,

quæ ſunt ſpecies Triſtitiæ. Quin etiam obſervandum, eaſdem Paſſiones quæ referuntur ad bona vel mala præſentia, poſſe ſæpè etiam referri ad futura, quatenus præconcepta opinio de eorum futuritione illa ræpreſentat ut præſentia.

ARTICVLVS LXIII.

Acquieſcentia in ſe ipſo, & Pænitentia.

POſſumus quoque conſiderare cauſam boni aut mali, tam præſentis quam præteriti. Et bonum quod à nobis ipſis præſtitum fuit, dat nobis acquieſcentiam interiorem, quæ omnium aliarum Paſſionum dulciſſima eſt; cum è contrario malum excitet *Pænitentiam*, quæ omnium amariſſima eſt.

ARTICVLVS LXIV.

Favor & Gratitudo.

SEd bonum quod præſtitum fuit ab aliis, efficit ut illos *Favore* proſequamur, quamvis id nobis factum non ſit: At ſi nobis, favori jungimus *Grati* animi officium.

ARTICVLVS LXV.

Indignatio & Ira.

SImili ratione malum ab aliis patratum, cùm ad nos non refertur, efficit ſolum ut illis *Indignemur*; ſed cum refertur ad nos, movet etiam *Iram*.

ARTICVLVS LXVI.

Gloria & Pudor.

BOnum inſuper quod eſt vel quod fuit in nobis, ſi referatur ad opinionem quam alii de eo concipere poſſunt, excitat in nobis *Gloriam*; & malum, *Pudorem*.

ARTICVLVS LXVII.

Faſtidium, Deſiderium, & Hilaritas.

ET quandoque duratio boni gignit *Satietatem* ſive *Faſtidium*, cùm mali duratio minuat *Triſtitiam*. Denique ex bono præterito naſcitur

tur *Desiderium*, quod species Tristitiæ est; & ex malo præterito *Hilaritas*, quæ est species Lætitiæ.

ARTICVLVS LXVIII.

Cur hæc enumeratio Passionum differat ab ea quæ vulgo recepta est.

ECce ordo qui mihi videtur optimus enumerandis Passionibus; in quo non nescio me recedere ab opinione eorum omnium qui de illis antehac scripserunt; sed non absque sontica causa: Nam derivant suam enumerationem ex eo quod distinguunt in parte sensitiva animæ duos appetitus, quorum unum vocant *Concupiscibilem*, alterum *Irascibilem*. Et quoniam nullam in anima agnosco distinctioem partium, ut supra dixi, id mihi videtur nihil aliud significare quam quod habeat duas facultates, unam concupiscendi, alteram irascendi: sed cum similiter habeat facultates admirandi, amandi, sperandi, metuendi, atque sic in se recipiendi singulos alios Affectus, aut ea agendi ad quæ hi Affectus eam impellunt, non video cur voluerint eas omnes referre ad Concupiscentiam vel Iram. Adde quod eorum enumeratio non comprehendit omnes præcipuas Passiones, ut hanc meam credo facere. De præcipuis solùm loquor, quia plures aliæ specialiores adhuc possent distingui: & earum numerus indefinitus est.

ARTICVLVS LXIX.

Non dari nisi sex Primitivas Passiones.

VErum numerus simplicium & primitivarum non est adeo magnus. Si enim percurramus eas omnes quas enumeravi, facile poterit observari, sex tantùm tales esse, nimirum Admirationem, Amorem, Odium, Cupiditatem, Lætitiam & Mœrorem: & cæteras omnes componi ex quibusdam harum sex, aut earum esse species. Idcirco ne earum multitudo intricet Lectores, tractabo hîc separatim de his sex Primitivis, & postea ostendam quomodo ceteræ omnes ab illis originem trahant.

ARTICULUS LXX.

De Admiratione.

Ejus definitio & causa.

ADmiratio est subitanea animæ occupatio, quâ fertur in considerationem attentam objectorum quæ ipsi videntur rara & extraordinaria. Sic autem primum producitur ab impressione quæ extat in cerebro, quæque repræsentat objectum ut rarum, & per consequens dignum maximâ consideratione; tum deinde per motum spirituum qui dispositi sunt ab hac impressione, ut magna vi tendant versus locum cerebri in quo est, ad eam ibi corroborandam & conservandam; prout quoque ab ipsa disponuntur ad transeundum inde in musculos, qui inserviunt retinendis organis sensuum in eodem situ in quo sunt, ut ab illis insuper conservetur, si modo per illos formata fuerit.

ARTICULUS LXXI.

Nullam mutationem accidere in corde vel in sanguine in hac Passione.

ET huic Passioni hoc speciatim convenit, quod observari nequeat, ullam mutationem in corde & in sanguine, ut in aliis affectibus evenit, eam comitari. Cujus rei ratio est, quod cum non habeat bonum vel malum pro objecto, sed solummodò cognitionem rei quam miramur, nullam etiam relationem habeat cum corde & sanguine, à quibus pendet omne bonum corporis, sed solummodò cum cerebro, in quo sunt organa sensuum quæ inserviunt huic cognitioni.

ARTICULUS LXXII.

In quo consistat vis Admirationis.

ID quod non impedit quominus magnam vim habeat, propter repentinam occupationem, id est, adventum subitaneum & inopinatum impressionis qui mutat motum spirituum: quæ occupatio repentina, propria & specialis est huic Passioni; adeo ut, cum in aliis reperitur, quemadmodum solet reperiri ferè in omnibus, & eas augere, id ideo eveniat quod illis Admiratio juncta sit. Ejus autem vis pendet ex duabus rebus,

rebus, nimirum novitate, & quod motus quem efficit sit ab initio ἐν ἀκμῇ, seu omne suum robur habeat. Nam certum est, talem motum efficaciorem esse iis qui, cum primo debiles sint, nec crescant nisi paulatim, possunt facilè averti: certum quoque est, objecta sensuum quæ sunt nova, tangere cerebrum in quibusdam partibus, in quibus tangi non solet; quæ partes teneriores cùm sint aut minus firmæ iis quas agitatio frequens induravit, id auget affectus motuum quos ibi excitant. Quod incredibile nemini videbitur, si consideretur, parem esse rationem, quæ facit ut cum plantæ nostrorum pedum assuetæ sint tactui satis aspero, ob gravitatem corporis quod portant, parum sentiamus hunc tactum cum incedimus, cum è contrario alius longè mollior & lenior quo titillantur, nobis fermè intolerabilis sit, ideo solum quia nobis ordinarius non est.

ARTICVLVS LXXIII.

Quid sit Stupor.

ET hæc Occupatio repentina tantum potest ad efficiendum, ut spiritus, qui sunt in cavitatibus cerebri, suos cursus capiant versus locum in quo est impressio objecti quod miramur, ut eos omnes quandoque eò impellat, & efficiat ut adeo sint occupati in conservanda hac impressione, ut alii nulli inde in musculos transeant, aut ullo modo deflectant à primis vestigiis quæ sequuti sunt in cerebro: unde fit ut totum corpus immobile maneat instar statuæ, & nonnisi prima quæ se obtulerat objecti facies possit observari, neque per consequens acquiri specialior ejus cognitio. Atque istud est quod vulgo dicitur *stupere* vel *attonitum esse*; Estque *Stupor* excessus Admirationis, qui nunquam nisi malus esse potest.

ARTICVLVS LXXIV.

Cui usui inserviant omnes Passiones, & cui noceant.

FAcilè autem est cognoscere ex iis quæ supradicta fuerunt, utilitatem omnium Passionum in eo demum consistere, quod confirment & perseverare faciant in anima cogitationes quas ei bonum est conservare, & quæ alioquin facilè possent obliterari: prout etiam omne malum quod efficere possunt in eo situm est, quod confirment & conservent has cogitationes plus quàm expedit, aut alias confirment & conservent quibus immanere bonum non est.

ARTICULUS LXXV.

Ad quid specialiter inserviat Admiratio.

AC speciatim de Admiratione potest dici, eam esse utilem in eo quod efficit ut discamus & retineamus in memoria nostra ea quæ antea ignoravimus. Nihil enim miramur nisi quod nobis videtur rarum & extraordinarium. Et nihil nobis tale potest videri nisi quia id ignoravimus, aut etiam quia differt ab iis quæ scivimus: nam ex hac differentia fit ut extraordinarium dicatur. Quamvis autem id quod antea nobis ignotum erat, se recenter offerat nostro Intellectui, aut nostris sensibus, non ideo tamen illud in nostra memoria retinemus, nisi Idea quam ejus habemus corroboretur in nostro cerebro per aliquam Passionem, aut etiam per applicationem nostri Intellectus, quem voluntas nostra determinat ad attentionem & reflexionem specialem. Et aliæ Passiones eo facere possunt, ut ea observentur quæ apparent bona vel mala; sed sola illa admiramur quæ rara videntur. Quare videmus, eos, qui nullâ inclinatione naturali ad hanc Passionem feruntur, vulgo valdè indoctos esse.

ARTICULUS LXXVI.

In quo illa nocere possit. Et quomodo ejus defectus possit suppleri, & corrigi excessus.

SEd sæpius evenit ut potius nimis miremur & percellamur, iis rebus observatis quæ vel nullam vel fere nullam considerationem merentur, quàm, ut non satis admiremur: Quod sane omnino potest auferre aut pervertere usum rationis. Idcirco etsi prosit, natum esse cum aliqua inclinatione ad hanc Passionem, quod sic disponamur ad acquisitionem scientiarum, debemus tamen postmodum conari eam excutere quantum in nobis est. Nam facile est supplere ejus defectum per reflexionem & attentionem specialem, ad quam voluntas nostra semper potest obligare intellectum nostrum, cum judicamus rem quæ sese offert id exigere. Sed nullum aliud remedium est prævertendæ nimiæ admirationi, quam acquirere cognitionem plurimarum rerum, & sese exercere in Theoria omnium earum quæ rariores & magis insuetæ possunt videri.

ARTI-

ARTICVLVS LXXVII.

Quod nec stupidiores, nec doctiores, in Admirationem magis ferantur.

CÆterum etsi soli hebetes & stupidi non ferantur naturaliter in Admirationem, non inde sequitur, sapientiores in eam procliviores esse: sed id maxime iis contingit, qui etsi ingenio non sint destituti, non tamen magnificè nimis de sua eruditione sentiunt.

ARTICVLVS LXXVIII.

Ejus excessum posse abire in Habitum, ubi ejus correctio negligitur.

ETsi verò hæc Passio videatur usu minui, quia quò plura occurrunt rara quæ miremur, eò magis assuescimus desinere ea mirari, & cogitare cætera omnia quæ postmodum offerri possunt esse vulgaria; Attamen cum excedit, & efficit ut sistatur attentio in sola prima imagine objectorum quæ sese obtulerunt, nulla ulteriori cognitione eorum comparatâ, post se relinquit habitum, qui disponit animam ad subsistendum eodem modo in omnibus aliis objectis quæ sese offerunt, si modo ei aliquantulum nova appareant. Atque id est quod fovet diutius morbum eorum qui cœcè curiosi sunt, id est, qui inquirunt in rara eo solum fine ut ea mirentur, non ut ea cognoscant; nam paulatim ita fiunt miriones, ut nullius momenti res non minus possint eos detinere, quàm illæ quarum inquisitio longè utilior foret.

ARTICVLVS LXXIX.

Definitiones Amoris & Odii.

A*Mor* est commotio animæ, producta motu spirituum, qui eam incitat ad se voluntate jungendum objectis quæ ipsi convenientia videntur. Et *Odium* est commotio producta à spiritibus, quæ animam ad id incitat ut velit separari ab objectis quæ illi offeruntur ut noxia. Dico, has commotiones productas esse à spiritibus, quò distinguam Amorem & Odium, quæ sunt Passiones & pendent à corpore, tam à Iudiciis, quæ etiam eò ferunt animam ut se ultro jungat rebus quas existimat bonas, & se separet ab eis quas existimat malas, quàm à Commotionibus illis quas hæc sola Iudicia excitant in anima.

ARTICULUS LXXX.

Quid sit, se jungere vel separare voluntate.

CÆterum voce *Voluntatis* non hîc intelligo Cupiditatem, quæ est specialis Passio, & futurum respicit, sed consensum, per quem nos consideramus ceu jam junctos rei amatæ, concepto quodam veluti toto, cujus nos nonnisi partem unam esse arbitremur, & rem amatam alteram. Vt è contrario in odio nos consideramus solos ut totum, penitus separatum à re quam aversamur.

ARTICULUS LXXXI.

De distinctione solita fieri inter Amorem Concupiscentiæ & Benevolentiæ.

DIstinguunt autem vulgo duas species Amoris: Quarum prima vocatur Amor *benevolentiæ*, id est, qui incitat ad bene volendum rei quam amamus; Altera vocatur Amor *concupiscentiæ*, id est, qui efficit ut rem amatam cupiamus. Sed mihi videtur hæc distinctio respicere solum effectus Amoris, non ejus essentiam. Nam quam primum quis se voluntate junxerit cuidam objecto, cujuscunque demum naturæ fuerit, benevolentiâ quoque fertur in illud, id est, ei quoque voluntate adjungit res quas ipsi convenientes credit: qui unus est ex præcipuis Amoris effectis. Et, si judicetur bonum fore illud possidere, aut ipsi associari alio modo quam voluntate, appetitur: quod etiam inter frequentiores Amoris effectus censeri debet.

ARTICULUS LXXXII.

Quomodo Passiones valde differentes conveniant in eo quod Amoris participes sunt.

NEc etiam opus est distinguere tot species Amoris, quot sunt varia objecta quæ possunt amari. Nam, exempli gratia, etsi Passiones quibus ambitiosus fertur ad gloriam, avarus ad opus, ebriosus ad vinum, libidinosus ad mulierem quam vult comprimere, vir honestus ad amicum suum vel suam amasiam, & bonus pater ad suos liberos, inter se multum differant, tamen in eo quod ex Amore participant similes sunt. Sed quatuor priorum Amor non aliud spectat quam possessionem objecto-

objectorum ad quæ ipsorum fertur Passio, nihilque habent Amoris pro objectis ipsis, sed cupiditatem duntaxat quibusdam aliis specialibus passionibus commixtam. Cum è contrario Amor quo fertur bonus parens in suos liberos adeo purus sit, ut nihil ab ipsis consequi cupiat, nec eos aliter possidere velit quàm jam habet; vel illis jungi arctius quam jam est; sed eos considerans tanquàm alios se ipsos, quærit eorum bonum ut suum proprium; quin etiam majori cum cura, utpote cum concipiat, se & illos unum totum constituere, cujus melior pars ipse non sit, sæpe eorum utilitatem suæ præfert, nec metuit se perdere ut eos servet. Dilectio quâ honesti viri prosequuntur suos amicos ejusdem est naturæ, etsi rarò ejusdem perfectionis. Ea quoque quâ erga suam amasiam feruntur multum illius participat, sed etiam aliquantulum alterius.

ARTICVLVS LXXXIII.

De differentia quæ est inter simplicem Benevolentiam, Amicitiam, & Devotionem.

POtest, meo judicio, meliori cum ratione distingui Amor, secundùm existimationem in qua sit res amata, ipsiusmet amantis respectu. Nam cum minoris fit à quopiam objectum amoris se ipso, simplex est Propensio vel *Benevolentia.* cùm amans illud æquè ac se existimat, id vocatur *Amicitia.* & cum majoris facit, illa Passio potest nominari *Devotio.* Ita potest amari flos, avis, equus; verum nisi mens planè læva fuerit, Amicitiâ nemo nisi erga homines ferri potest: qui adeo sunt objectum hujus Passionis, ut nemo ita imperfectus detur quin cum ipso perfectissimæ amicitiæ nexu vinciri nequeat alter, qui putaverit, se ab ipso amari, & animam verè nobilem & generosam habuerit; juxta id quod explicabitur inferiùs in Art. 154 & 156. Quod attinet Devotionem, ipsius principale objectum procul dubio est supremum Numen, erga quod non potest non esse devotus qui illud ut oportet cognoverit. Sed potest quoque Devotio ferri in Principem, in Patriam, in Civitatem ubi habitat, imò in privatum quempiam, quem quis pluris quàm se ipsum fecerit. Differentia autem quæ est inter has tres species Amoris apparet præcipuè ex eorum effectibus. Cum enim in singulis amans se consideret ut junctum & unitum rei amatæ, semper paratus est deserere minimam partem totius quod cum illa constituit, ad conservandam alteram. Vnde fit ut in simplici Benevolentia semper amans se ipsum

præferat rei amatæ; Sed è contrario in Devotione adeo ſemper ſibi præfert rem amatam, ut non metuat mori ejus conſervandæ ſtudio. Cujus ſæpè viſa fuerunt exempla iniis qui ſeſe ultro expoſuerunt morti certæ pro defenſione ſui Principis aut ſuæ Civitatis, imo aliquando pro privatis hominibus quibus ſe ſpeciatim devoverant.

ARTICVLVS LXXXIV.

Non tot eſſe Odii ſpecies quot Amoris.

CÆterum quamvis Odium directe opponatur Amori, tamen non diſtinguitur in tot ſpecies, eo quod non ita obſervatur differentia quæ eſt inter mala à quibus voluntate ſeparamur, quam ea quæ inter bona quibus jungimur.

ARTICVLVS LXXXV.

De Complacentia & Horrore.

VNicam tantum diſtinctionem notatu dignam reperio, quæ ſit par in utroque. Conſiſtit autem in eo quod objecta tam Amoris quàm Odii, poſſunt repræſentari animæ per ſenſus externos, aut per internos, & propriam ſuam rationem. Nam vulgo vocamus bonum aut malum, quod ſenſus noſtri interni aut ratio noſtra conveniens nobis eſſe judicat, vel contrarium noſtræ naturæ; ſed vocamus pulchrum aut deforme, quod ita nobis repræſentatur per ſenſus noſtros externos, præcipuè per viſum, qui ſolus hac in re præpollet cæteris. Vnde naſcuntur duæ ſpecies Amoris, is nempe qui fertur in res bonas, & is qui fertur in pulchras, cui nomen *Complacentiæ* dari poteſt, ne cum alio confundatur, vel etiam cum Cupiditate, cui nomen Amoris ſæpè tribuitur. Et inde naſcuntur eodem modo duo genera Odii: quorum alterum refertur ad mala; alterum ad deformia: & hoc diſtinctionis ergò poteſt appellari *Horror* aut *Averſio*. Verum hîc inprimis notandum, has Paſſiones Complacentiæ & Horroris ſolere violentiores eſſe cæteris ſpeciebus Amoris aut Odii, quia quod ad animam venit per ſenſus, eam magis afficit, quàm quod illi repræſentatur à ratione; licet ut plurimum minus habeant veritatis; adeo ut hæ ex omnibus Paſſionibus magis fallant, & diligentius cavendæ ſint.

ARTI-

ARTICVLVS LXXXVI.

Definitio Cupiditatis.

PAssio *Cupiditatis* est agitatio animæ producta à spiritibus, per quam disponitur ad volendum in futurum res quas sibi repræsentat convenientes. Ita non solum appetitur præsentia boni absentis, sed etiam conservatio præsentis: Quinimo absentia mali, tam ejus quod jam habetur, quàm illius quod creditur posse in futurum evenire.

ARTICVLVS LXXXVII.

Cupiditatem esse Passionem quæ non habet contrarium.

SCio equidem, vulgo in scholis opponi Passionem quæ tendit in bonum, & quæ sola nominatur *Cupiditas* vel *Desiderium*, ei quæ tendit ad fugam mali, quæ vocatur *Aversio*. Sed cum nullum detur bonum cujus privatio malum non sit, nec ullum malum, ceu quid positivi consideratum, cujus privatio non sit bonum; & cùm quærendo, exempli gratiâ, divitias, necessariò fugiatur paupertas, ac fugiendo morbos, quæratur sanitas, & sic de aliis; mihi videtur, eundem semper esse motum, qui simul fert ad prosecutionem boni & ad fugam mali quod ipsi contrarium est. Observo solummodo in illis hanc differentiam, quod cupiditatem, cùm tendit ad aliquod bonum, comitentur Amor, tum Spes & Lætitia: sed cum eadem Cupiditas intendit fugam mali huic bono contrarii, illam comitantur Odium, Metus & Tristitia; unde fit ut eam nobis contrariam esse judicemus: sed si consideretur cum æqualiter refertur eodem tempore ad quoddam bonum ut illud quærat, & ad malum oppositum ut illud vitet, evidenter apparere poterit unicam esse Passionem quæ præstat utrumque.

ARTICVLVS LXXXVIII.

Quæ sint ejus diversæ species.

PRæstaret potius distinguere Cupiditatem in tot diversas species, quot varia sunt objecta quæ quæruntur. Nam exempli gratiâ *Curiositas*, quæ nihil aliud est quam cupiditas cognoscendi, differt multum à cupiditate *gloriæ*; & hæc à *Vindictæ* appetitu; & sic de aliis. Sed sufficit hic scire, tot illius esse species, quot sunt Amoris aut Odii; &

notatu

notatu digniores ac validiores eas esse quæ nascuntur ex Complacentia & Horrore.

ARTICVLVS LXXXIX.

Qualis sit cupiditas quæ ex Horrore nascitur.

ETsi autem una tantum sit cupiditas quæ tendit ad prosecutionem boni, & fugam mali ipsi contrarii, ut dictum fuit, non ideo tamen ea quæ nascitur ex Complacentia, minus differt ab illa quæ oritur ex Horrore. Nam hæc Complacentia & hic Horror, quæ revera contraria sunt, non sunt illud bonum & malum quæ pro objectis sunt his cupiditatibus, sed solummodò duæ commotiones animæ, quæ eam disponunt ad quærendum duas res valde differentes. Scilicet Horror à natura institutus est ad repræsentandam animæ mortem subitaneam & inopinatam; adeo ut quamvis aliquando vel solus tactus vermiculi, aut strepitus folii tremuli, aut umbra nostra Horrorem incutiat, primo obtutu tantum commotionis sentiamus, acsi quoddam periculum evidens mortis sese sensibus offerret; Quod producit subitò agitationem, quæ efficit ut anima explicet omnes suas vires ad vitandam tam præsentem perniciem: hæc species ea est cupiditatis quæ vulgo appellatur Fuga aut Aversio.

ARTICVLVS XC.

Qualis sit illa quæ nascitur ex Complacentia.

COntra *Complacentia* est specialiter instituta à Natura ad repræsentandam fruitionem ejus quod arridet, ut summum bonorum quæ ad hominem pertinent; quod efficit ut ea fruitio enixe cupiatur. Verum est dari varias Complacentiæ, species, nec cupiditates omnes quæ ex illis nascuntur esse æqualiter potentes. Nam exempli gratia, pulchritudo florum nos solummodò ad eos intuendos incitat, & fructuum ad eos comedendos; sed præcipua est quæ provenit à perfectionibus quas quis imaginatur in aliqua persona quam credit posse fieri alterum se ipsum; nam cum discrimine sexus, quam natura inter homines ut inter animalia bruta posuit, quasdam etiam collocavit impressiones in cerebro, quæ faciunt ut certa quadam ætate, & certo quodam tempore, nos consideremus ut imperfectos, & ceu nonnisi mediam partem constituentes unius totius, cujus persona alterius sexus debeat esse altera pars;

pars; ita ut acquisitio hujus mediæ partis confusè repræsentetur à Natura ut maximum omnium quæ excogitari possunt bonorum. Et quamvis conspiciantur plures aliæ personæ illius alterius sexus, non ideo tamen exoptantur plures eodem tempore, quia Natura non facit imaginari, plus unâ mediâ parte opus esse; sed ubi observatur, aliquid in una, quod magis arridet quam quæ deprehenduntur eodem tempore in aliis, id determinat animam, ut sentiat pro illa sola omnem inclinationem, quam Natura ipsi dat ad quærendum bonum illud quod ipsi repræsentat ut maximum quo frui possit. Et hæc inclinatio aut hæc cupiditas quæ sic nascitur ex Complacentia, nomine Amoris frequentius exprimitur, quam ille ipse Affectus Amoris, qui supra fuit descriptus: habet etiam insolentiores effectus; & is est qui suppeditat præcipuam materiam Fabulonibus & Poëtis.

ARTICVLVS XCI.

Definitio Lætitiæ.

LÆtitia est jucunda commotio animæ, in qua consistit possessio boni quod impressiones cerebri ei repræsentant ut suum. Dico, in hac commotione consistere possessionem boni; nam revera anima nullum alium fructum percipit omnium bonorum quæ possidet; & dum nullam ex illis capit Læticiam, dici potest quod illis non magis fruatur quam si ea non possideret. Addo etiam, esse bonum quod impressiones cerebri ipsi repræsentant ut suum: ne confundatur hæc Lætitia quæ Passio est, cum lætitia pure intellectuali, quæ animam subit per solam actionem animæ, & quam possumus dicere esse Iucundam commotionem excitatam in illa à semet ipsa, in qua consistit boni quod ejus intellectus ipsi ut suum repræsentat. Revera tamen quamdiu anima juncta est corpori, vix potest fieri quin hæc lætitia intellectualis eam comitem habeat quæ Passio est. Nam quam primum intellectus noster observat nos possidere aliquod bonum, etsi illud bonum adeo differat ab omni eo quod pertinet ad corpus, ut omnino imaginabile non sit, imaginatio tamen statim aliquam in cerebro facit impressionem, ex qua sequitur motus spirituum, qui excitat lætitiæ affectum.

ARTICULUS XCII.

Definitio Tristitiæ.

TRistitia est languor ingratus, in quo consistit incommoditas quæ obvenit animæ ex malo aut defectu quem impressiones cerebri ipsi repræsentant ut suum. Datur quoque Tristitia intellectualis, quæ non est Affectus, sed eum semper ferè sibi adjunctum habet.

ARTICULUS XCIII.

Quæ sint causæ harum duarum Passionum.

CUm autem Lætitia vel Tristitia intellectualis sic eam excitat quæ Passio est, earum causa satis evidens est. Quin constat ex definitionibus earum, lætitiam oriri ex opinione possessionis alicujus boni, & Tristitiam ex opinione adhæsionis alicujus mali vel defectus. Sed sæpè evenit ut quis vel lætum vel tristem se sentiat, etsi tam distinctè nequeat observare bonum vel malum ex quo id procedat; nimirum cum illud bonum vel malum impressiones suas facit in cerebro absque operâ animæ; quandoque quod nonnisi ad corpus pertineat, & quandoque etiam quòd licet spectet ad animam, non consideretur tamen ab ea ut bonum vel malum, sed sub aliqua alia forma, cujus impressio in cerebro cum boni & mali impressione juncta est.

ARTICULUS XCIV.

Quomodo hi Affectus excitentur à bonis & malis quæ nil nisi corpus spectant; & in quo consistat Titillatio & Dolor.

SIc cum plenâ fruimur sanitate, & cum cœlum solito serenius est, in nobis sentimus aliquam hilaritatem quæ à nulla intellectus functione provenit, sed solummodo ab impressionibus quas motus spirituum in cerebro excitat. Et eodem modo nos tristes sentimus cum corpus non bene habet, quamvis nesciamus id male se habere. Sic titillationem sensuum adeo prope insequitur Lætitia, & dolorem Tristitia, ut plerique homines ea non distinguant. Attamen tantopere differunt, ut aliquando possint cum gaudio sustineri dolores, & titillationes excitari quæ displiceant. Verum causa, propter quam ut plurimum lætitia ex titillatione sequitur, est, quod omnis sic dicta titillatio, aut jucunda sensatio,

ſenſatio, conſiſtit in eo quod objecta ſenſuum excitant aliquem motum in nervis, qui poſſet ipſis nocere, niſi ſatis virium haberent ad reſiſtendum illi, aut niſi corpus bene diſpoſitum eſſet; quod efficit in cerebro impreſſionem, quæ cum inſtituta ſit a Natura ad conteſtandam hanc bonam diſpoſitionem & robur, eam animæ exhibet ut bonum quod ad ipſam pertinet, quatenus cum corpore juncta eſt, & ita in ea excitat lætitiam. Eadem fere ratio eſt propter quam naturaliter volupe eſt ſentire ſe commoveri ad omnes ſpecies Paſſionum, imo ad Triſtitiam & Odium, quando non aliunde orti ſunt illi Affectus, quàm à variis eventibus qui in Theatris exhibentur, aut ab aliis ſimilibus ſubjectis, quæ cum nobis nullo modo nocere poſſint, videntur titillare noſtram animam, eam tangendo. Ideo verò dolor ordinario producit Triſtitiam, quòd ſenſus qui dolor dicitur, oriatur ſemper ab aliqua actione tam violenta ut lædat nervos; adeo ut, cum à Natura inſtitutus ſit ad ſignificandum animæ damnum quod patitur corpus per hanc actionem, & ejus imbecillitatem, in eo quod reſiſtere illi non potuerit, ipſi repræſentet utrumque ceu mala ſibi ſemper ingrata, niſi cum ea producunt bona quæ pluris facit.

ARTICVLVS XCV.

Quomodo etiam poſſint excitari à bonis & malis quæ anima non obſervat, etiamſi ad ipſam pertineant; ut voluptas, quæ oritur ex eo quod quis ſe in periculum conjecerit, aut mali præteriti meminerit.

SIc voluptas, quam ſæpe capiunt juvenes difficilia quædam aggrediendo, & ſe maximis periculis objiciendo, etſi nullam inde vel utilitatem vel gloriam ſperent, oritur ex ea cogitatione quod res quam aggrediuntur ſit difficilis. Id enim facit impreſſionem in eorum cerebro. Quæ juncta illi quam formare poſſent, ſi cogitarent bonum eſſe ſe ſentire ſatis animoſos, ſatis felices, ſatis induſtrios aut ſatis fortes ad talia pericula adeunda, in cauſa eſt ut illis delectentur. Et voluptas quâ fruuntur ſenes, cum recordantur malorum quæ paſſi ſunt, inde procedit, quod ſibi repræſentent, bonum aliquod eſſe, potuiſſe nihilominus in illis ſubſiſtere.

ARTICVLVS XCVI.

Quinam sint motus sanguinis & spirituum qui producunt quinque praecedentes Passiones.

QVinque Passiones quas cœpi hîc explicare, adeo vel junctæ sunt vel oppositæ sibi invicem, ut facilius sit eas simul considerare quam de singulis sigillatim differere, prout de Admiratione seorsim tractatum fuit. Earum verò causa non est ut Admirationis in solo cerebro, sed etiam in corde, in liene, in jecore, & in omnibus aliis partibus corporis, quatenus inserviunt productioni sanguinis, & deinde spirituum. Etsi enim omnes venæ deducant sanguinem quem continent ad cor, evenit tamen aliquando ut quarundam sanguis eò majori cum vi propellatur quam reliquarum; & accidit etiam ut orificia per quæ cor subit, aut per quæ ex illo egreditur, sint quandoque vel latiora vel strictiora, quàm aliàs.

ARTICVLVS XCVII.

Praecipua experimenta quae inserviunt his motibus cognoscendis in Amore.

COnsiderando autem varios motus quos experientia prodit in nostro corpore, dum anima nostra variis Passionibus agitatur, observo, in Amore cum solus est, id est cum eum non comitatur quædam vehemens Lætitia aut Cupiditas, aut Tristitia, pulsum æqualem esse, & intensiorem robustioremque solito, sentiri dulcem calorem in pectore, & concoctionem ciborum promptè fieri in stomacho, adeo ut hic Affectus sit utilis valetudini.

ARTICVLVS XCVIII.

In Odio.

COntra observo, in Odio pulsum esse inæqualem & debilem, & sæpè frequentiorem ac vermiculantem; sentiri frigora mixta nescio quo calore aspero & pungente in pectore; stomachum cessare ab officio, & proclivem esse ad nauseam & evomendos cibos assumptos, aut saltem ad eos corrumpendos & convertendos in pravos humores.

ARTICVLVS XCIX.

In Lætitia.

IN Lætitia, pulſum eſſe æqualem & ſolito frequentiorem, nec tamen æquè intenſum ac fortem ut in Amore, & ſentiri calorem gratum, qui non ſolum in pectore eſt, ſed qui diffunditur etiam per omnes exteriores corporis partes, cum ſanguine qui eò affluere copioſe cernitur; & interea proſtratum quandoque appetitum eſſe, quia digeſtio minus bene procedit quam alias.

ARTICVLVS C.

In Triſtitia.

IN Triſtitia pulſum eſſe debilem & lentum, & quaſi vincula ſentiri circa cor quæ illud coarctant, ac ſtirias quæ illud congelant, & ſuam communicant frigiditatem reliquo corpori; & nihilominus quandoque vigere appetitum, & ſentiri ſtomachum non ceſſare ab officio, modo nihil odii cum Triſtitia mixtum ſit.

ARTICVLVS CI.

In Cupiditate.

DEnique obſervo hoc ſpeciale in Cupiditate, quod agitet cor violentius quam ulla alia Paſſio, & ſuppeditet cerebro plures ſpiritus, qui inde tranſeuntes in muſculos, omnes ſenſus reddunt ſubtiliores, & omnes partes corporis mobiliores.

ARTICVLVS CII.

Motus ſanguinis & ſpirituum in Amore.

HÆ obſervationes ac plures aliæ, quas ſcribere prolixum foret, occaſionem mihi dederunt judicandi, quod cum intellectus ſibi repræſentat aliquod objectum Amoris, impreſſio quam hæc cogitatio facit in cerebro, deducat ſpiritus animales per nervos ſextæ conjugationis ad muſculos qui circa inteſtina & ſtomachum ſunt, modo convenienti ad efficiendum ut ſuccus ciborum qui convertitur in novum ſanguinem, tranſeat celerrime ad cor, nec ſubſiſtat in jecore, & eo pro-

pulsus majori vi, quam qui est in aliis corporis partibus, illud ingrediatur copiosius, ibique excitet fortiorem calorem, quia crassior est eo qui jam sæpius rarefactus fuit circulando per cor: Vnde fit ut mittat quoque ad cerebrum spiritus, quorum partes crassiores & agitatiores solito sunt: & hi spiritus corroborantes impressionem quam fecit prima cogitatio objecti amabilis, cogunt animam immorari in illa cogitatione. Atque in eo consistit Affectus Amoris.

ARTICVLVS CIII.

In Odio.

CONTRA in Odio, prima cogitatio objecti quod aversamur, ita deducit spiritus qui sunt in cerebro ad musculos stomachi & intestinorum, ut impediant ne succus ciborum se cum sanguine misceat, coarctando omnia ostiola per quæ solet eò fluere; & ita quoque deducit eos ad parvos nervos lienis & infimæ partis jecoris ubi est receptaculum bilis, ut partes sanguinis qui versus illam regionem solent rejici, inde exeant & fluant, cum illo qui est in ramis venæ cavæ, ad cor: quod efficit multum inæqualitatis in ejus calore; quia sanguis qui ex liene venit non nisi ægrè calefit & rarefit; & è contrario is qui venit ex parte inferiore jecoris, ubi semper fel est, ardet & se dilatat citissimè. Quocirca spiritus qui adeunt cerebrum, habent quoque partes valde inæquales, & motus valde extraordinarios. Vnde fit ut ibi corroborent Ideas Odii, quas jam impressas reperiunt, & disponant animam ad cogitationes plenas acerbitatis & amaroris.

ARTICVLVS CIV.

In Lætitia.

IN Lætitia non tam agunt nervi Lienis, Iecoris, Stomachi, aut Intestinorum, quam qui sunt in reliquo corpore, & specialiter ille qui circa orificia cordis est, qui ea aperiens & dilatans, facilitatem suppeditat sanguini quem alii nervi ex venis propellunt ad cor, illud subeundi & ex illo egrediendi majori copia solito. Et quia sanguis qui tum cor subit, jam sæpius illud pertransivit, veniendo ex arteriis in venas, ideo se facile dilatat, & producit spiritus, quorum partes cum sint valde æquales & subtiles, aptæ sunt formandis & firmandis impressionibus cerebri, quæ dant animæ cogitationes lætas & tranquillas.

ARTICVLVS CV.

In Tristitia.

CONtra in Tristitia orificia cordis valde contrahuntur per nervulum quo circumdantur, nec ullo modo sanguis venarum agitatur. Quod efficit ut ex eo parum admodum cor adeat; & interim viæ per quas succus ciborum fluit ex stomacho & ex intestinis ad jecur, apertæ manent; unde appetitus manet imminutus, nisi cum Odium, quod sæpe Tristitiæ junctum est, eas claudit.

ARTICVLVS CVI.

In Cupiditate.

DEnique Cupiditatis Passioni id proprium est, quod voluntas obtinendi aliquod bonum, aut fugiendi aliquod malum, transmittat celerrimè spiritus cerebri ad omnes partes corporis, quæ inservire possunt actionibus eò requisitis, & specialiter ad cor, & partes quæ ipsi plus sanguinis suppeditant, quò ejus majorem solito copiam recipiendo, emittat majorem spirituum quantitatem ad cerebrum, tam ad conservandam & confirmandam in eo Ideam hujus voluntatis, quàm ad transeundum inde in omnia organa sensuum, & omnes musculos qui possunt adhiberi ad obtinendum quod desideratur.

ARTICVLVS CVII.

Quæ sit causa horum motuum in Amore.

DEduco autem rationes horum omnium ex iis quæ superius dicta sunt, nempe dari talem nexum inter animam & corpus, ut ubi semel junximus aliquam actionem corpoream alicui cogitationi, altera deinceps se nobis non offerat quin alia se pariter exhibeat. Vt videmus in iis qui ægri pharmacum aliquod hauserunt magna cum aversione, eos non posse quippiam postea vel bibere vel edere ejusdem ferè saporis, quin rursus eandem habeant aversionem: nec similiter posse cogitare de aversione, haberi solita circa pharmaca, quin idem sapor ipsis in mentem redeat. Videtur enim mihi, primas Passiones quas anima nostra sensit, cum cœpit nostro corpori jungi, inde ortas esse, quod aliquando sanguinis vel alius succus qui ingrediebatur cor, erat alimentum solito convenientius

tius conservando ibi calori qui principium est vitæ: quod in causa erat ut anima sibi voluntate conjungeret hoc alimentum, id est illud amare; & simul spiritus fluebant ex cerebro ad musculos eos qui poterant comprimere vel agitare partes ex quibus venerat ad cor, ut ipsi adhuc amplius ejusdem generis submitterent. Hæ vero partes erant stomachus & intestina, quorum agitatio auget appetitum, aut etiam jecur & pulmo, quem musculi diaphragmatis premere possunt. Ideo hic idem motus spirituum semper deinceps comitatus est Affectum Amoris.

Articulus CVIII.

In Odio.

Aliquando è contrario veniebat quidam peregrinus succus ad cor, qui nec erat aptus conservando ejus calori, vel etiam illum extinguere poterat, unde fiebat ut spiritus ascendentes ex corde ad cerebrum excitarent in Anima affectum Odii. Et simul etiam hi spiritus progrediebantur ex cerebro ad nervos, qui poterant propellere sanguinem ex liene, & ex parvis venis jecoris ad cor ad impediendum ne succus ille noxius illud ingrederetur; & deinde ad eos qui poterant repellere hunc eundem succum ad intestina, & ad stomachum, aut etiam aliquando cogere stomachum eum evomere. Vnde fit ut iidem motus soleant comitari Affectum Odii. Et videre est ad oculum, dari in jecore plurimas venas aut canales satis latos, per quos succus ciborum transire potest ex vena porta in venam cavam, & inde in cor, nullatenus immorando in jecore; sed & dari quoque infinitas alias minores, in quibus subsistere potest, & quæ semper continent aliquid residui sanguinis, ut etiam lien; qui sanguis cum crassior sit eo qui in aliis corporis partibus est, potest commodius cedere in alimentum ignis qui in corde est, quando stomachus & intestina illud non suppeditant.

Articulus CIX.

In Lætitia.

Contingit quoque aliquando sub initium nostræ vitæ, ut sanguis contentus in venis esset alimentum satis conveniens ad conservandum cordis calorem, & tali quantitate eum ibi contineri, ut is calor aliunde alimentum suum arcessere opus non haberet: Quod excitavit in

in Anima affectum Lætitiæ, & efficit simul ut orificio cordis sese solito magis aperirent, & ut spiritus abunde fluerent ex cerebro, non solum in nervos qui inserviunt aperiendis his orificiis, sed etiam in genere in omnes alios qui propellunt sanguinem venarum ad cor, &impediunt ne eo recens veniat ex jecore, liene, intestinis & stomacho. Quare iidem motus comitantur Lætitiam.

ARTICVLVS CX.

In Tristitia.

ALiquando contra evenit ut corpus opus habuerit nutrimento; atque id est quod primam Animæ Tristitiam sentiendam præbere potuit, saltem eam quæ non juncta fuit Odio. Id ipsum etiam effecit ut orificia cordis sese contraxerint, quia parum sanguinis recipiebant,& ut pars magna hujus sanguinis venerit ex liene, quod est instar ultimæ cellæ ex qua cordi suppeditari potest, cum aliunde non satis copiose illuc commeat. Idcirco motus spirituum & nervorum qui inserviunt ita contrahendis orificiis cordis, & ad eò deducendum sanguinem lienis, comitantur semper Tristitiam.

ARTICVLVS CXI.

In Cupiditate.

TAndem primæ Cupiditates quæ animam potuerunt subire; cum recens juncta esset corpori, fuere, recipiendi res sibi convenientes, & repellendi noxias. In hunc autem finem spiritus cæperunt exinde movere omnes musculos, & omnia organa sensuum, omnibus modis quibus moveri possunt. Quod in causa est ut nunc, cum anima aliquid cupit, totum corpus fiat agilius & magis dispositum ad se movendum, quam aliàs solet: Et cum accidit insuper, corpus sic dispositum esse, id reddit animæ cupiditates validiores & ferventiores.

ARTICVLVS CXII.

Quæ sint signa externa harum Passionum.

QVod hîc posui, satis aperit causam differentiarum pulsus, & omnium aliarum proprietatum quas supra vindicavi his Passionibus, ut non sit opus ultra immorari in illis magis explicandis. sed quia solum obser-

vavi in singulis quod observari potest, ubi unaquæque illarum sola est, & inservit cognoscendis motibus sanguinis & spirituum qui eas producunt, superest adhuc ut dicam de plurimis signis externis, quæ eas comitari solent, & quæ melius observantur cum plures simul sunt mixtæ, ut vulgo obtinet, quam cum separatæ sunt. Præcipua horum signorum sunt actiones oculorum, & vultus, mutationes coloris, tremores, languor, leipothymia, risus, lacrumæ, gemitus, suspiria.

ARTICULUS CXIII.

De actionibus oculorum & vultus.

NUlla est Passio quam non specialis quædam actio oculorum indicet; & hoc tam palam est in quibusdam, ut etiam servi stupidissimi possint ex oculis sui heri observare, num in se iratus sit nec ne. Verum etsi percipiamus facile has oculorum actiones, & sciamus quid significent, non ideo facile est eas describere, quia unaquæque composita est ex plurimis mutationibus quæ accidunt motui & figuræ oculi, quæ adeo particulares & parvæ sunt ut earum unaquæque separatim deprehendi non possit, etsi id quod resultat ex earum conjunctione observare sit facillimum. Idem fere dici potest de actionibus vultus, quæ Passiones quoque comitantur; etsi enim majores sint oculorum actionibus, difficile tamen est eas distinguere. Et tam parum differunt, ut dentur homines qui eundem ostentant vultum cum plorant ac alii cum rident. Verum est aliquas esse satis notabiles, ut sunt rugæ frontis in Ira, certi quidam motus nasi & labiorum in Indignatione & Irrisione; sed non videntur esse tam naturales quam voluntariæ. Et in genere omnes actiones tum vultus tum oculorum possunt ab anima mutari, cum volens occultare suam passionem, sibi fortiter imaginatur contrarium; ita ut possint æquè adhiberi ad dissimulandos Affectus, ac ad illos declarandos.

ARTICULUS CXIV.

De mutationibus coloris.

NOn ita facile potest impediri Erubescentia aut Pallor, cùm quædam Passio disponit ad alterutrum; quia hæ mutationes non pendent à nervis & musculis, ut præcedentes, sed proveniunt magis rectà & immediatè à corde, quod fons Passionum dici potest, quatenus præparat sanguinem & spiritus ad eas producendas. Certum autem est colorem

lorum vultus non nisi ex sanguine venire, qui continuo fluens ex corde per arterias in omnes venas, & ex omnibus venis in cor, plus minusve faciem colorat, prout plus vel minus replet parvas venas quæ sunt versus superficiem ipsius.

ARTICVLVS CXV.

Quomodo Lætitia inducat ruborem.

ITa Lætitia reddit colorem magis vivum & purpureum, quia aperiens cordis catarractas efficit ut sanguis citiùs fluat in omnes venas, & calidior subtiliorque factus inflet mediocriter omnes vultus partes; quo facies serenior & lætior redditur.

ARTICVLVS CXVI.

Quomodo Tristitia pallescere faciat.

TRistitia contrà contrahendo orificia cordis efficit ut sanguis fluat lentius in venas, & frigidior & crassior factus minus loci debeat occupare, ita ut sese recipiens ad latiores quæ sunt cordi proximiores, deserat magis remotas, quarum visibiliores cum sint in vultu, eâ ratione apparet pallidus & emaciatus; præcipuè cum Tristitia magna est, aut cum subito advenit, ut in Consternatione videmus, cujus inopinatus adventus auget actionem quæ cor contrahit.

ARTICVLVS CXVII.

Quomodo tristes sæpe rubeant.

AT sæpè evenit ut tristes non pallescant: sed contra rubeant. Quod tribui debet aliis Affectibus qui se Tristitiæ jungunt, nimirum Amori, aut Cupiditati, & quandoque etiam Odio. Nam hæ Passiones calefacientes aut agitantes sanguinem qui venit ex jecore, intestinis aliisque partibus interioribus, eum propellunt ad cor, & inde per magnam arteriam ad venas faciei, Tristitiâ, quæ contrahit ab omni parte orificia cordis, id necquicquam impediente, nisi cum profundissima est: sed quantumvis sit duntaxat mediocris, ea impedit facilè ne sanguis qui ita ad venas vultus devenit, descendat versus cor, dum Amor, Cupiditas, aut Odium eò alium ex partibus interioribus propellunt. Idcirco hic sanguis subsistens circa faciem eam rubentem reddit; imo rubi-

cundiorem quàm in Lætitia; quia color ſanguinis eo magis apparet quo minus celeriter fluit, & quoniam inſuper majori copiâ congregari ſic poteſt in venis faciei, quam cùm orificia cordis ſunt magis aperta. Id patet in Pudore, qui componitur partim ex ſui ipſius amore, & deſiderio urgente vitandi præſentem infamiam; quâ ratione adducitur ſanguis ex partibus interioribus ad cor, & inde per arterias ad faciem; partim ex mediocri Triſtitia, quæ impedit ne idem ille ſanguis ad cor redeat. Idem apparet etiam ordinariò cum ploratur; nam, ut poſtea dicam, Amor junctus Triſtitiæ producit lachrymarum maximam partem. Et idem apparet in Ira, in qua ſæpe ſubita vindictæ cupido miſcetur Amori, Odio, & Triſtitiæ.

ARTICVLVS CXVIII.

De Tremoribus.

TRemores duas diverſas cauſſas habent. Quarum altera eſt, quod aliquando nimis pauci ſpiritus veniant ex cerebro in nervos, & altera quod aliquando nimis multi veniant ad recte claudenda oſtiola muſculorum; quæ juxta id quod dictum fuit artic. XI. debent eſſe clauſa, ut determinentur motus membrorum. Prima cauſa apparet in Triſtitia & in Metu, ut etiam cum frigus tremorem inducit. Nam hæ Paſſiones, æquè ac frigus aëris, ſic poſſunt condenſare ſanguinem, ut cerebro non ſuppeditet ſat ſpirituum quos inde in nervos immittere queat. Altera cauſa apparet ſæpe in iis qui aliquid fervide cupiunt, aut ex ira valde æſtuant, ut & in illis qui ebrii ſunt. Nam hæ duæ Paſſiones æquè ac vinum aliquando tot ſpiritus ad cerebrum mittunt, ut inde ordine non poſſint deduci in muſculos.

ARTICVLVS CXIX.

De Languore.

LAnguor eſt diſpoſitio ad relaxationem & ceſſationem omnis motus, quæ ſentitur in omnibus membris. Provenit ſicut tremor ex eo quod non ſat multi ſpiritus nervos ingrediantur; ſed modo diverſo; nam cauſa Tremoris eſt, quod non ſatis ſit ſpirituum in cerebro ad parendum determinationibus glandis cum eos propellit ad aliquem muſculum; at Languor provenit ex eo, quod glans eos non determinat ad influendum potius in hos muſculos quam in illos.

ARTI-

ARTICULUS CXX.

Quomodo producatur ab Amore & Cupiditate.

PAssio autem quæ constantius producit hunc effectum est Amor, junctus Cupiditati rei cujus acquisitio non concipitur ut possibilis in præsenti. Nam amor adeo occupat animam in consideratione objecti amati, ut adhibeat omnes spiritus qui sunt in cerebro, ad ejus imaginem sibi repræsentandam, & sistat omnes motus glandis qui non inserviunt huic effectui. Ac observandum de Cupiditate, proprietatem quam ei attribui reddendi totum corpus mobilius, ipsi non convenire nisi cum desideratum objectum tale concipitur ut illo ipso tempore possit aliquid fieri quod ei acquirendo inserviat. Nam si è contrario concipiatur, impossibile tum esse quicquam facere quod eò conferat, omnis agitatio cupiditatis manet in cerebro, nullo modo transiens in nervos; & penitus occupata in confirmanda Idea objecti desiderati, residuum corpus languidum relinquit.

ARTICULUS CXXI.

Eum posse etiam proficisci ab aliis Passionibus.

VErum quidem est, Odium, Tristitiam ac ipsammet Lætitiam etiam posse aliquem Languorem inducere, cum admodum violentæ sunt; quia occupant penitus animam in consideratione sui objecti, præsertim ubi rei alicujus cupiditas, cui acquirendæ nihil contribui potest inpræsentiarum, illis adjungitur. Sed quoniam magis attenditur ad ea objecta quæ quisque sibi voluntate conjungit, quam ad illa quæ à se separat, aut ulla alia, nec languor pendet ex inopinato occursu, sed eget aliquo tempore ut formetur, reperitur magis in Amore quam in aliis omnibus Affectibus.

ARTICULUS CXXII.

De Lipothymia.

LIpothymia sive animi Deliquium non multum distat à morte: morimur enim cum ignis qui in corde est planè extinguitur; sed in lipothymiam incidimus cum ita suffocatur ut adhuc aliquid residui caloris maneat, quo postea rursus accendi potest. Sunt autem plures affectio-

nes corporis quæ efficere possunt ut ita in lipothymiam incidatur. Verum inter Passiones observatur nonnisi lætitiam extremam id posse. Modus vero quo credo eam hunc effectum producere, est, quòd aperiens extraordinarie orificia cordis, sanguis venarum illud subit tanto impetu & ea quantitate, ut ibi non possit rarefieri sat cito à calore, ad removendas pelliculas sive valvulas quæ claudunt ostia harum venarum; quâ ratione suffocat ignem, quem conservare solet cum cor non subit nisi ad mensuram.

Articvlvs CXXIII.

Cur Deliquium animi ex Tristitia non sequatur.

Videtur quidem magnam Tristitiam, quæ ex inopinato advenit, debere sic contrahere orificia cordis, ut ejus quoque ignem possit extinguere; tamen non observamus id accidere, aut si accidat, rarissimum est: cujus rei hanc credo esse rationem, quod non possit tam parum sanguinis inesse cordi quin sufficiat ad ejus conservandum calorem, cum illius orificia ferme clausa sunt.

Articvlvs CXXIV.

De Risu.

Risus consistit in eo quod sanguis qui venit ex cavitate dextra cordis per venam arteriosam, inflans subito pulmones & iteratis vicibus, efficit ut aër quem continent cogatur exire cum impetu per asperam arteriam, in qua format vocem inarticulatam & sonoram; & tam pulmones sese inflando, quam hic aër exeundo, impellunt omnes musculos diaphragmatis, pectoris, & gutturis; quâ ratione movent musculos vultus qui aliquam cum illis connexionem habent. Atque hæc sola vultus actio, cum illa voce inarticulata & sonora, Risus nuncupatur.

Articvlvs CXXV.

Cur non comitetur maximas Lætitias.

Etsi autem Risus videatur unum ex præcipuis signis Lætitiæ, cum tamen producere non potest nisi demum ubi mediocris fuerit, & aliquid habuerit admirationis vel odii admixtum. Nam experientiâ constat, quod in summo gaudio nunquam ejus causa efficiat ut in cachinnos pro-

prorumpatur, imo neque tam facile eo tunc invitari possumus ab aliqua alia causa, quam ubi tristes sumus; Cujus rei ratio est, quòd in maximis lætitiis pulmo adeo semper plenus sit sanguine ut amplius per vices iteratas inflari nequeat.

ARTICVLVS CXXVI.

Quæ sint ejus præcipua causæ.

NOnnisi autem duas observare possum causas quæ ita subito inflent pulmonem. Prima est inopinatus occursus Admirationis, qui junctus Lætitiæ tam cito aperire potest orificia cordis, ut magna copia sanguis ingrediens simul ejus dextrum latus per venam cavam ibi rarefiat, & transiens inde per venam arteriosam inflet pulmonem. Altera est commixtio cujusdam liquoris quæ auget rarefactionem sanguinis. Nec magis idoneam ad id reperio, quam fluidiorem partem illius qui ex liene venit; quæ pars sanguinis ubi ad cor propulsa fuerit ab aliqua levi commotione Odii, quam juvat inopinatus Admirationis occursus, & sese in eo miscuerit cum sanguine qui venit ex aliis corporis partibus, quem Lætitia abunde introducit, potest efficere ut ille sanguis ibi dilatetur multò magis solito. Eodem modo quo videmus multos alios liquores igni impositos inflari subito, cùm vasi in quo sunt parum aceti infunditur. Nam fluidior pars sanguinis, qui ex liene venit, naturâ similis est aceto. Experientia quoque nobis ostendit, in omnibus occasionibus, quæ possunt producere hunc risum solutum qui ex pulmone venit, semper subesse aliquam leviorem causam Odii, aut saltem Admirationis. Ac illi quorum lien non admodum sanus est, obnoxii sunt non solum majori Tristitiæ quam cæteri, sed etiam per dilucida intervalla majori Lætitiæ & Risui: quoniam lien emittit duplicem sanguinem ad cor, unum valde crassum & densum, qui producit Tristitiam, alterum valde fluidum & subtilem qui Lætitiam excitat. Et sæpe post multum Risum naturaliter propendemus ad Tristitiam, quia cum fluidior pars sanguinis ex liene exhausta est, altera crassior eam versus cor subsequitur.

ARTICVLVS CXXVII.

Quæ sit illius causa in Indignatione.

QVoad Risum qui aliquando comitatur Indignationem, ut plurimum est artificialis & fictus; sed ubi naturalis est, videtur oriri ex

Lætitia inde concepta, quod videamus nos ab eo malo cui indignamur non posse offendi, & insuper quod nos occupatos sentiamus novitate inopinata illius mali; Adeo ut Lætitia, Odium & Admiratio ad eum producendum concurrant. Attamen credere volo, posse etiam produci absque aliqua Lætitia, à solo motu Aversionis, qui mittit sanguinem ex liene ad cor, ubi rarefit, & propellitur inde in pulmonem, quem facile inflat, ubi eum fermè vacuum reperit. Et in genere omne id quod subito potest inflare pulmonem hoc modo, efficit actionem externam Risus, nisi cum Tristitia eam mutat in actionem gemituum & ejulatuum qui lachrymas comitantur. Quam ad rem de se ipso Vives scribit lib. 3. de Anima, cap. de Risu, ubi diutius jejunus fuisset, prima frusta quæ in os ingerebat sibi risum excussisse: cujus rei causa poterat esse quod ejus pulmo vacuus sanguine, propter defectum nutrimenti, celeriter inflabatur primo succo qui transibat ex stomacho ad cor, & quem sola comedendi Imaginatio eò poterat deducere, antequam succus ciborum quos comedebat eò pervenisset.

Articvlvs CXXVIII.

De origine Lachrymarum.

Sicut Risus nunquam oritur ex maximis Gaudiis, ita nec Lachrymæ promanant ab extrema Tristitia, sed solùm à mediocri, & quam comitatur vel sequitur aliquis sensus Amoris aut etiam Lætitiæ. Vt vero bene intelligatur earum origo, observandum est, quod etsi continuo multi vapores prodeant ex omnibus nostri corporis partibus, nulla tamen sit ex qua plures egrediantur quam ex oculis, propter magnitudinem nervorum opticorum, & multitudinem parvarum arteriarum per quas eò veniunt: Ac sicuti sudor solis constat vaporibus, qui cum egrediuntur ex aliis partibus, convertuntur in aquam in illarum superficie, ita lachrymæ fiunt ex vaporibus qui egrediuntur ex oculis.

Articvlvs CXXIX.

Quomodo Vapores in aquam mutentur.

Sicut autem scripsi in Meteoris, explicando quomodo Vapores aëris mutentur in pluviam, id inde evenire, quod sint minus agitati, aut solito copiosiores; ita credo, eos qui exeunt ex corpore, cum solito minus sunt agitati, etsi tam copiosi non sint, tamen converti in aquam; unde

de

de fiunt ſudores frigidi, qui quandoque ex debilitate oriuntur cum ægrotamus. Exiſtimo itidem, eos cum multò copioſiores ſunt, modo inſuper non magis agitentur, pariter etiam in aquam converti; id quod eum producit ſudorem qui exercitium comitatur. Ac tunc oculi non ſudant, quia inter corporis exercitia, maxima parte ſpirituum ingrediente muſculos qui ei movendo inſerviunt, minus ex illis per nervum opticum it ad oculos. Denique eadem eſt omnino materia ex qua fit ſanguis dum eſt in venis aut in arteriis; & ſpiritus cum eſt in cerebro, in nervis, aut in muſculis; & vapores, cum inde prodit inſtar aëris; & denique ſudor aut lachrymæ, cum in aquam condenſatur in ſuperficie corporis vel oculorum.

ARTICVLVS CXXX.

Quomodò id quod oculo dolorem adfert eum ad lachrymandum excitet.

PORro nonniſi duas cauſas obſervare poſſum quæ faciant ut vapores qui ex oculis prodeunt mutentur in lachrymas. Prima eſt cum figura pororum per quos tranſeunt immutatur ex quocunque accidenti: hoc enim retardans motum iſtorum vaporum, & ordinem eorum mutans, efficere poteſt ut in aquam abeant: Sic vel feſtuca quæ in oculum inciderit ſufficiet quibuſdam lachrymis ex illo exprimendis, quoniam in eo dolorem excitando mutat diſpoſitionem pororum ipſius, adeo ut nonnullis anguſtioribus factis, parvæ vaporum partes per eos minus citò tranſeant, & pro eo quod antea exibant æqualiter à ſe invicem diſtantes, & ita ſeparati manebant, ſibi mutuo occurrant, quia ordo horum pororum turbatus eſt, quâ ratione ſe una jungunt, & ita in lachrymas convertuntur.

ARTICVLVS CXXXI.

Quomodo præ Triſtitia lachrymemur.

ALtera cauſa eſt Triſtitia, quam ſequitur Amor, aut Lætitia, vel in genere quælibet cauſa quæ efficit ut cor propellat multum ſanguinis per arterias. Triſtitia requiritur, quia refrigerans omnem ſanguinem contrahit oculorum poros. Sed quoniam eos contrahendo diminuit pariter quantitatem vaporum quibus tranſitum dare debent, id non ſufficit ad eliciendas lachrymas, niſi quantitas horum vaporum eodem

tempore augeatur ab aliqua alia causa. Nihil vero est quod eam magis augeat quam sanguis qui emittitur versus cor in Passione Amoris. Sic videmus, eos qui tristes sunt non jugiter lachrymari, sed solum per intervalla, cum aliquam novam reflexionem faciunt versus objecta quæ colunt.

ARTICVLVS CXXXII.

De Gemitibus qui comitantur lachrymas.

TVnc vero pulmones quandoque momento inflantur copiâ sanguinis qui eos subit, & qui inde expellit aërem quem continebant, qui per guttur egrediens gignit gemitus,& clamores qui solent comitari lachrymas; Et hi clamores ordinariò acutiores sunt illis qui comitantur risum, etsi fere eodem modo producantur; quoniam nervi qui inserviunt dilatandis aut contrahendis organis vocis, ad eam magis gravem vel acutam sive graciliorem reddendam, juncti cum illis qui aperiunt orificia cordis in Lætitia, & ea contrahunt in Tristitia, efficiunt ut hæc organa dilatentur aut contrahantur eodem tempore.

ARTICVLVS CXXXIII.

Cur infantes & senes facile lachrymentur.

INfantes & senes ad lachrymandum magis propendent quàm qui sunt mediæ ætatis, sed diversis de causis. Senes sæpe lachrymantur ex Amore & Gaudio; nam hi duo Affectus simul juncti multum sanguinis propellunt ad cor eorum, & inde multos vapores ad oculos;& agitationem horum vaporum frigiditas illorum naturalis adeo remoratur, ut facile in lachrymas convertantur, etsi nulla Tristitia præcesserit. Quodsi quidam senes etiam facile lachrymentur præ tædio vel ira, ad id non tam temperamento corporis sui quam animi disponuntur; Et id accidit iis solis qui tam debiles sunt, ut se patiantur penitus superari à parvis doloris causis, metus, aut commiserationis. Idem evenit infantibus, qui raro ex Lætitia lachrymantur, sæpius ex Tristitia, etiam quam Amor non comitatur: semper enim sat sanguinis habent ad producendos multos vapores, qui cum eorum motum Tristitia remoratur abeunt in lachrymas.

ARTICVLVS CXXXIV.

Cur aliqui infantes potius palleant quam lachrymentur.

SVnt tamen nonnulli qui potius pallent quam lachrymantur, cum irati sunt; quod indicio in ipsis esse potest judicii & animositatis extraordinariæ; scilicet cum id inde oritur quod considerant magnitudinem mali, & se ad fortem resistentiam parant, eodem modo quo ætate provectiores. Verum frequentior nota est pravæ indolis, nimirum cùm id inde fit quod ad Odium proclives sint aut ad Metum. nam isti affectus imminuunt materiam lachrymarum. Et contra videmus eos qui facilè plorant propensos esse ad Amorem & ad Commiserationem.

ARTICVLVS CXXXV.

De Suspiriis.

CAusa Suspiriorum à causa lachrymarum valde differt, etiamsi præsupponant ut hæ Tristitiam. Nam pro eo quod impelluntur homines ad lachrymandum cum pulmones pleni sunt sanguine; ad suspiria ducenda incitantur cum ferè eo destituuntur, & quædam imaginatio Spei aut Lætitiæ aperit orificium arteriæ venosæ, quod Tristitia contraxerat. Tum enim paullulum illud sanguinis quod restabat in pulmonibus, decidens momento in lævum cordis latus per hanc arteriam venosam, eoque impulsum cupiditate perveniendi ad illam Lætitiam, quæ eodem tempore agitat omnes musculos diaphragmatis & pectoris, aër celerrime per os propellitur in pulmones, ad replendum locum quem deserit ille sanguis; Et id est quod dicitur *suspirare*.

ARTICVLVS CXXXVI.

Vnde veniant effectus Passionum quæ quibusdam hominibus peculiares sunt.

CÆterum ut suppleam, hic paucis omne id quod posset addi circa varios effectus aut diversas causas Affectuum, mihi sufficiet repetere Principium cui omnia quæ de illis scripsi innituntur; nimirum talem nexum inter Animam & nostrum corpus esse, ut cum semel junximus quandam actionem corpoream cuidam cogitationi, neutra earum unquam se postea offerat, quin altera se quoque exhibeat; nec semper eas-

dem esse actiones quæ iisdem cogitationibus junguntur. Id enim sufficit reddendæ rationi omnium eorum quæ unusquisque potest observare specialia vel in se vel in aliis, circa hanc materiam, quæ hic explicata non fuerint. Etenim exempli gratiâ, facile est cogitare, miras quorundam aversiones, per quas nequeunt ferre odorem rosarum, aut præsentiam felis, aut similia, non aliunde proficisci quam quod ab initio suæ vitæ valde fuerint læsi à similibus quibusdam objectis, aut quia compassi sunt sensui matrum suarum, quæ gravidæ cum essent, à talibus læsæ fuerint. Certum enim est relationem dari inter omnes Matris motus, & motus Infantis quem gestat in utero, ita ut quod uni contrarium est, alteri etiam noceat. Et odor rosarum potuit Infanti magnum capitis dolorem attulisse cum adhuc in cunis esset, aut felis potuit eum valde perterrefecisse nemine animadvertente, ac ipso nullam ejus rei memoriam postea conservante; quamvis idea aversionis quam tum pro illis rosis aut pro illo fele conceperat, impressa manserit ejus cerebro usque ad vitæ finem.

Articulus CXXXVII.

De Usu quinque Passionum hîc explicatarum, prout ad corpus referuntur.

PRopositis definitionibus Amoris, Odii, Cupiditatis, Lætitiæ, Tristitiæ, & explicatis omnibus motibus corporeis qui hos Affectus producunt aut comitantur, solus eorum usus superest considerandus. De quo observandum est, quod secundum institutum Naturæ referantur omnes ad corpus, nec animæ imputentur nisi quatenus corpori juncta est; adeo ut eorum usus naturalis sit incitare animam, ad consentiendum & contribuendum iis actionibus quæ inservire possunt conservando corpori aut illi aliquatenus perfectius reddendo. Eo vero sensu Tristitia & Lætitia primæ adhibentur: Anima etenim non aliter immediatè monetur de rebus quæ corpori nocent, quam sensu doloris, quem producit in ipsa, primùm Passio Tristitiæ, & tum Odium ejus quod hunc dolorem excitat, & tertio loco Cupiditas se ab illo liberandi: prout etiam anima non immediate edocetur de rebus corpori utilibus, aliter quam specie quadam titillationis, quæ in ea excitans Lætitiam, deinde producit Amorem illius rei quæ ejus esse causa creditur, & denique Cupiditatem id acquirendi quod efficere potest ut in hac Lætitia continuet, aut adhuc postea simili fruatur. Unde constat illas omnes quinque utilissimas

mas esse respectu corporis, imo Tristitiam quadantenus priorem & magis necessariam esse Lætitiâ, & Odium Amore; quia magis refert repellere quæ nocent & destruere possunt, quàm ea acquirere quæ aliquam perfectionem addunt, qua tamen carere possumus.

ARTICVLVS CXXXVIII.

De eorum defectibus, & mediis quibus corrigantur.

SEd quamvis hic usus Passionum sit maxime naturalis, nec omnia animalia bruta dirigant vitam suam aliter quam per corporeos motus, similes iis qui solent in nobis eas sequi, & ad quibus consentiendum nostram animam incitant; non semper tamen bonus est, cum multa sint corpori noxia, quæ nullam ab initio producunt Tristitiam, imo quæ aliquam Lætitiam præbent; & alia dentur ipsi utilia, quamvis primo obtutu incommoda & tristia sint. Præterea fere semper ostendunt tam bona quam mala quæ repræsentant multo majora & majoris momenti quàm revera sunt; ita ut nos incitent ad illa quærenda & hæc fugienda majori cum fervore & cura quam par est; prout etiam videmus, bestias sæpe decipi per escam, & ad vitanda minora mala præcipites ferri in majora. Idcirco experientia uti debemus & ratione, ad distinguendum bonum à malo, & eorum justum valorem cognoscendum, ne unum pro alio sumamus, aut quidpiam cum excessu sectemur.

ARTICVLVS CXXXIX.

De usu earundem Passionum quatenus pertinent ad animam. Et primo de Amore.

ATque id sufficeret, si nihil præter corpus haberemus, aut ipsum meliorem nostri partem constitueret: verum quoniam nostri pars minima est, debemus præcipue considerare Passiones quatenus ad Animam pertinent, respectu cujus Amor & Odium oriuntur ex notitia, & præcedunt Lætitiam ac Tristitiam, nisi cum hæ duæ ultimæ tenent locum cognitionis, cujus & species sunt. Et cum illa cognitio vera est, id est, cum res ad quas amandas nos incitat revera bonæ sunt, & revera illæ malæ ad quarum odium nos invitat, Amor est multo melior Odio, neque nimius esse potest, & semper producit Lætitiam. Dico, hunc Amorem valde bonum esse; quia nobis vera bona jungens nos tantò perfectiores reddit. Dico quoque nimium esse non posse: ad summum enim inten-

fissimus Amor nihil amplius efficere potest, quam ut nos tam perfectè his bonis jungat, ut Amor quo speciatim in nos ipsos ferimur nullam in eo ponat distinctionem: quod credo nunquam malum esse posse. Eum necessario sequitur Lætitia, quia nobis repræsentat id quod amamus, ut bonum quod ad nos pertinet.

ARTICULUS CXL.

De Odio.

ODium è contrario tam remissum esse nequit quin noceat, & nunquam sine Tristitia est. Dico nimis parvum aut remissum esse non posse, quia ad nullam actionem incitamur ex Odio mali, ad quam longè melius non possimus incitari ab Amore boni cui contrarium est, saltem ubi hoc bonum & hoc malum satis nota sunt. Concedo enim odium mali quod solo dolore innotescit necessarium esse respectu corporis; sed hic solum loquor de eo quod ex clariori cognitione procedit, quodque ad solam animam refero. Dico quoque nunquam illud sine Tristitia esse, quia cum malum nil nisi privatio sit, concipi non potest absque aliquo subjecto reali cui insit, & nihil reale est quod in se non habeat aliquam bonitatem; Atque adeo Odium quod nos abducit ab aliquo malo, nos simul removet à bono cui junctum est; & cum privatio hujus boni repræsentatur animæ instar defectus ad eam pertinentis, in illa excitat Tristitiam. Exempli gratiâ, Odium quod nos alienat à cujusdam malis moribus, nos simul ab ejus conversatione removet, in qua aliàs possemus reperire aliquod bonum, quo privari nos male habet. Et sic in aliis omnibus Odiis observare possumus aliquam Tristitiæ causam.

ARTICULUS CXLI.

De Cupiditate, Lætitia, & Tristitia.

QVod ad Cupiditatem, liquet eam cum procedit ex vera notitia malam esse nequire, si modum non excedat, & ab eadem notitia dirigatur. Evidens quoque est Lætitiam non posse non bonam esse, & Tristitiam malam, respectu animæ; quoniam in Tristitia consistit omnis incommoditas quam anima patitur à malo, & in Lætitia omnis possessio boni quod ad ipsam pertinet: Ita ut, nisi corpus haberemus, auderem dicere, nos non posse nimis indulgere Amori & Lætitiæ, vel nimis vitare Odium & Tristitiam. Verum motus corporei qui hos Affe-

ctus comitantur, possunt omnes nocere valetudini cum valde violenti sunt, & contra ipsi utiles esse si modarati fuerint.

ARTICVLVS CXLII.

De Lætitia, & Amore; comparatis cum Tristitia & Odio.

Cæterum quandoquidem Odium & Tristitia debent rejici ab anima, etiam cum a vera notitia procedunt, debent igitur multo magis rejici cùm ab aliqua falsa opinione proveniunt. Verum dubitari potest num Amor & Lætitia sint Affectus boni nec ne, cum ita malum habent fundamentum: mihique videtur, eas, ubi præcise tantum considerantur in se ipsis, respectu animæ, posse dici quod, etsi Lætitia sit minus solida, & Amor minus utilis, quàm ubi melius fundamentum habent, nihilominus tamen præferri debeant Tristitiæ & Odio male fundatis. Adeo ut in eventibus hujus vitæ in quibus vitare nequimus periculum deceptionis, semper præstet inclinare versus Affectus qui tendunt ad bonum, quam versus eos qui respiciunt malum, etsi solius illius vitandi gratia id faciamus: Imo sæpe falsa Lætitia, melior est Tristitiâ, cujus causa vera est. Sed idem de Amore dicere non ausim respectu Odii. cum enim Odium justum est, nos solum removet à subjecto, quod continet malum; à quo separari, bonum est: at Amor qui injustus est nos jungit rebus quæ nocere possunt, aut saltem quæ non merentur adeo à nobis tantopere æstimari: quâ ratione vilescimus & deprimimur.

ARTICVLVS CXLIII.

De iisdem Affectibus quatenus referuntur ad Cupiditatem.

Oportet vero exacte observare, id quod modo dixi de his quatuor Affectibus, non habere locum nisi cum considerantur præcise in se ipsis, neque nos ferunt ad ullam actionem. Quatenus enim excitant in nobis cupiditatem, cujus interventu dirigunt nostros mores, certum est omnes eos quorum causa falsa est posse nocere, & contra omnes eos quorum causa justa est posse prodesse. Imo cum æqualiter malum habent fundamentum, Lætitiam ordinario nocentiorem esse Tristitia; quia hæc ingenerans moderationem & metum, disponit quadantenus ad Prudentiam; illa vero imprudentes & temerarios efficit eos qui se illi permittunt.

ARTICULUS CXLIV.

De Cupiditatibus quarum eventus nonnisi à nobis pendet.

VErum quia hæ Passiones nos ad ullas actiones ferre nequeunt nisi per Cupiditatem quam excitant, illam ipsam Cupiditatem dirigere speciatim studendum est, & in eo consistit præcipua Ethicæ utilitas. Prout autem modo dixi eam semper bonam esse cum veram sequitur notitiam, ita non potest non mala esse cum alicui errori innititur. Error autem, ut mihi videtur, qui frequentius obtinet in Cupiditatibus, in eo situs est, quod non satis distinguantur res quæ penitus à nobis pendent, ab aliis. Nam quoad res quæ ex nobis solis pendent, id est ex nostro Libero Arbitrio, sufficit scire, eas esse bonas, ut non possint nimis fervide desiderari, eo quod virtutem sectari sit res bonas facere quæ à nobis pendent, nec possit nimis fervide Virtus desiderari: ut taceam quod, cum non possit non bene succedere, utpote à nobis solis dependens, quod ita appetimus, semper inde percipiamus omnem illam quam expectabamus satisfactionem. sed error qui hîc vulgo committitur non in eo consistit quod nimis, sed tantum in eo quod non satis appetatur. Summum verò contra id remedium est, liberare animum quoad fieri potest omnibus aliis cupiditatibus minus utilibus; tum anniti clare cognoscere & cum attentione considerare bonitatem illius rei quæ appetenda venit.

ARTICULUS CXLV.

De iis quæ nonnisi ab aliis causis pendent: Et quid sit Fortuna.

QVod ad ea quæ nullo modo à nobis pendent, quantumvis bona queant esse nunquam fervide appetenda sunt; non solum quia possunt non evenire, & ita nos eò magis cruciare quò vehementius ea concupiverimus; verum præcipuè quia occupando nostras cogitationes, abducunt studium nostrum à rebus aliis quarum acquisitio pendet à nobis. Sunt autem duo remedia generalia contra has vanas Cupiditates. Primum est Generositas, de qua postea. Secundum est, quod sæpè debemus reflectere animum ad Providentiam divinam, & cogitare impossibile esse aliquid evenire alio modo quam ab æterno determinavit hæc Providentia; ita ut sit instar fati vel immutabilis Necessitatis quæ opponenda est Fortunæ, ad eam subruendam, ut Chimæram quæ non aliunde quam ex errore intellectus nostri provenit. Nec enim quic-

quam

quam appetere possumus nisi id aliquo modo possibile censeamus; Nec possumus existimare possibilia quæ à nobis non pendent, nisi quatenus cogitamus ea a Fortuna pendere, id est quæ judicamus evenire posse, & similia aliàs contigisse. Illa autem opinio non aliunde provenit quam ex eo quod non novimus omnes causas, quæ ad singulos effectus concurrunt. Cum enim non succedit res quam censuimus pendere à fortuna, indicio id est quandam ex causis necessariis ad eam producendam defecisse, & per consequens eam fuisse absolute impossibilem; ac nunquam similem accidisse, id est ad cujus productionem similis causa defuerit; adeò ut nisi id antea ignorassemus, nunquam eam existimassemus possibilem, nec per consequens eam appetivissemus.

ARTICVLVS CXLVI.

De iis quæ à nobis & ab aliis pendent.

REjicienda igitur penitus est vulgaris opinio, extra nos dari Fortunam, quæ efficiat ut res contingant vel non contingant ut ei lubet, & sciendum omnia dirigi à Providentia divina, cujus decretum æternum, adeo infallibile & immutabile est, ut exceptis iis quæ idem Decretum voluit pendere ex nostro Arbitrio, cogitare oporteat respectu nostri nihil evenire quod necessarium non sit, & quadantenus fatale; adeo ut absque errore cupere non possimus ut aliter eveniat. Sed quia major pars cupiditatum nostrarum se extendit ad res quæ totæ à nobis non pendent, nec totæ ab aliis, debemus exacte distinguere in illis id quod nonnisi à nobis pendet, ut ad id solum nostram cupiditatem protendamus. Et quoad residuum, etsi ejus successum censere debeamus fatalem & immutabilem, ne circa illud se occupet nostra cupiditas, considerandæ tamen sunt rationes ex quibus plus vel minùs sperare possit, ut inserviant dirigendis nostris actionibus: Nam exempli gratiâ, si nobis quid sit alicubi negotii, quo queamus per duas diversas vias pervenire, quarum una soleat multò tutior alterâ haberi, etsi fortè decretum Providentiæ sit, ut si eam viam sequamur quam tutiorem arbitramur, infallibiliter in latrones incidamus, omni periculo per aliam defuncturi, non ideo debemus nos indifferenter ad alterutram eligendum habere, vel acquiescere in fatali immutabilitate hujus decreti; sed ratio exigit ut eligamus viam quæ tutior esse solet; & Cupiditas nostra in eo debet expleri cum eam sequuti fuerimus, quicquid inde mali nobis obvenerit; quia cum hoc malum fuerit respectu nostri

 inevi-

inevitabile, nulla subfuit causa exoptandi ut ab illo eximeremur, sed solummodo id faciendi quod optimum intellectus noster potuit cognoscere, ut suppono nos fecisse. Et sane cum ita nos exercemus in distinctione fati à fortuna, assuescimus facile in dirigendis nostris cupiditatibus tali modo, ut quoniam eorum impletio nonnisi à nobis pendet; semper nobis plenam satisfactionem dare possint.

Articulus CXLVII.

De Commotionibus internis Animæ.

Hic adhuc unicam considerationem adjiciam, quia mihi multum inservire videtur ad impediendum quominus aliquid ab Affectibus nostris incommodi patiamur; scilicet nostrum bonum & malum pendere præcipuè à commotionibus internis, quæ in anima nonnisi ab ipsa anima excitantur: in quibus differunt ab his Passionibus quæ semper pendent à quodam motu spirituum. Quamvis autem hæ commotiones animæ sæpe jungantur Passionibus quibus similes sunt, sæpe etiam possunt reperiri cum aliis, imo nasci ex plane contrariis. Exempli gratiâ, cum maritus deflet uxorem suam mortuam, quam (ut quandoque fit) ægrè videret restitutam vitæ, potest fieri ut ejus cor eâ Tristitiâ contrahatur quam apparatus exequiarum & absentia personæ cujus conversationi assuetus erat in ipso excitant. Quin fieri potest ut reliquiæ quædam Amoris vel Commiserationis ejus imaginationi obversantes eliciant ex ipsius oculis veras lachrymas; quamvis nihilominus sentiat Lætitiam occultam in animo, cujus commotio tantum virium habet, ut Tristitia & lachrymæ quæ eam comitantur nihil ex ejus viribus imminuere possint. Et cum legimus tragicos aut inusitatos casus, vel cum eos repræsentari videmus in Theatro, id ipsum in nobis quandoque excitat Tristitiam, quandoque Lætitiam, aut Amorem, aut Odium, & in genere omnes Affectus, prout diversa objecta se nostræ imaginationi offerunt, sed insuper clanculum gaudemus quod eos in nobis excitari sentiamus: Estque hæc ipsa voluptas Lætitia intellectualis, quæ æquè facile ex Tristitia oriri potest ac ex cæteris omnibus Affectibus.

Articulus CXLVIII.

Exercitium virtutis summum esse remedium contra Passiones.

Quoniam autem hæ internæ commotiones nos propiùs tangunt, & per consequens amplius in nos possunt quam Affectus à quibus different,

ferunt, quique cum illis reperiuntur, certum est omnes tumultus qui aliunde veniunt nullam vim habere nocendi animæ nostræ, modò satis semper habeat apud se unde contenta sit, sed potius augere ejus Lætitiam, eo quod observans se ab illis lædi non posse, id ei ad suam perfectionem cognoscendam inserviat. Vt autem anima nostra ita contenta sit, nihil aliud debet quam virtutem exactè sectari. Quicunque enim ita vixit ut conscientia sua exprobrare ei nequeat ipsum unquam neglexisse ea facere quæ meliora esse judicavit, (quod hic voco sectari virtutem) inde percipit satisfactionem, quæ tam potens est ad eum felicem reddendum, ut violentiores motus Affectuum nunquam sat habeant virium ad turbandam tranquillitatem animæ ipsius.

PASSIONES ANIMÆ;

TERTIA PARS.

De Passionibus Particularibus.

ARTICVLVS CXLIX.

De Existimatione & Despectu.

Explicatis sex primitivis Affectibus, qui se habent instar generum quorum cæteri sunt species, hîc succinctè observabo quid insit singulare in unoquoque istorum, servato eo ordine juxta quem eos supra enumeravi. Duo primi sunt *Existimatio* & *Despectus.* Nam etsi hæc nomina ordinariò solas notent opiniones, quæ citra Passionem habentur de uniuscujusque rei pretio, attamen quia sæpe ex his opinionibus nascuntur Affectus quibus nomina specialia indita non fuêre, hæc ipsa illis attribui posse videntur. *Existimatio* vero quatenus Passio, est inclinatio animæ ad sibi repræsentandum valorem rei æstimatæ, quæ inclinatio producitur à motu speciali spirituum, ita deductorum in cerebrum ut in eo confirment impressiones quæ huic rei inserviunt. Vt e contrario, *Despectus* est inclinatio quam anima habet ad considerandam vilitatem aut tenuitatem ejus quod contemnit, producta motu spirituum qui confirmat Ideam hujus tenuitatis.

Articulus CL.

Has duas Passiones nil nisi species Admirationis esse.

ATque sic hæ duæ Passiones nihil sunt aliud quàm Admirationis species. Cum enim non admiramur magnitudinem aut parvitatem cujusdam objecti, nos illud nec pluris nec minoris facimus, quam ratio dictat debere fieri, ita ut illud tum existimemus vel contemnamus absque Passione: & quamvis sæpe existimatio in nobis excitetur ab Amore, & Despectus ab Odio, illud universale non est; nec aliunde provenit, quàm ex eo quod plus vel minus propendeamus ad considerandum magnitudinem vel tenuitatem alicujus objecti, quia plus vel minus illud diligamus.

Articulus CLI.

Etiam posse quem se ipsum existimare vel despicere.

QVamvis autem hæ duæ Passiones possint in genere referri ad qualibet objecta, tamen præcipue observantur cum ad nos ipsos referuntur, id est cum proprium nostrum meritum vel existimamus vel despicimus. Atque tunc motus spirituum à quo sunt, adeo est in propatulo, ut mutet ipsum vultum, gestus, incessum, & in genere omnes actiones eorum qui sublimius vel sequius solito de se ipsis sentiunt.

Articulus CLII.

Propter quam causam nos æstimare possimus.

QVoniam vero ex sapientiæ partibus hæc una & præcipua est, nosse quomodo & qua de causa quisque se existimare aut despicere debeat, conabor & de eo meam mentem hic aperire. Vnum duntaxat in nobis observo quod justam caussam nobis possit suppeditare nosmet ipsos existimandi, nempe legitimum usum liberi nostri arbitrii, & imperium quod in nostras voluntates exercemus. Nam præter solas actiones pendentes ex isto arbitrio, nihil est unde possumus cum ratione laudari vel vituperari, illudque nos quodammodo reddit Deo similes, nos nostri dominos faciendo, modo per ignaviam non amittamus jura quæ nobis confert.

ARTICVLVS CLIII.

In quo consistat Generositas.

SIc credo veram *Generositatem*, quæ efficit ut homo se existimet quantum potest legitime, in eo solùm consistere, partim quod norit nihil revera suum esse, exceptâ hac liberâ dispositione suarum voluntatum, nec cur debeat laudari, vel vituperari, nisi quod illâ bene vel male utitur; partim quod sentiat in se ipso firmum & constans propositum eâ bene utendi, id est nunquam carendi voluntate suscipiendi & exequendi omnia quæ id judicaverit meliora esse: quod est perfecte sequi virtutem.

ARTICVLVS CLIV.

Eam impedire, ne contemnantur alii.

QVi hoc de se norunt & sentiunt, sibi facile persuadent, singulos alios homines idem de se ipsis sentire, quoniam in eo nihil est quod ab alio pendeat. Idcirco neminem unquam contemnunt, & quamvis sæpe videant, alios ea admittere sphalmata quæ ostendunt ipsorum imbecillitatem, sunt tamen proniores ad eos excusandos quam carpendos, & ad credendum, eos potius ex notitiæ quam bonæ voluntatis defectu peccare. Ac prout non se putant multo inferiores iis qui plura bona aut honores possident, aut qui ingenio, eruditione, formave præpollent, vel aliàs cæteros superant in aliis quibusdam perfectionibus, ita nec se multo superiores existimant iis quos similiter præcellunt, quod hæc omnia ipsis videantur haud magna consideratione digna, præ bona illa voluntate ex qua sola se existimant, & quam supponunt quoque esse aut ad minimum posse esse in singulis aliis hominibus.

ARTICVLVS CLV.

In quo consistat Humilitas honesta.

ATque sic Generosiores solent quoque Humiliores esse, & *Humilitas* honesta consistit solum in ea reflexione quam facimus super infirmitatem nostræ naturæ, & errores quos olim potuimus commisisse, aut deinceps possumus committere, qui non minores sunt iis qui ab aliis committi possunt; efficitque ut nos nemini præferamus, reputantes, pariliter cæteros qui pollent nobiscum suo libero Arbitrio, æquè bene ac nos illo posse uti.

ARTICVLVS CLVI.

Quæ sint proprietates Generositatis, & quomodo medeatur exorbitationibus omnium Passionum.

QVi hoc modo Generosi sunt, naturaliter ad magna patranda feruntur; sic tamen ut nihil suscipiant cujus non se capaces sentiant. Et quoniam nihil majus reputant quam bene facere aliis hominibus, & proprium commodum ideo contemnere, semper perfectè humani, affabiles & officiosi erga unumquemque sunt. Ac præterea absolutè dominantur suis Affectibus, specialiter Cupiditatibus, Zelotypiæ, & Invidiæ: quod reputent, nihil cujus acquisitio à se non pendeat tanti valere ut multum debeat exoptari; & Odio erga homines quia eos omnes existimant; & Metui, quod fiduciâ propriæ virtutis fiant securi; & denique Iræ, quod parvi pendentes quæcunque pendent ex aliis, nunquam tantum concedant suis adversariis ut se ab illis læsos agnoscant.

ARTICVLVS CLVII.

De Superbia.

QVotquot vero bonam opinionem de se ipsis concipiunt quacunque alia de causa, non pollent verâ Generositate, sed tantum turgido fastu, qui semper valde vitiosus est, etsi eo magis quo causa propriæ existimationis injustior fuerit. Omnium vero injustissima est, superbire absque causa, id est cum quis etiam nihil cogitat sibi inesse meriti propter quod existimari debeat, solummodo quia meritum non magnifacit, sibique imaginando, gloriam nihil aliud esse quam usurpationem, credit, eos qui ejus sibi plus arrogant, ejus quoque plus habere. Estque hoc vitium ita irrationale & absurdum, ut vix crederem dari homines qui illi se prostituerent, si nemo unquam injustè laudaretur: Sed assentatio tam latè dominatur, ut nullus sit ita imperfectus, qui non se videat sæpè laudari propter res quæ nullam laudem merentur, imo quæ vituperio sunt dignissimæ; quod occasionem præbet stupidioribus in hanc superbiæ speciem incidendi.

ARTI-

ARTICVLVS CLVIII.

Effectus ejus contrarios esse effectibus Generositatis.

SEd quæcunque sit causa propriæ existimationis, si diversa fuerit à voluntate quæ sentitur bene semper utendi suo libero Arbitrio, unde dixi manare Generositatem, producit semper fastum valde vitiosum, & qui adeo differt ab hac vera Generositate ut habeat effectus absolute contrarios. Cum enim alia bona, ut ingenium, pulchritudo, divitiæ, honores &c. eo magis soleant æstimari quo in paucioribus extant, imo sint ferme omnia ejus naturæ ut pluribus communicari non possint, id efficit ut superbi conentur cæteros omnes deprimere, & suis cupiditatibus mancipati habeant animam indesinenter agitatam ab Odio, Invidia, Zelotypia, aut Ira.

ARTICVLVS CLIX.

De Humilitate vitiosa.

QVoad *Abjectionem* aut *Humilitatem* vitiosam, ea consistit præcipuè in eo quod quis se imbecillum sentiat aut parum constantem, & quasi destitutus usu jureque liberi sui arbitrii nequeat ea non facere, quorum tamen debet postea ipsum pœnitere; tum etiam in eo quod credit, se non posse per semet ipsum subsistere aut carere pluribus rebus quarum acquisitio pendet ab alio. Atque sic directò opponitur Generositati. Et sæpè evenit ut illi qui ingenium abjectius habent, sint arrogantiores & superbiores: ut generosiores, sunt modestiores & humiliores. Sed cum illi qui mente forti & generosâ præditi sunt, animum non mutent ob prospera vel adversa quæ ipsis accidunt; qui è contrario abjecto & infirmo sunt animo, à sola fortuna diriguntur; nec eos prosperitas minus inflat quam deprimit adversitas. Imo sæpè videas ut se demittant turpiter apud eos à quibus aliquid vel boni expectant vel mali metuunt, ac simul insolenter se efferant supra eos à quibus nihil sperant vel timent.

ARTICVLVS CLX.

Qualis sit motus spirituum in his Passionibus.

CÆterum inde facile cognoscitur, Superbiam & Abjectionem non solum vitia esse, sed etiam Passiones, quod eorum commotio valde

de

de se prodit extrinsecus in illis qui subito vel inflantur vel dejiciuntur ex nova quadam occasione. Sed dubitari potest, num Generositas & Humilitas, quæ virtutes sunt, possint etiam esse Passiones, quia eorum motus minus conspicui sunt, nec videtur ita virtuti cum Passionibus convenire ac vitio. Attamen non video qui idem motus spirituum, qui inservit confirmandæ cuidam cogitationi cujus fundamentum malum est, nequeat similiter eam confirmare cum justo nititur fundamento. Et quoniam Superbia & Generositas in propria existimatione consistunt, ac in eo solum differunt quod ea sui existimatio vel injusta sit vel justa, mihi videntur posse referri ad unam eandemque Passionem, quæ excitatur motu composito ex motibus Admirationis, Lætitiæ, & Amoris, tam ejus quo quis se ipsum amat, quam illius qui habetur pro re ea quæ efficit ut se ipsum existimet; sicut è contrario motus qui excitat Humilitatem, sive honestam sive vitiosam, compositus est ex motibus Admirationis, Tristitiæ, & Amoris proprii mixti cum Odio defectuum qui efficiunt ut aliquis se despiciat. Nihilque differentiæ in his motibus observo, nisi quod motus Admirationis duas habet proprietates; primò quod inopinata occupatio eum reddat vehementiorem ab initio; deinde quod sit æqualis in suo progressu, id est, spiritus continuent se movere eodem tenore in cerebro. Quarum proprietatum prima magis reperitur in Superbia & Abjectione quam in Generositate & Humilitate honesta, & contrà ultima melius observatur in his quam in illis. Cujus ratio est, quod vitium vulgo ex ignorantia nascatur, & illi qui minus se norunt facilius superbiant, aut se demittant plus quam decet; quia quicquid ipsis recenter accidit, eos offendit inopinato, & efficit ut dum id sibi tribuunt se ipsos admirentur, & de se bene judicent vel sequiùs, prout existimant illud quod accidit in suum commodum cedere vel secus. Verum quoniam sæpe post rem ex qua superbierant sequitur alia quæ eos deprimit, ideo motus Passionum quibus agitantur varius est. Sed è contrario nihil est in Generositate quod non queat convenire cum Humilitate honesta, nec quicquam alibi quod eas immutare possit: Unde earum motus sunt firmi, constantes & semper sibi ipsis valde similes: sed non ita ex inopinata occupatione procedunt, eò quòd qui se ita existimant, satis norint causas propter quas se existiment: Attamen potest dici, has causas adeo miras esse (nempe facultatem suo utendi libero Arbitrio, ex qua quis se ipsum existimat, & infirmitates subjecti cui inest hæc facultas; quæ efficiunt ut non nimis se existimet) ut quoties de novo menti occurrunt, semper novam Admirationem excitent.

Arti-

ARTICVLVS CLXI.

Quomodo Generositas acquiri possit.

QVin notandum est, Virtutes, vulgo sic dici solitas, esse habitus in anima qui eam ad certas cogitationes disponunt, ita ut sic differant ab illis cogitationibus, ut tamen & eas producere & reciproce ab illis produci possint. Observandum quoque, has cogitationes produci posse ab anima sola, sed sæpe evenire ut insuper aliquis motus spirituum eas confirmet; atque tum simul sunt actiones virtutis & Passiones animæ: sic etsi nulla sit virtus cui magis præclara natalia conferre videantur, quam ea per quam nemo se ultra suum justum valorem existimat; & credibile sit, omnes animas quas Deus indit corporibus nostris, non æquè nobiles & fortes esse; (quapropter hanc virtutem nominavi *Generositatem* secundum usum nostræ linguæ Gallicæ, potius quam *Magnanimitatem* secundum usum scholæ, in qua parum cognoscitur) certum est tamen, bonam Institutionem multum inservire ad corrigendos natalium defectus; & eum qui sæpè se occuparit in attenta consideratione liberi arbitrii, & quantum emolumenti situm sit in firmo proposito eo bene utendi, & ab alia parte quàm vanæ & inutiles sint omnes curæ quæ ambitiosos excruciant, posse excitare in se Passionem, & exinde acquirere virtutem Generositatis: quæ cum sit quasi clavis omnium aliarum virtutum, & remedium generale omnibus Affectuum vitiis, videtur hæc consideratio esse digna quæ observetur.

ARTICVLVS CLXII.

De Veneratione.

V*Eneratio* sive cultus est inclinatio animæ, non solum ad existimandum objectum quod veneratur, sed etiam ad se illi subjiciendum cum aliquo timore, ejus favoris demerendi gratiâ. Adeoque non veneramur nisi causas liberas, quas posse nobis vel benè vel malè facere judicamus, etiamsi nesciamus utrum sint facturæ. Amore & Devotione prosequimur potius quam simplici Veneratione eos à quibus nil nisi bonum expectamus; odimus verò eos à quibus nil nisi malum præstolamur: Et nisi judicaverimus, causam hujus boni vel mali liberam esse, illi nosmet ipsos non subjicimus ad ejus favorem nobis conciliandum. Sic cum Ethnici Veneratione prosequebantur sylvas, fontes, aut montes, non

propriè illas mortuas res venerabantur, sed Numina quæ illis præesse putabant. Et motus spirituum qui excitat hunc Affectum, componitur tum ex eo qui Admirationem excitat, tum ex eo qui excitat Timorem, de quo postea loquar.

Articulus CLXIII.

De Dedignatione.

ITa quod vulgò dicimus *Dedignationem*, est inclinatio animæ ad spernendam causam liberam, judicando, eam, etsi naturâ suâ capax sit benè vel malè faciendi, tamen adeo infra nos esse ut nobis neutrum facere possit. Et motus spirituum qui eam excitat, componitur ex illis qui excitant Admirationem, & Securitatem sive Audaciam.

Articulus CLXIV.

De usu harum duarum Passionum.

GEnerositas vero & Imbecillitas animi sive Abjectio determinant bonum & malum usum harum duarum Passionum. Quo enim anima nobilior & generosior fuerit, eo major inest ei inclinatio reddendi cuique quod suum est: Atque sic non solum profundissima adest Humilitas respectu Dei, sed etiam absque repugnantia præstatur omnis Honor & Cultus qui hominibus debetur, unicuique secundùm ordinem & authoritatem quam in mundo obtinet, & nihil præter vitium contemnitur. Contra vero qui sunt animi abjecti & imbecillis, solent per excessum peccare, quandoque cum reverentur & timent res solo contemptu dignas, & quandoque cum dedignantur insolenter eas quæ plus reverentiæ merentur. Et sæpè celerrime transeunt ab extrema impietate ad superstitionem, & iterum à superstitione ad impietatem, ita ut nullum sit vitium nullaque inordinatio animi cujus capaces non sint.

Articulus CLXV.

De Spe & Metu.

SPes est dispositio animæ ad sibi persuadendum, id eventurum quod cupit, quæ producitur motu speciali spirituum, conflato ex motu Lætitiæ & Desiderii inter se permixtis. Et *Metus* est alia animæ dispositio, quæ ipsi persuadet, id ipsum non eventurum. Ac observandum, has duas

duas Passiones, licet sibi contrarias, tamen posse simul alicui inesse; nimirum ubi simul objiciuntur menti diversæ rationes, quarum quædam suadent, eventum Cupiditatis facilem esse, aliæ difficilem eum reddunt.

ARTICULUS CLXVI.

De Securitate & Desperatione.

NUnquam autem altera harum Passionum comitatur Cupiditatem quin alteri quendam locum relinquat. Cum enim *Spes* satis ita firma est, ut planè expellat Metum, mutat naturam, & vocatur *Securitas* sive *Fiducia*: Et cum quis persuadetur, id quod cupit, eventurum, &, si continuet velle ut eveniat, desinit tamen agitari ab Affectu cupiditatis, quæ ejus eventum exquiri faciebat cum inquietudine; sicuti cum *Metus* adeo extremus est, ut omnis spes decollet, sese convertit in *Desperationem*, & hæc Desperatio exhibens rem ut impossibilem, extinguit planè Cupiditatem, quæ nonnisi in possibilia fertur.

ARTICULUS CLXVII.

De Zelotypia.

ZElotypia est species Metus qui spectat Cupiditatem sibi conservandi possessionem cujusdam boni; nec tam procedit ex vi rationum, quæ judicare faciunt, illud amitti posse, quam ex magno æstimio in quo est; quod efficit ut examinentur vel minimæ suspicionis causæ, & sumantur pro rationibus maximi momenti.

ARTICULUS CLXVIII.

In quo hæc Passio honesta esse possit.

ET quoniam major habenda est cura conservandorum bonorum quæ majora, quam quæ minora sunt, hæc Passio in quibusdam occasionibus honesta & justa esse potest. sic exempli gratia militiæ Dux qui urbem maximi momenti servat, jure movetur Zelotypia pro ipsa, id est metuit omnia illa quibus occupari & intercipi posset: nec honesta mulier vituperatur quod sui honoris sit zelotypa, id est non solum à malefaciendo abstineat, sed quoque studiose vitet vel minimas obtrectationis causas.

Articulus CLXIX.

In quo vitiosa.

Ast ridetur Avarus, cum Zelotypia ducitur pro suo Thesauro, id est, cum illi oculis incubat, nec ab illo unquam recedere vult, ne quis eum furetur: nec enim pecunia meretur tantâ curâ asservari. Et contemnimus virum qui suæ uxoris zelotypus est, cùm indicio sit, eam ab ipso non amari uti par erat, quod vel de se vel de illa male opinetur. Dico quod illam non recte diligat: nam si vero Amore eam prosequeretur, nulla ratione ad sequius de illa suspicandum propenderet; Ac propriè non eam amat, sed solummodò bonum, quod in eo situm arbitratur ut solus eam possideat: nec metueret jacturam hujus boni, nisi eo se indignum aut suam uxorem infidelem esse judicaret. Cæterum hæc Passio nonnisi ad suspiciones & diffidentias refertur: propriè enim non est Zelotypia, conari aliquod malum vitare, cum ejus metuendi justa causa subest.

Articulus CLXX.

De Animi fluctuatione.

Animi fluctuatio est quoque species Metus. Quæ dum retinet Animam quasi in dubia lance inter plures actiones quas facere potest, in causa est ut nullam exequatur, & sic habeat tempus ad eligendum antequam se determinet; In quo revera habet quendam usum qui bonus est: Verum cum ulterius durat quam par est, & illud tempus deliberationi impendit, quod requirebatur ad agendum, pessima est. Dico autem, eam esse speciem Metus; quamvis accidere possit, cum datur optio plurimarum rerum, quarum bonitas valdè æqualis apparet, ut incerti & fluctuantes hæreamus, etsi nullus propterea subsit Metus. Hæc enim species fluctuationis procedit solum à subjecto quod se offert, non autem ulla commotione spirituum. Quare Affectus non est, nisi in quantum metus errandi in electione ejus auget incertitudinem. Verum hic metus tam ordinarius & tam vehemens est in quibusdam, ut sæpè, etsi nihil occurrat eligendum, nec nisi unica res sese offerat vel sumenda vel omittenda, eos tamen detineat, & efficiat ut inutiliter subsistant in aliis exquirendis. Et tum est excessus Fluctuationis, ortus ex nimio Desiderio benè agendi, & imbecillitate Intellectus, qui destitutus notionibus

bus perſpicuis & diſtinctis, nonniſi multas confuſas habet. Quare remedium contra hunc exceſſum erit, aſſueſcere formandis judiciis certis & determinatis de omnibus rebus quæ ſeſe offerunt, & cenſendo ſemper, officium præſtari, cum ſit quod melius eſſe judicatur, etſi forte peſſime judicetur.

ARTICVLVS CLXXI.

De Animoſitate & Audacia.

ANimoſitas cum Affectus eſt, non habitus vel inclinatio naturalis, eſt certus quidam calor ſive agitatio quæ diſponit animam ad agendum viriliter in executione rerum quas meditatur, cujuſcunque naturæ ſint. Eſtque *Audacia* Animoſitatis ſpecies, quæ diſponit animam ad res eas exequendas quæ plus periculi habuerint.

ARTICVLVS CLXXII.

De Æmulatione.

EStque *Aemulatio* pariliter ejus quædam ſpecies; ſed alio ſenſu: poteſt enim Animoſitas conſiderari ut genus, quod dividitur in tot ſpecies quot extant diverſa objecta, & in tot alias quot cauſas habet: Priori modo Audacia ejus ſpecies eſt, poſteriori Æmulatio. Hæc verò nihil aliud eſt quàm calor qui diſponit animam ad ſuſcipiendas res quas ſibi ſucceſſuras ſperat, quia aliis eas bene ſuccedere videt, atque ſic eſt ſpecies Animoſitatis, cujus cauſa externa exemplum eſt. Dico cauſam externam; quia inſuper debet ſemper alia quædam interna ſubeſſe, quæ in eo ſita eſt quod corpus ita ſit diſpoſitum, ut Cupiditas & Spes majorem vim habeant in ſanguine copioſo ad cor propellendo, quàm Metus aut Deſperatio in eo impediendo.

ARTICVLVS CLXXIII.

Quomodo Audacia à Spe pendeat.

NOtandum enim, quod licet objectum Audaciæ ſit difficultas quam vulgo ſequitur Metus aut etiam Deſperatio, ita ut in rebus periculoſioribus & deſperatioribus plus Audaciæ & Animoſitatis adhibeatur, debeat tamen ſperari vel certò credi finem qui intenditur ſucceſſurum, ut fortiter occurrentibus difficultatibus reſiſtatur. At hic finis differt ab illo objecto: nec enim ſimul poteſt dari Certitudo & Deſperatio ejuſ-

dem rei eodem tempore. Sic cum Decii in confertos hostes irruebant, & currebant ad mortem certam, objectum Audaciæ ipsorum erat difficultas conservandæ vitæ in hac actione, pro qua difficultate nil nisi Desperationem habebant, mori certissimi: Sed eorum finis erat animare milites suo exemplo, & ipsis consequi victoriam quam sperabant; aut etiam finis eorum erat gloriam post mortem consequi, cujus certi erant.

Articulus CLXXIV.

De Pusillanimitate, & Consternatione.

PVsillanimitas directe Animositati opponitur. estque languor sive frigus quod impedit animam ne feratur ad ea peragenda quæ faceret si isto Affectu careret. Et *Consternatio*, quæ contraria est Audaciæ, non solum frigus est, sed etiam perturbatio & stupor animæ, qui ipsi aufert facultatem resistendi malis quæ proxima esse putat.

Articulus CLXXV.

De usu Pusillanimitatis.

QVamvis autem mihi persuadere nequeam, Naturam indidisse hominibus ullum Affectum qui semper vitiosus sit, nullumque usum bonum & laudabilem habeat, tamen vix conjicere possum cui bono hi duo queant inservire. Mihi solummodo videtur Pusillanimitatem quendam usum habere, cum homines eximit à suscipiendis laboribus ad quos ferendos incitari possent verisimilibus quibusdam rationibus, nisi aliæ certiores rationes ex quibus inutiles judicantur, excitassent hunc Affectum. Nam præterquam quod eximit animam ab his laboribus; inservit quoque corpori in eo, quod retardato motu spirituum, impedit quominus ejus vires dissipentur. At vulgo & ut plurimum admodum noxius est, quia abducit voluntatem ab actionibus utilibus. Quoniam vero non oritur aliunde quam ex eo quod non satis habetur Spei aut Cupiditatis, illi corrigendo sufficiet, hos duos Affectus in se ipso intendisse & auxisse.

Articulus CLXXVI.

De usu Consternationis.

QVod attinet Consternationem, non video quî unquam laudabilis vel utilis possit esse: nec Affectus specialis est, sed merus excessus Pusillani-

Pusillanimitatis, Stuporis & Metus, qui semper vitiosus est; sicuti Audacia excessus est Animositatis, qui semper bonus habetur, modo finis qui intenditur sit bonus. Et quia præcipua causa Consternationis est inopinatus incursus, nihil melius est illi præcavendo quam uti præmeditatione, seque ad omnes eos eventus præparare quorum metus eum producere potest.

ARTICVLVS CLXXVII.

De morsu Conscientiæ.

MOrsus Conscientiæ est species Tristitiæ ortæ ex dubitatione sive scrupulo qui injicitur num id quod fit vel factum est bonum sit, nec ne. Et necessario præsupponit dubitationem: Nam si plane constaret, id quod fit, malum esse, ab eo faciendo abstineretur, quoniam voluntas non fertur nisi in ea quæ aliquam bonitatis speciem præ se ferunt. Et si constaret, id quod jam factum est malum esse, ejus pœnitentia qui fecit tangeretur non simplici morsu. Vsus autem hujus Affectus est, quod efficiat ut expendatur num res de qua dubitatur sit bona nec ne, & impediat ne fiat alia vice, quamdiu non constat bonam esse: sed quia malum præsupponit, præstaret nunquam ejus sentiendi causam dari: ac præveniri potest iisdem mediis quibus Fluctuatio potest excuti.

ARTICVLVS CLXXVIII.

De Irrisione.

IRrisio est species Lætitiæ mixtæ cum Odio. quæ inde oritur, quod deprehendatur leve aliquod malum in persona quæ eo digna putatur: odio habetur illud malum, & gaudetur in illo reperiri qui eo dignus est. Et cum ex inopinato id accidit, repentina occupatio Admirationis causa est cachinnorum, juxta ea quæ dicta fuerunt supra de natura Risus. Verum illud malum leviculum esse debet; si enim magnum fuerit, credi non potest eum qui illud patitur eo dignum esse, nisi simus pravæ admodum indolis, aut ipsum maximo Odio prosequamur.

ARTICVLVS CLXXIX.

Cur Imperfectissimi quique soleant maximi Irrisores esse.

QVin videmus, eos qui defectus habent perinsignes, exempli gratiâ qui claudi sunt, monoculi, gibbosi, aut qui aliquâ contumeliâ vel infà-

infamiâ publicè affecti sunt, specialiter proclives ad irrisionem esse; Cum enim cupiant cæteros omnes in pari gradu videre, lætantur ob mala quæ ipsis eveniunt, & eos illis dignos existimant.

Articulus CLXXX.

De usu Ioci.

QVod attinet Iocum modestum, qui reprehendit utiliter vitia, ea ridicula repræsentando, jocantibus ipsis interea nec ridentibus nec ullum Odium testantibus in personas; Affectus non est, sed qualitas honesti viri, quæ indolis ejus alacritatem denotat & animæ tranquillitatem, quæ notæ virtutis sunt; & sæpè quoque dexteritatem ingenii, in eo quod possit dare speciem aliquam jucundam rebus quas irridet.

Articulus CLXXXI.

De usu risus in Ioco.

NEc turpe est ridere cum jocos audimus aliorum: imo tales esse possunt, ut morositatis nimiæ foret, de illis non ridere. Verùm cum ipsi jocamur, magis decet abstinere risu, ne videantur derepente & inopinatò occurrere res quas dicimus, vel nos ipsi videamur mirari dexteritatem nostram in illis inveniendis: Quin ita fit, ut eo magis ex inopinato occupent Auditores.

Articulus CLXXXII.

De Invidia.

QVæ vulgo dicicitur *Invidia*, est vitium situm in perversitate indolis, quâ fit ut quidam doleant de bono quod evenire vident aliis hominibus. At hic utor illâ voce ad significandam Passionem quæ semper vitiosa non est. Invidia igitur quatenus Affectus, species est Tristitiæ mixtæ Odio, quæ inde procedit quod videmus bonum accidere iis quos eo indignos arbitramur. Quod de solis fortunæ bonis cum ratione putari potest. Nam quod attinet bona vel animæ, vel etiam corporis, quatenus ea à nativitate habentur, satis videtur habere is ad illa dignitatis, qui ea accepit à Deo antequam ullius mali perpetrandi capax esset.

Arti-

ARTICULUS CLXXXIII.

Quomodo Justa vel Injusta esse possit.

Sed cum fortuna alicui bona submittit quibus revera indignus est, nec ideo Invidia in nobis excitatur, nisi quod naturaliter amantes Justitiam, indignamur, eam non observari in distributione horum bonorum, zelus est excusabilis; præsertim cum bonum quod aliis invidetur, ejus est naturæ ut in malum abire possit in eorum manibus, ut si fuerit aliquod munus vel officium in cujus exercitio male versari possint. Imo cum quis sibi ipsi appetit idem bonum, nec potest illud consequi quod ab aliis qui illo indigniores sunt possideatur, ita redditur hæc Passio violentior, nec tamen ideo desinit excusabilis esse modo odium quod continet solum respiciat pravam distributionem boni quod invidetur, & non personas quæ illud possident aut distribuunt. Sed pauci admodum adeo justi & generosi sunt, ut nullo Odio prosequantur eos, à quibus præveniuntur in acquisitione boni quod pluribus communicabile non est, quodque sibi exoptaverant, etsi qui illud acquisiverunt illo sint æquè digni vel etiam digniores. Quod verò frequentius invidetur, gloria est: quamvis enim aliorum gloria non impediat quominus ad eam possimus adspirare, ejus tamen accessum difficiliorem reddit, & intendit pretium.

ARTICULUS CLXXXIV.

Unde fiat ut Invidi plerumque sint colore livido.

Cæterum nullum est vitium quod æque obsit felicitati humanæ ac Invidia. Nam præterquam quod qui eâ laborant se ipsos excruciant, conturbant insuper quantum possunt voluptatem aliorum. Et ut plurimum coloris sunt lividi, id est pallidi, mixti flavo & nigro, & quasi contuso sanguine; unde fit ut Invidia Latinè vocetur *Livor*. Quod optimè convenit cum iis quæ supra dicta sunt de motibus sanguinis in Tristicia & Odio. Nam hoc efficit ut flava bilis quæ venit ex parte inferiori jecoris, & atra quæ venit ex liene, sese diffundant ex corde per arterias in omnes venas; & illa facit ut sanguis venarum minus habeat caloris & lentiùs fluat solito; quod sufficit faciendo colori livido. Sed quia bilis tam flava quam atra potest quoque submitti in venas ab aliis plurimis causis, nec Invidia illas eò propellit satis copiosè ad mutandum vultus

 colo-

colorem, nisi fuerit intensissima & diuturna, non censendi sunt omnes illi in quibus iste color apparet ad eam proclives esse.

ARTICULUS CLXXXV.

De Commiseratione.

COmmiseratio est species Tristitiæ, Amori mixtæ aut benevolentiæ erga illos quos aliquid mali pati videmus, quo eos indignos judicamus. Atque sic contraria est Invidiæ, ratione sui objecti, & Irrisioni, quia illud alio modo considerat.

ARTICULUS CLXXXVI.

Qui sint maximè Misericordes.

ILli qui se valde debiles sentiunt & obnoxios adversæ fortunæ, videntur aliis propensiores ad hunc Affectum; quia sibi repræsentant alienum malum ceu quod sibi quoque queat evenire, & sic ad Misericordiam moventur magis ex Amore sui quàm aliorum.

ARTICULUS CLXXXVII.

Quomodo Generosiores hoc Affectu tangantur.

ATtamen Generosiores & qui sunt animo fortiori, ita ut nihil mali sibi metuant, & se supra fortunæ imperium statuant, non carent Commiseratione: cum vident infirmitatem aliorum hominum, & eorum querelas audiunt. Pars enim est Generositatis, bene velle unicuique. Verum hujus Commiserationis Tristitia amara non est, sed instar ejus quam producunt casus tragici qui in Theatro repræsentari videntur, magis est in exteriori & in sensu, quàm in ipsa anima, quæ interim fruitur satisfactione cogitandi se defungi suo officio dum compatitur afflictis. Atque in hoc differt, quod cum vulgus misereatur eorum qui queruntur, quia putat, mala quæ patiuntur valde gravia esse, præcipuum contra objectum Commiserationis maximorum virorum sit imbecillitas eorum quos queri vident, quia censent, nullum accidens posse dari quod tam grave sit malum ac Pusillanimitas eorum est qui id ferre non possunt constanter; & quamvis odio habeant vitia, non ideo tamen oderunt eos quos illis vident obnoxios, sed solum eorum miserentur.

ARTI-

ARTICVLVS CLXXXVIII.

Quinam Misericordia non tangantur.

SOli demum homines maligni & Invidi, quique naturaliter odio habent omnes alios, aut qui adeo stupidi sunt, vel ita excœcati prosperitate fortunæ, aut desperabundi ex adversitate, ut non putent, aliquid amplius mali sibi evenire posse, nulla Commiseratione tanguntur.

ARTICVLVS CLXXXIX.

Cur hæc Passio ad lacrymandum excitet.

CEterum facilè in hoc Affectu lacrymæ emittuntur, quod Amor propellens multum sanguinis ad cor, efficiat ut ex oculis multi vapores prodeant, & frigus Tristitiæ retardans agitationem horum vaporum, faciat ut in lacrymas mutentur, juxta id quod supra dictum fuit.

ARTICVLVS CXC.

De Satisfactione sive Acquiescentia in se ipso.

S*Atisfactio* sive *Acquiescentia in se ipsis*, quam semper illi consequuntur qui constanter insistunt virtuti, est habitus in eorum anima qui vocatur Tranquillitas & Quies Conscientiæ: sed ea quæ de novo comparatur ubi recenter aliquid factum est quod bonum putatur, est Passio, nempe species Lætitiæ, quam omnium esse dulcissimam arbitror, quia ejus causa non aliunde quam à nobis pendet. Attamen ubi illa causa justa non est, id est, cum actiones ex quibus multum satisfactionis obtinetur non sunt magni momenti, vel etiam vitiosæ sunt, ridicula est, & nonnisi superbiæ & absurdæ arrogantiæ producendæ inservit. Quod specialiter observari potest in iis qui, cum se religiosos putent, hypocritæ demum & superstitiosi sunt, id est, qui eo quod sæpe frequentent templa, multas recitent preces, capillos tonsos habeant, jejunent, eleemosynas largiantur, se plane perfectos putant, & sibi imaginantur se ita in gratia apud Deum esse, ut nihil facere queant quod ipsi displiceat, & omne quod ipsis sua Passio suggerit, bonum zelum esse; etsi quandoque suggerat, maxima crimina quæ in homines cadere possint, ut prodere Vrbes, trucidare Principes, exterminare integros populos ob id solùm quòd suas opiniones non sequantur.

ARTICULUS CXCI.

De Pœnitentia.

P*Oenitentia* est directe contraria Satisfactioni sive Acquiescentiæ in se ipso, estque species Tristitiæ, quæ procedit ex eo quod credimus aliquid mali nos perpetrasse. Est autem valde amara, quia ejus non aliunde quam à nobis est. Quod tamen non impedit quominus utilissima sit, quando actio cujus nos pœnitet revera mala est, ejusque certam habemus notitiam, quia ad aliàs melius agendum nos incitat. sed sæpè evenit ut imbecilliores animi pœnitentiâ ducantur eorum quæ fecerunt, etiamsi ea mala esse certo nesciant; ac solùm id ita sibi persuadent quia metuunt; &, si contrarium fecissent, ejus similiter ipsos pœniteret; quæ in illis imperfectio est commiseratione digna. Remedia vero huic defectui eadem sunt quæ inserviunt Fluctuationi tollendæ.

ARTICULUS CXCII.

De Favore.

F*Avor* propriè est cupiditas videndi bonum evenire ei erga quem bonâ ferimur voluntate; sed hic utor isto vocabulo ad hanc significandam voluntatem, quatenus in nobis excitatur bonâ quadam actione illius cui bene volumus. Propendemus enim naturaliter in amorem eorum qui res patrant quas existimamus bonas, etiamsi ex illis nihil boni ad nos redeat. Favor in illa significatione est species Amoris, non Cupiditatis, etiamsi cupiditas videndi benè esse ei cui favetur eum semper comitetur; & ordinariò jungitur Commiserationi, quia adversa quæ miseris evenire videmus efficiunt ut magis ad eorum merita mentem reflectamus.

ARTICULUS CXCIII.

De Gratitudine.

G*Ratus* quoque *animus* est Amoris species excitata in nobis aliqua actione ejus in quem fertur, quaque credimus eum nobis benefecisse, aut saltem benefacere in animo habuisse. Ita continet idem quod Favor, & id amplius, quod innitatur actioni quæ nos tangit, & de qua etiam gratias referre desideramus; Idcirco longe majorem vim habet, præsertim in animis vel tantillum nobilibus & generosis.

ARTI-

ARTICVLVS CXCIV.

De Ingratitudine.

QVod attinet *Ingratitudinem*, ea Passio non est; natura enim nullum in nobis posuit spirituum motum quo excitetur, sed merum est vitium, directe oppositum Gratitudini, quatenus hæc semper honesta est, & unum ex præcipuis vinculis societatis humanæ. Idcirco hoc vitium proprium est hominum brutorum & stolide superborum, qui putant, omnia sibi deberi; aut stupidorum, qui nullam faciunt reflexionem animi ad beneficia quæ accipiunt; aut imbecilliorum & abjectorum, qui ubi sentiunt infirmitatem & egestatem suam, demisse quærunt auxilium aliorum; quod ubi sunt consequuti, eos odio prosequuntur, quia destituti voluntate paria referendi, aut se id posse desperantes, & sibi fingentes omnes omnino secum venales & mercenarios esse, nihilque boni fieri nisi cum remunerationis spe, eos se decepisse arbitrantur.

ARTICVLVS CXCV.

De Indignatione.

INdignatio est species Odii aut Aversionis, quæ naturaliter fertur in eos qui aliquid mali faciunt, qualecunque illud sit. Sæpe quidem Invidiæ commiscetur aut Misericordiæ, sed tamen objectum habet valde diversum. Illis enim solis indignamur qui bene vel male faciunt indignis; sed invidemus iis qui illud bonum consequuntur, & miseret nos eorum qui illud malum patiuntur. Revera tamen possidere bonum quo indignus fueris, est quadantenus male facere. Quæ causa esse potuit Aristoteli ejusque sequacibus, supponentibus, Invidiam semper vitium esse; eam quæ vitiosa non est, *Indignationis* nomine exprimendam.

ARTICVLVS CXCVI.

Cur quandoque juncta sit Commiserationi, & quandoque Irrisioni.

ETiam malefacere est quodammodo malum pati: unde fit ut quidam jungant suæ Indignationi Commiserationem, & quidam Irrisionem, prout feruntur bonâ vel malâ voluntate erga illos quos errare vident: Atque sic risus Democriti & fletus Heracliti potuerunt procedere ab eadem causa.

ARTICVLVS CXCVII.

Quod sæpe eam comitetur Admiratio, neque incompatibilis sit cum Lætitia.

SÆpe quoque Indignationem comitatur Admiratio: solemus enim supponere, omnes res futuras eo modo quo judicamus debere fieri, id est, eo modo quem bonum censemus; idcirco cum quid aliter evenit, id nobis inopinatum est, & admirationem ciet. Nec etiam cum Lætitia incompatibilis est, etsi frequentius conjungatur Tristitiæ. Cum enim malum de quo indignamur, nobis nocere non potest, & cum consideramus, nos nihil simile velle designare, id nobis aliquam præbet Delectationem: Estque forte una ex causis risus; qui quandoque comitatur hunc Affectum.

ARTICVLVS CXCVIII.

De ejus usu.

CÆterum Indignatio magis observatur in illis qui malunt videri addicti virtuti, quam in iis qui revera tales sunt. Quamvis enim qui amant Virtutem nequeant videre absque aliqua aversione aliorum vitia, tamen non nisi à gravioribus & extraordinariis commoventur. Morosi est & difficilis, indignari multum ob res parvi momenti; Injusti, indignari ob res quæ vituperari non possunt; & inepti absurdique, non restringere hunc Affectum ad actiones humanas, & eum extendere usque ad opera Dei aut Naturæ, ut faciunt illi qui nunquam suâ conditione suâve fortunâ contenti, audent carpere directionem mundi & arcana Providentiæ.

ARTICVLVS CXCIX.

De Ira.

IRa est etiam species Odii aut Aversionis, quam habemus erga eos qui aliquod malum fecerunt; aut qui conati sunt nocere, non indifferenter quibusvis, sed speciatim nobis. Atque sic idem continet quod Indignatio, & hoc amplius quod fundamentum habeat in actione quæ nos spectat, & cujus ulciscendæ Cupiditate tenemur. Hæc enim Cupiditas illam ferè semper comitatur, ac directe opponitur Gratitudini, ut Indignatio Favori. Verum incomparabiliter vehementior est aliis hisce

tribus

tribus Affectibus, quia Cupiditas repellendi res noxias & sese ulciscendi est omnium urgentissimum: Hæcque Cupiditatis juncta Amori sui ipsius, Iræ suppeditat omnem sanguinis agitationem quam Animositas & Audacia efficere possunt; & Odium efficit ut hanc agitationem suscipiat præcipuè sanguis biliosus qui ex liene venit, & ex parvis venis jecoris, & ingreditur in cor in quo propter ipsius copiam & naturam bilis quam admixtam habet, excitat calorem longè asperiorem & ferventiorem eo qui potest excitari ab Amore aut Lætitia.

ARTICVLVS CC.

Quare minus metuendi qui ex Ira erubescunt quam qui pallent.

SVnt autem signa externa hujus Passionis diversa, secundùm varia temperamenta personarum, & varietatem aliarum Passionum ex quibus componitur aut quæ illi junguntur, sic nonnulli videntur pallescere aut tremere cum irascuntur, & alii erubescere vel etiam lachrymari. Et vulgo censetur Ira eorum qui pallent magis metuenda, quam eorum qui erubescunt. Cujus rei ratio est, quòd ubi nolumus aut non possumus nos aliter ulcisci quam vultu & verbis, explicamus omnem nostrum calorem omnemque nostram vim ab initio ipsius commotionis, unde rubor: & quandoque desiderium & commiseratio nostri ipsius, quod aliter nos ulcisci nequeamus, in causa est ut lacrymemur. At qui è contrario se servant & determinant majori ultioni, tristes fiunt, eo quod putent, ad id se teneri eâ actione ob quam irascuntur; quandoque etiam metuunt mala quæ sequi possunt ex consilio suscepto; quod primo obtutu eos reddit pallidos, frigidos, & trementes: Ast ubi postea suam ultionem exequuntur, eò magis incalescunt quo frigidiores ab initio fuerant; sicut videmus, febres quæ à frigore incipiunt ut plurimum vehementiores esse.

ARTICVLVS CCI.

Dari duas Iræ species, & optimos quosque priori magis esse obnoxios.

INde monemur duas species Iræ posse distingui, quarum una promptissima est, & valde se prodit foris, sed tamen parum præstat, & facilè sedari potest; altera quæ non ita ab initio apparet, sed magis corrodit, & quæ effectus periculosiores habet. Qui multum Bonitatis & Amoris habent, priori sunt magis obnoxii. Non enim oritur ex profundo

fundo odio, ſed ex ſubitanea Averſione quæ eos derepente occupat, quia cum eò propendeant ut imaginentur omnia debere eo modo procedere quem optimum judicant, quamprimum aliter evenit, id mirantur, & inde offenduntur, ſæpè etiam etſi res eos ſpeciatim non ſpectet; quia cùm multum diligant, cauſam eorum quos amant eo animo ſuſcipiunt acſi ſua foret: & ſic quod nihil niſi materia indignationis in aliis eſſet, ipſis abit in cauſam iræ. Et quia inclinatio quà propendent ad amandum efficit ut ſemper habeant multum caloris & multum ſanguinis in corde, nequit averſio quæ eos derepente occupat tam parum bilis eò propellere, quin ſtatim id excitet magnam commotionem in illo ſanguine. Verum hæc commotio parum durat, quia vis inopinatæ averſionis non continuat; & quamprimum deprehendunt, rem ob quam irati ſunt non debuiſſe eos tantum commovere, illius pœnitentia ducuntur.

Articulus CCII.

Animas imbecilles & abjectas alterâ magis abripi.

Altera Iræ ſpecies, in qua prædominantur Odium & Triſtitia, non ita primo obtutu apparet, niſi forſan in eo quod pallorem inducat faciei: ſed ejus vis paulatim augetur agitatione quam fervens vindictæ Cupiditas excitat in ſanguine, qui permixtus bili quæ propellitur ad cor ex parte inferiori jecoris & lienis, in eo excitat calorem aſperum admodum & pungentem. Et ſicuti generoſiores ſunt animæ illæ quæ plus gratitudinis habent, ita illæ ſunt ſuperbiores & viliores infirmioreſque quæ ſe magis abripi patiuntur ab hac ſpecie Iræ: Eo enim injuriæ majores apparent, quo ſuperbia facit ut quis ſe ipſum magis æſtimet, quin etiam quo pluris fiunt bona quæ auferunt; quæ eo magis æſtimantur quo anima imbecillior & abjectior fuerit, quoniam ab aliis pendent.

Articulus CCIII.

Generoſitatem eſſe pro remedio contra Iræ exceſſus.

Cæterum, etſi hic Affectus utilis ſit ad ſuppeditandum nobis vigorem neceſſarium propulſandis injuriis, nulli tamen exceſſus majori cura vitandi veniunt; quod perturbantes judicium ſæpe in eã inducant errata quorum poſtea pœnitere oportet; imo quandoque impediant ne tam bene repellantur hæ injuriæ quam aliàs fieri poſſet, ſi minus adeſſet commotionis. Verum ſicut nihil eſt quod Iram magis intendat quam ſuperbia, ita credo Generoſitatem optimum eſſe remedium contra illius

illius excessus; quia dum facit ut parvipendantur omnia bona quæ possunt auferri, & contra maximi fiat libertas & imperium absolutum in semet ipsum, quod perit ubi ab alio lædi possumus, efficit ut contemptu solo aut ad summum indignatione ulciscamur eas injurias ex quibus alii solent offendi.

ARTICULUS CCIV.

De Gloria.

QVod hîc nomine *Gloria* indigito, est species Lætiæ fundata super Amorem sui ipsius, & quæ oritur ex opinione aut spe concepta laudis apud alios obtinendæ: Atque sic differt à satisfactione interiori, quæ nascitur ex opinione quod aliquam bonam actionem fecerimus: quandoque enim homines laudantur propter res quas ipsi non credunt bonas, & vituperantur ob eas quas meliores arbitrantur; sed ambæ æque sunt species propriæ existimationis ac Lætitiæ. Causa enim est se ipsum existimandi ubi videris te æstimari ab aliis.

ARTICULUS CCV.

De Pudore.

PVdor è contrario est species Tristitiæ, fundata quoque super Amorem suimet ipsius, & qui procedit ab opinione vel metu vituperii: Et insuper species Modestiæ aut Humilitatis, & propriæ diffidentiæ: Cum enim quis eo usque se ipsum existimat ut nequeat imaginari se ab ullo contemni, non facile potest pudore suffundi.

ARTICULUS CCVI.

De Vsu harum duarum Passionum.

GLoria autem & Pudor eundem usum habent, in eo quod nos ad virtutem incitent, illa spe, hæc metu; solummodo instrui debet judicium de iis quæ revera digna sunt vituperio vel laude, ne pudor obrepat ex bene factis, aut gloria ex vitiis; ut pluribus evenit. At non convenit penitus exuere hos Affectus, ut olim faciebant Cynici: Etsi enim populus pessime judicet, attamen quia sine ipso vivere non possumus, & nostra refert ab illo æstimari, sæpe debemus ejus opiniones sequi potius quam nostras, quoad externa nostrarum actionum.

ARTICVLVS CCVII.

De Impudentia.

IMpudentia ſive *Inverecundia* quæ Pudoris contemptus eſt, & ſæpè etiam Gloriæ, non eſt Paſſio; quia nobis nullus ineſt motus ſpecialis ſpirituum qui eam excitet; ſed vitium eſt oppoſitum Pudori atque etiam Gloriæ, quatenus utraque bona eſt: ſicut Ingratitudo opponitur Gratitudini, & Crudelitas Commiſerationi. Præcipua vero Impudentiæ cauſa oritur ex gravibus contumeliis quibus aliquis ſæpe affectus fuerit. Nemo enim dum juvenis eſt non putat laudem bonum eſſe, & infamiam malum, majoris momenti ad vitam quam poſtea experientiâ liquet nonnullis, ubi poſt paſſas inſignes quaſdam contumelias honore ſe vident penitus deſtitutos & ſpretos ab omnibus. quare illi impudentes fiunt & inverecundi, qui bonum & malum ex Commoditatibus corporeis metientes, vident ſe illas æque poſſidere poſt has contumelias ac ante; imo etiam aliquando melius, quod exonerentur multis neceſſitatibus ad quas honor ipſos obligabat; & quod ſi jactura bonorum ſuo infortunio juncta ſit, extent perſonæ piæ à quibus in eo ſubleventur.

ARTICVLVS CCVIII.

De Faſtidio.

FAſtidium eſt ſpecies Thriſtitiæ, ex eadem cauſa ortæ ex qua ante Lætitia proceſſit. Ita enim conſtituti ſumus, ut pleræque omnes res quas poſſidemus, bonæ non ſint noſtri reſpectu niſi ad tempus, & poſtea fiant incommodæ. Quod præſertim apparet in eſu & potu, qui non ſunt utiles niſi quamdiu viget appetitus; ſed fiunt noxii ubi ceſſat; & quia tum ceſſant Guſtui grati eſſe, hæc Paſſio Gallicè dicta fuit *Desgouſt*.

ARTICVLVS CCIX.

De Deſiderio.

DEſiderium eſt quoque ſpecies Triſtitiæ, quæ ſpecialem amarorem in eo habet quod ſemper juncta ſit cuidam Deſperationi, & Recordationi Delectationis quam nobis attulerat fruitio. Nunquam enim Deſiderio afficimur niſi ex bonis quæ quondam poſſedimus, & quæ ita perierunt ut nulla ſpes ſuperſit ea recuperandi eo tempore & modo quo nos illa deſideramus.

ARTI-

ARTICVLVS CCX.

De Hilaritate.

DEnique quæ mihi dicitur *Hilaritas*, ſpecies eſt Lætitiæ, quæ id habet ſpeciale, quod ejus dulcedo augetur recordatione malorum præteritorum, ex quibus homines ſe ita ſublevatos ſentiunt ac ſi grave aliquod onus quod diu bajulaſſent ex ſuis humeris remotum ſentirent. Nihil autem video in his tribus Paſſionibus obſervatione valde dignum, nec etiam alia de cauſa eas hic poſui, quam ut ſequerer ordinem enumerationis ſupra factæ. Sed mihi videtur hanc enumerationem fuiſſe utilem ad oſtendendum nos nullam ex iis omiſiſſe quæ digna foret ſpeciali aliqua conſideratione.

ARTICVLVS CCXI.

Remedium Generale contra Paſſiones.

NVnc autem poſtquam eas omnes novimus, multo minus metuendæ ſunt quam antea. Videmus enim, eas omnes naturâ ſuâ bonas eſſe, nihilque nobis vitandum ex illis præter earum pravos uſus aut exceſſus: contra quos remedia quæ propoſui ſufficere poſſent, ſi quiſque ſat curæ haberet illa uſurpandi. Sed quoniam inter illa remedia poſui præmeditationem, & induſtriam quâ quis corrigere poſſit defectus ſuæ indolis, ſeſe exercendo in ſeparandis motibus ſanguinis & ſpirituum in ſe, à cogitationibus quibus jungi ſolent; fateor, paucos dari qui ſe ſatis præparaverint eo modo adverſus omnes impetus; & hos motus in ſanguine excitatos ab objectis Affectuum, ſequi tam prompte ex ſolis impreſſionibus quæ in cerebro fiunt, & diſpoſitione organorum, etſi eò anima nihil planè conferat, ut nulla ſit ſapientia humana quæ poſſit illis reſiſtere, cum quis non ſatis ſe ad id paraverit. Ita plures nequeunt ſe à riſu continere cum titillantur, etſi titillatione non delectentur. Nam impreſſio Lætitiæ & ſubitanea occupationis quæ aliàs illis riſum movit eandem ob cauſam, excitata in eorum phantaſia efficit ut ipſorum pulmo quantumvis invitis infletur ſubito à ſanguine quem ad eum cor mittit. Sic qui naturâ ſuâ valde propendent ad commotiones Lætitiæ, aut Commiſerationis, aut Terroris, aut Iræ, abſtinere vix poſſunt à Deliquio animi aut lacrymis, aut tremore, aut commotione ſanguinis, acſi febri laborarent, cùm eorum phantaſia vehementer pulſatur ab objecto alicujus ex his Paſſionibus. Sed quod eo caſu ſemper fieri poteſt, quodque putem hic poſſe poni ut remedium, generalius & obſervatu facilius

M 2 contra

contra omnes excessus Affectuum est; quod ubi sentitur ea sanguinis commotio, præmoneri & meminisse oporteat, omnia quæ se imaginationi offerunt non aliò spectare quam ad animæ deceptionem, eique persuadendum, rationes quæ inserviunt commendando objecto, Passionis suæ longe firmiores esse quam revera sint, & è contrario debiliores quæ eidem improbando serviunt. Et cum Passio ea demum persuadet quorum executio aliquam dilationem patitur, abstinendum à ferendo de illis extemplò judicio; & aliò avertendæ sunt cogitationes, donec tempus & quies plane sedaverint commotionem quæ est in sanguine. Et denique cum incitat ad actiones in quibus necessarium est consilium sumi in arena, debet præcipue voluntas ferri in considerandis & sectandis rationibus quæ contrariæ sunt illis quas Passio profert, etiamsi minus validæ appareant. Ita cum ex inopinato insurgit & impetit aliquis adversarius, occasio ea non permittit tempus insumi deliberationi. Sed id mihi videntur hic semper posse qui solent animum reflectere super actionibus suis, ut nempe ubi se metu occupatos sentiunt conentur avertere cogitationem suam à periculi consideratione, attendendo rationibus propter quas multò major est securitas & honor in resistentia, quam in fuga: Et è contrario ubi sentiunt vindictæ cupiditate & Irâ se incitari ad incurrendum præcipitanter in illos à quibus impetuntur, meminerint cogitare, imprudentiam esse, sese perdere, cum salus absque infamia potest obtineri; & ubi impares admodum fuerint vires, præstare honeste canere receptui, aut in deditionem consentire, quem se more belluino exponere certæ morti.

Articulus CCXII.

Ab illis solis pendere omne bonum & malum hujus vitæ.

CEterum anima quidem suas Delectationes separatim habere potest; sed quod attinet eas quæ ipsi cum corpore communes sunt, illæ pendent plane ab Affectibus, adeo ut ii quos magis movere possunt, magis gustare possint hujus vitæ dulcedines; prout etiam in ea possunt acerbissima & amara quæque experiri, cum illis recte uti nesciunt, & ubi ipsis fortuna adversatur. sed sapientia præcipue huc confert quod nos doceat sic illis imperare, & tam dextre eas dispensare ut tolerabilia sint mala quæ producunt, & ex omnibus Lætitia percipiatur.

FINIS.

IN-

INDEX PASSIONVM

SIVE

AFFECTVVM ANIMÆ.

PRIMA PARS.

De Passionibus in genere. Et eâ occasione de tota hominis natura.

ARTICVLVS

39. Quo-

SECUNDA PARS.

De numero & ordine Passionum, & explicatio sex Primitivarum.

ARTICULUS.

88. *Quæ*

TERTIA PARS.

De Passionibus Particularibus.

ARTICVLVS

FINIS.